

Šapatom je rekao:
Ne zaboravi da se setiš

SUVENIRI IZ DUŠE

„DRAGANOVA NAGRADA“

POHVALJENE PRIČE

- Kuda ste krenule sa tim koferima i torbama?
- Pa, na ekskurziju!

SUVENIRI IZ DUŠE

„Draganova nagrada”
pohvaljene priče

SUVENIRI IZ DUŠE
„Draganova nagrada” pohvaljne priče
Grupa autora

Izdavač:
Udruženje građana „Snaga prijateljstva” – Amity
Ulica Pariske komune 1/12
11070 Novi Beograd
tel/faks 011/66-71-523
e-mail: nada@amity-yu.org
www.amity-yu.org

Urednik:
mr Nadežda Satarić

Dizajn i priprema za štampu:
Ivan Halupka

Lektura:
Mira Satarić
Aleksandra Jovanović

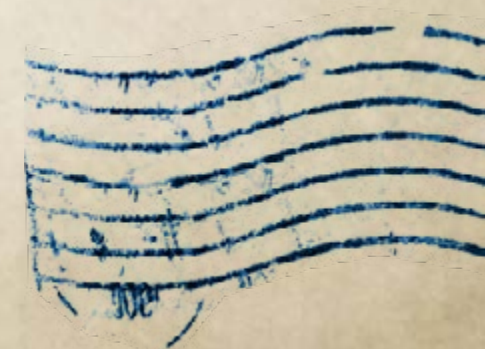
Beograd
novembar 2016. godine

SADRŽAJ

BIJEG.....	8
DAROV I NEBA.....	12
VRTOČE U VRTLOGU SEĆANJA.....	17
LETOVANJE U SRBIJI.....	22
NA TREMU.....	28
DUŠEVNOST.....	32
OSTALO JE SAMO MAGLOVITO SEĆANJE.....	36
BEBI SITER NA ZLATIBORU.....	41
PUTOVANJE PO SRBIJI.....	50
IZLET ZADOVOLJSTVA.....	58
PUT IZ LAĆARKA.....	62
U LUKOVSKOJ BANJI.....	69
TROJNIK.....	74
NEMA GROBA.....	82
GRUZIJA – MIRIS PROLEĆA.....	88
TRAGANJE U BEČU.....	94
ZAPIS IZ BOCVANE.....	106
DALEKI BAJKAL.....	113
OSTVARENI SNOVI.....	118
USPOMENE, SEĆANJA.....	123
PUTOVANJE U KINU – PRINUDNO SLETANJE U KARAČI.....	128
VISINE I DALJINE.....	135
NIJE KRAJ.....	141
SKANDINAVIJA.....	147
PRVI POGLED TRAGOM SVJEŽIM.....	154
HODOČASNIK GORE RAZVIGORNE.....	155
MORE NA MALTI.....	157
MOJ PUT.....	159
PUTOPIS.....	168

Kategorija:

**NAJBOLJA ŽENSKA
PUTOPISNA PRIČA**

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Rad je neka vrsta životnog putopisa i na prelep način, prepun emocija i unutrašnje melodije opisuje jedan život i jedan put.“

BIJEG

Vrag nikad ne miruje. Obožava tu izreku. Nije li joj pala na pamet neki dan? Dok mu je slala mail.

Odgovorio je. Produžio njene muke. Osim igre, za njih nije bilo druge mogućnosti.

Rado bi ga ostavila na splitskoj rivi. Kupila je autobusnu kartu za jedno mjesto. Ne za dva. Ali ne da se On. Jebemti ljubav! Uvuče se u srce a da nisi ni primijetio. Putuje u tebi kamo god kreneš. Ne trebaš dva sjedala.

Sad zbunjena stoji pred autobusom za Beograd. S kartom do Rume. Pa dalje, sjevernije. Sve što o Rumi zna stihovi su Branka Radičevića. Ni u to nije sigurna. Davno ih je čitala, recitirala, opijala se njima. Bila su to neka druga vremena.

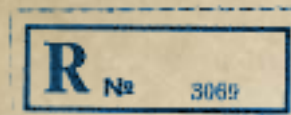
„Pesnikinja ste?“

Eto, hvalila se šoferu. Da ostavi dojam. Sakrije nesigurnost. Strah? Prvi put putuje u Srbiju.

Brodovi miruju u luci. U moru odraz svjetla. Na nebu pun mjesec. Autobus uzdiše u leri.

„Ne mogu da verujem da prvi put putujete u Srbiju.“

Zgodan je. Plavih očiju. Bez jastučića sala po tijelu. Priča. Proputovao je mnogo. Ona prevodi - živio je život.

„Glupačo“, šapuće sebi nostalgично.

I ona je putovala. Ne mičući se s mjesta. Gutajući poput zraka tuđe uspomene i priče. Gubeći vid nad sitnim slovima knjiga. U snovima. U željama. Skoro pa nikada u zbilji. Bojala se živjeti?

Sada je tu. Bježi, mada zna kako to nema smisla. Od sebe ne može pobjeći. Mogla se smiješiti nepoznatom čovjeku, upijati njegova sjećanja, hvaliti mu se koječime. No, ostajala je ista. Ona.

Pa ipak, bježala je. To je sa sigurnošću znala.

Politikom se nikada nije bavila. Sada putuje u zemlju koju njezini nazivaju agresorom. Dvadeset godina... Ma ne, neće misliti na to. Umjetnost ne poznaje granice. Čovječnost gradi povjerenje. Mrtvi ne optužuju. Samo živi.

Tko li je napisao „Pse rata“? Nije se mogla sjetiti. Morat će uguglati...

Nebo je nepregledno. Prekriva cijelu zemaljsku kuglu. Kada bi se po njemu hodalo, ne bi se naišlo na granice.

Bilo bi sjajno kada bi postojao prekidač za isključivanje mozga. Okreneš i.. tišina. Pokušava ne misliti. Prepustiti se zvuku jurećih kotača autobusa pa autocesti.

Tama noći skriva krajolik. Mogla je putovati bilo gdje. Nije vidjela ništa, osim bijele crte što je lomila asfalt ceste na dvije trake. I Njegovo lice ispred.

Nije mu umakla. Nije uspjela u naumu da ga ostavi na splitskoj rivi.

„Ne znam kako si ušao

vrata su bila zatvorena

svjetla pogašena

muzika nije svirala...”

Svjetla se upališe u autobusu. Plavooki najavi dolazak na granicu.

„Spremite, molim, dokumente!“

„A Vi, gospođo, ličnu kartu. Vi ste iz Europske Unije“, namigne joj.

Bjeginac nigdje ne pripada, pomisli, pružajući osobnu kartu.

Ruma.

Sviće. Kroz prozor jurećeg autobusa inserti neba kao na traci. Zamišlja da slaže crtić. Jednom je gledala na TV kako to rade. Sličica po sličica, pa ubrzanje. Kao i život. Tisuće sličica tvore cjelinu. Jedinstvenu.

Desetak putnika tihuje. Spavaju li? Ili slažu sličice vlastitih crtića. Preslaguju inserte vlastitih života. Jednom je pokušala napisati priču o svom. I izbrisala. Opisan, nije više ličio na njen.

Piščeva sloboda.

Ono kad si promatrač sa strane. Ne radi se o golim činjenicama već o oku, mislima i emocijama. Upletu se i želje, tuge i koješta još.

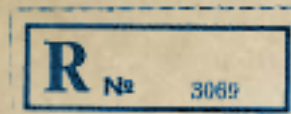
„Ruma“, javi se plavooki potihom. Tek sviće jutro, da ne probudi one koji putuju dalje.

Kofer, plavooki i ona.

Kolodvor neuredan, mračan, bez znaka života. Ni jednog autobusa za dalje. Ni jednog putnika što čeka. Nema ni kuća u blizini da joj uliju malo hrabrosti. Da je novinar napisala bi kratko - Mrtvi autobusni kolodvor. U Rumi opjevanoj od pjesnika prije ovog vremena.

Plavooki je (suosjećajno) gleda. Pretražuje pogledom mrtvilo. Pojašnjava kako autobus za Novi Sad dolazi u deset sati. Ima i taksi koji bi trebao biti za koji minut tu. Nije preskup.

Sačekat će malo s njom. Prvi put je u njegovoj domovini. Vidi li

joj strah na licu?

„Hvala Vam, velika sam ja cura. Samo vi idite. Znam da ne smijete kasniti. Snaći ću se već nekako“, smiješi mu se.

Glupačo, ni ljubaznost ne znaš prihvatiti. Odbila si organizatore „Bugarsko-srpskog prijateljstva“ da te sačekaju – zašto ometati ljude u svitanje zore. Odbijaš ljubaznost plavookog.

Crtić se naglo odmota sve do srednje škole. Sličica: Natjecanje škola – Pjesma, recitacija, humor.

On s pozornice (zaboravila mu je ime):

„Vidi moje male (prst uperen u nju) ušla use ka teleruša (pamučna tkanina koja se prilikom pranja jako skuplja).“

Počela se smijati. Bože, četrdeset i više godina poslije. Tada je umrla od srama. Nije bila njegova mala. Nije ni primjećivala njegov interes za nju.

U Rumi, u svitanju, ta sličica otjerala je strah.

Smijala se oslobođeno.

Nije se čak ni zapitala što taksist misli o ženi koja stoji pored kofera na pustom kolodvoru i smije se glasno.

Autorka: Nada Vučićić, 67, Split

Pesnikinja, spisateljica i ilustratorica

*Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:
„Lagano, čitljivo, sa jakim emotivnim nabojem. Slikovito.
Lepo provlači priču kroz sve žanrove, primarno se
zadržavajući na putopisu.“*

„Neobično sećanje zapisano u priči kao poruka i pouka.“

DAROVİ NEBA

S jeseni, kad priroda polako menja svoje božanstvene boje, duvaju oni vetrovi koji u vreme punog meseca podižu talog sećanja, donose slike, naslage sećanja. Ništa kao vetar ne iznosi iz dubine naše duše, ona davna sećanja koja kao da sa sobom nose samu esenciju života. Vetar uzburkava te esencije, dok njihovi mirisi koji se šire ne dopru do naših glava, i ispune nas neopisivim zanosom.

Zasvetlila je ikonica iz crkve Cara Lazara, uspomene naviru. Slike su a više no slike, jer sa sobom nose naslage finih i emotivnih doživljaja na moj sopstveni život koji izmiče.

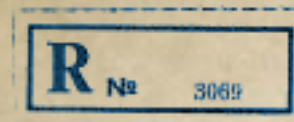
Te slike donose mi nešto mnogo dublje, zapretno u misteriju života, nego što su obična sećanja. Bljesnu put, moje putovanje od Novog Sada, preko Beograda, Kruševca, Kuršumlije do Prolom Banje.

Fruška gora, kraljica Panonije nas ispraća na veliko putovanje autobusom.

Kako smo sićušni pred lepotama prirode i darovima Univerzuma!

Teško podnosim duga putovanja sa okukama i gustim saobraćajem. Stižem u Prolom Banju. Lep hotel na uzvišici. Do njega, preko mnogih stepenica. Osetila sam slabost. Uzimam svoju putnu torbu i krećem za grupom. Na stepeništu zastajem, ljulja mi se u glavi. Na odmorištu zastajem, posrćem i padam. Jedna čvrsta ruka me podiže i pita: da li Vam je toliko loše? Zvaćemo lekara. Vodi me u hotel, na recepciju. Kako se zovete? „Elena“, kažem i vadim rezervaciju i dokumenta iz džepa. Sećam se nejasno moje sobe i jedne žene u belom mantilu.

Spavala sam dubokim snom, ne znam koliko. Budim se, pored

mog kreveta na stolici sedi moj spasilac. Kosa, proseda dugačka preko ramena, siva jakna i dugački beli šal.

„Kako ste?“ pita me zabrinutog lica. „Dobili ste lekove i biće Vam sada bolje. Ja se zovem Simeon, pomogao sam Vam kada ste pali.“

„Vi spašavate izgubljene duše“, našalila sam se na svoj račun. Umesto odgovora, nasmešio se.

„Sad vidim da ste dobro čim se šalite.“

Ničega se ne sećam i ponovo padam u san.

Kad sam se probudila, nikog nije bilo u sobi.

Sutradan odlazim u ambulantu, lekarka prepisuje samo pijenje vode i šetnju bez velikog društva.

U hotelu sam se raspitivala za čoveka sa sedom kosom i šalom, u sivoj jakni. Niko ga nije video.

Dani su ličili jedan na drugi. Ja sam se svakog dana osećala sve bolje, i sve više želela da ponovo vidim mog spasioca Simeona.

Jedno jutro, krenula sam u šetnju oko hotela, širokim stazama.

Jutro je mirisalo na ruzmarin i majčinu dušicu. U ušima mi melodija, pred očima slike: lampa petrolejka u prozoru; tamburice i salašarska prela; konji sa sankama i sneg od metra i po, i pesma Zvonka Bogdana: ...neću više ići na tu stranu... Oči mi suze, podižem glavu i ugledah Simeona! Blago se smešio.

„Dobro jutro, nadam se da ste sada dobro. Hoćemo li na kafu, tu ima jedan restoran?“ Pristajem, prijaće mi kafa.

Ulazimo na veliku terasu sa još svežim puzavicama i cvećem na velikim balkonima. Kakva lepota! pomislih u sebi. „Idem da poručim kafe“, reče Simeon i odlazi kod gazde.

Stajala sam na sredini velike terase i na um mi pade jedna

japanska poslovice: „Ako želite da budete srećni celog života – gajite cveće“. Lepo rečeno, gorka pilula za mene. Celog života, želela sam terasicu, dva sa dva metra, da bi gajila sveće. Moja pusta i neostvorena želja.

„Poručio sam kafu.“ Simeon me je trgao iza leđa. Seli smo za sto.

„Čega se plašite?“ Pitao me je Simeon i raskopčao jaknu sedajući za sto. Ispod belog dugačkog šala pojavio se drveni krstić na kožnoj traci. Imao je blage, divne crne oči, lepa usta i predivne ruke.

„Koga se plašite?“ I kada sam pokušala da odgovorim on me je prekinuo: „Znate li onu čuvenu Kantovu rečenicu: Imaj hrabrosti da se poslužiš sopstvenim razumom?“ Gledam ga i pitam se, ko je ovaj čovek? – misionar, spasilac, jogin, avanturista??? Šta hoće od mene? Pročitao je moje misli, nagnuo se prema meni i šapnuo: „Znate, Elena, Bog skoro uvek igra šah sa nama, pomerajući figure u našim životima, čekajući potom, kako ćemo na to da reagujemo!“

„Ko ste Vi?“ Ne odustajem, kao obično u životu. Umesto odgovora, smešio se.

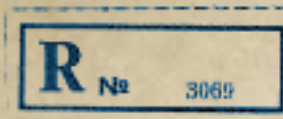
„Odgovori nam u životu dolaze iznenada, neočekivano, ponekad indirektno, kao bljesak, kao znakovi s neba. Važno je da ih prepoznamo i protumačimo.“

„Hoćete reći da je intuicija najvažnija?“

„Jeste, jedan od najvažnijih, pravim izborom misli čovek se uzdiže do savršenstva. Prave misli su kamen temeljac srećnog života, dakle, postajemo ono što jesu naše misli. Filozof Džon Kuper je bio u pravu kada je napisao: „Onaj koji gospodari svojim mislima na ključnom je mestu u Kosmosu, ima rešenje, zna lozinku, u dubine mora može da nađe bisere, korale i potonulo zlato.“ Glas mu je blag kao tiha muzika.

„Vi ste, Simeone, prosto nestvarni“, pokušavam da se saberem.

„Ja hoću samo da Vam pomognem. Znate Elena, veliki pisac Bela Hamvaš citira Pitagoru koji kaže ‘Koračaj svojim putem tako da te drugi ne vidi, samo Gospodar Sveta ili njegova duša. Nikome ne duguješ

odgovornost, samo njemu. Budi bezimen. Ali budi čuven. Niko drugi da te ne vidi, samo i jedino Gospodar Sveta. Svoju sudbinu s njim sređuj, njega voli i poštuju, trudi se da zadobiješ njegovu naklonost’.

„E, sad je dosta“, htela sam da ga prekinem i da stvari isteram na čistac. Uzela sam vazduha da progovorim i u tom času tako sam se zagrcnula i zakašljala da sam se protresla. Odustajem, kao hiljadu puta do sada. On mi hitro dodaje čašu sa vodom. Pijem vodu da dođem sebi. Znate, ja moram da se vratim u hotel, nisam popila lekove. Ja polazim, i on za mnom. Ćutimo.

Pred hotelom me pozdravlja i kaže: „Sutra u 10 časova idem u crkvu, tu u blizini, ako želite možete sa mnom.“ Nisam ništa odgovorila. Toliko puta sam u životu stala na pola puta, sada idem do kraja.

Tačno u 10, čekao me je ispred hotela. Išli smo ćutke, ja sam se spoticala o sitno kamenje.

Na blagoj uzbrdici ugledah malu crkvicu, čini mi se najmanju što sam ikad videla. Okupana u jesenjem suncu, obasjana svim bojama jeseni, sa koloritom boja od modro zelene, limun žute, zlatno žute, do svih nijansi crvene boje. To samo priroda može da stvori, to su darovi neba! Ulazimo u portu koja je bila okružena drvećem i drvenim klupama. Gledam i vidim da su to šljive, stablo šljive, uvijene tri stabla u jedno.

„To samo ovde postoji“, oglasio se Simeon. Zatim me ne vodi u crkvu, već prema drvenom zvoniku sa velikim zvonom na kome piše: „Putniče namerniče, ako dođeš ovde zazvoni tri puta da se zna da ima Srba“ (po sećanju?)

Zazvonila sam tri puta... Simeon me je uzeo za ruku i poveo prema ulazu u crkvu. Na vratima je pisalo – Crkva Sv. Cara Lazara.

„Uđi, ja ću te čekati napolju.“ Ušla sam u crkvu, bilo je mračno, samo su ikone i kandilo svetlile nekim nebeskim sjajem.

Stajala sam ispred ikone Bogorodice i molila se. Suze su mi tekle,

kolena klecala, i kao da se nebo otvorilo, pala sam na kolena. Ne znam koliko je vremena prošlo, osetila sam dve tople ruke na ramenima, podižu me. Simeon. Drži jednu ikoncu i pruža mi: „Ovo je Sv. Arhangel Mihailo. On će te čuvati, gde god da si.“ Uzimam ikoncu i prislanjam na grudi. On se sagnuo i šapatom rekao: „Ne zaboravi da se setiš“. Okrenuo se i izašao napolje. Ja sam zastala da kupim sveće za moje pokojne

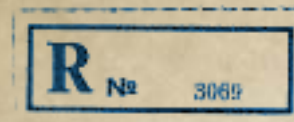
Izlazim iz crkve i pogledom tražim Simeona. Nigde ga ne vidim. Upitam jednu ženu da li je videla čoveka, visokog sa belim šalom? Niko ga nije video. Jedna grupa žena kreće put hotela i ja sa njima. Gde je Simeon nestao? Pitam i druge ljude, i čvrsto stežem ikoncu, dokaz da je postojao.

Nekoliko dana, tražila sam ga da završimo naš razgovor, nije ga bilo nigde. Sutra putujem. Vraćam se mojoj kući. Uvek sam svoj mali stan nazivala kućom i uvek se radovala. Ovaj put sam bila setna. Imam ikoncu, mog Anđela čuvara, tešila sam sebe.

Krećem iz hotela sa torbom i zaostajem na mestu gde sam pala. Okrećem se i pogledom tražim Simeona? Nema ga ni ovde?

Držim ikoncu u ruci i sedam na svoje sedište u autobusu. Prijećam se reči mog omiljenog pisca pisca Ive Andrića: „Znakovi pored puta“ – „Znaci koje ostavljamo iza sebe neće izbeći sudbinu svega što je ljudsko: prolaznost i zaborav. Možda će ostati uopšte zapaženi? Možda ih niko neće razumeti? Pa, ipak, oni su potrebni, kao što je prirodno i potrebno da se mi ljudi jedan drugom saopštavamo i otkrivamo. Ako nas ti kratki i nejasni znaci i ne spasu od lutanja i iskušenja, oni nam mogu olakšati lutanja i iskušenja, i pomoći nam bar time što će nas uveriti da ni u čemu što nam se dešava nismo sami, ni prvi ni jedini.“

Autorka: Lenka Ćirić, 76, Novi Sad
penzionerka

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Autorka je na prelep način dočarala krajolik i način života Vrtočana. Ovo je u isto vreme i lepa i tužna priča koja je trebalo da bude ispričana.“

Prosvetarskim stazama kroz Bosnu:

VRTOČE U VRTLOGU SEĆANJA

Pitam se da li je moja odluka da napustim svoje plodno i pitomo stiško selo i uputim se u vrletno planinsko seoce radi zapošljenja, bila „prst sudbine“ ili produkt mojih mladalačkih ambicija i entuzijazma? Pre će biti da je u pitanju ovo drugo.

Za Vrtoče sam saznala iz „Politikinog“ konkursa, gde je u Osnovnoj školi „Branko Surla“ bio potreban nastavnik (tadašnjeg) srpskohrvatskog jezika.

Te daleke 1969. godine, imala sam samo 21 godinu i jaku želju da sama sebi krčim put kroz život.

Sa skromnim prtljagom i ogromnim idealima, u pratnji majke, krenula sam na daleki put, u nepoznato... Vozom koji je saobraćao na relaciji: Beograd-Split, doputovale smo do Bihaća, a potom smo put nastavile autobusom ka Bosanskom Petrovcu. Vrtoče je od Bihaća udaljeno 30, a od Bosanskog Petrovca 18km.

Avgust je tek bio na izmaku, a dan kišovit i neobično hladan, pravi jesenji. Čim smo izašle iz autobusa, osetile smo oštrinu kontinentalne klime, jer Vrtoče dostiže nadmorsku visinu od 650, a negde čak 1.091 metar.

Tako se ja, posle napornog i dugog puta, ponovo nađoh na „Petrovačkoj cesti“, ali ne na onoj na kojoj leži moje rodno selo i što

vodi put Petrovca na Mlavi, od koga je udaljeno 20km, već na ovoj drugoj, bosanskopetrovačkoj, na kojoj su ratne 1941. godine stradale kolone izbeglica, odraslih i dece. U mislima mi oživeše Ćopićevi stihovi:

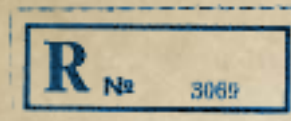

“Na cesti Petrovačkoj izbjeglice
i trista djece u koloni,
nad cestom kruže grabljive ptice,
tuđinski avioni...”

Odjednom se osetih zbunjeno i uplašeno. Kuda dalje? Nigde žive duše. Kiša pljušti iz olovnosivog neba i u nadolazećim bujicama sliva se niz strmi seoski put. Zaglušujuća grmljavina tutnji Vrtočkim poljem, munje blještavilom paraju nebo. Mokre do gole kože, sa otežalim prtljagom u rukama, mama i ja se, na trenutak, osetismo kao izbeglice „na Petrovačkoj cesti”.

Na svu sreću, u neposrednoj blizini, ugledasmo čoveka u kišnoj kabanici i gumenim čizmama sa motikom na ramenu kako ide prema nama. Prokopavao je kanal da bi lakše oticala voda i slučajno nas je ugledao. Bio je to seoski učitelj. Predstavila sam mu se i zatražila pomoć. Te noći su nam on i njegova supruga pružili gostoprimstvo, a već sutradan dobila sam sobu u staroj zgradi napuštene Policijske stanice, bez elementarnih uslova za normalan život.

Pošto je prestala kiša, sa prikupljenim informacijama o selu, krenula sam u razgledanje. Dok mi je pogled radoznalo šetao po krajoliku, levo i desno od glavnog puta, bila sam zbunjena i iznenađena. Moja idilična slika o Bosni, srušila se kao kula od karata. U mom vidokrugu proteglo se razućeno planinsko selo, u povezanim zaseocima, širom Vrtočkog polja, smeštenog u severozapadnom delu Petrovačkog polja,

a na raskrsnici puteva: Bihać -Bosanski Petrovac - Bosanska Krupa - Kulen Vakuf... Sa vrtočkim brdima, Čučevo i Gradina, počinje da se izdiže Grmeč.

Kuće su, uglavnom, načičkane na rubovima ravnic, dok se neke penju po takozvanim plećinama. Do udaljenih zaseoka moralo se pešačiti oko pola sata. Od meštana sam saznala da sam nastanjena u zaseoku Gradina, gde se nalazilo još 8-9 kuća, i zidine srednjovekovne crkve, na čijim temeljima je 1912. izgrađena pravoslavna crkva Sveti prorok Ilija, srušena bombama tokom Drugog svetskog rata. Ostatak sela činili su zaseoci: Glavica, Kula, Doline, Duliba, Redžin kraj, Čigrije i Čaršija, ograđeni bregovima i vrhovima planina, a tri široka otvora između njih, povezuju ih sa okolnim selima.

Do zapadne strane, prema Prkosima, selo zaklanja: Koviljača, Osoj i Lupina.

Ono što mi je odmah privuklo pažnju je raspored objekata i arhitektura kuća.

U to vreme kuće bile su, mahom, iste građe. Svaka je imala veliki podrum za goveda i konje, da bi u prostorijama za stanovanje bilo toplije. Nad podrumom su postavljene grede i malter pa se na toj osnovi nadograđivala kuća pravljen, od brvana i kamenja. Krovovi su bili pokriveni šimlom (tankim daščicama tamne boje, premazanim zaštitnim sredstvom zbog vlage i insekata.) U skućenoj okućnici nalazio se i tor za ovce i svinje. Ograde su bile od kočeva isprepletane leskovim prućem. Vrtoće je ležalo na kraškom, klemenitom terenu, a na proplancima je rasla oštra trava pogodna za ishranu stoke.

Više kuća, bile su oranice gde su se gajile pšenica, kukuruz i krompir. Od voća su najbolje uspevale šljive, a od drveća bukva i hrast, te je u ovom području sa oštrom klimom bar bilo dovoljno ogreva.

U ishrani su se koristili samo domaći proizvodi. Vrtoćani su bili veoma stručni za sušenje mesa i šljiva, za pećenje rakije-šljive, pravljenje kajmaka, pekmeza i domaćih specijaliteta. Pšenica i kukuruz

su se mleli u vodenicama, do kojih se dugo putovalo zaprežnim kolima da bi se od domaćeg brašna pekli divni hlebovi i 'kuruza'.

Veliki problem za ovo područje bila je bezvodnost. Stoga se voda-kišnica, skupljala u dva velika bazena –cisternama i u bunarima.

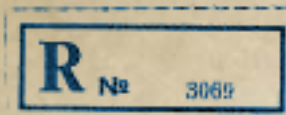
U selu nije bilo nikakvih značajnih objekata. Škola u kojoj sam radila bila je, zapravo, jedna niska i dugačka baraka sa neophodnim učionicama, zbornicom i bibliotekom. Zimi bi, zbog velikog snega i smetova, a neproprćenih staza, bilo veoma teško doći do škole. Za vreme toplih dana sunce je škrto grejalo, pa je ovo mesto bilo specifično i po hladnoći. U centru sela bila je pošta, prodavnica, gostionica i spomen-obeležje palim borcima, a nešto dalje lugarnica, smeštaj za lugare i policiju. Život se odvijao monotono, naročito za mlade.

Nasuprot pasivnosti i siromaštvu ovog kraja, i oštroj klimi, sećanje na Vrtoče budi u meni osećaj topline koja je dolazila od divnih ljudi: predusretljivih, gostoljubivih i plemenitih. Od tih časnih, poštenih seljana. Nikada neću zaboraviti ukus vrućeg hrskavog hleba domaćice Jeke, ni miris i ukus toplog mleka sa debljim slojem kajmaka. U jedinoj seoskoj prodavnici nije bilo ni tih osnovnih proizvoda za ishranu. Ljubazni domaćini su cenili nas prosvetare i čast je im je bila da nas ponekad počaste pršutom, kajmakom i divnim uštipcima od domaćeg brašna.

A tek deca! Bili su to pravi anđelčići: dobri, poslušni, bistri i oštroumni. Žedni znanja. Upijali su svaku moju reč, a nijedna knjiga iz naše skromne biblioteke nije ostala nepročitana... Draga moja dečice: Dušanka, Milena, Nado, Gordana, Mile, Zdravko... Kao ptičice zauvek ste odlepršali iz svog rodnog gnezda.

Vrtoče je sada dobilo novo lice. Nikle su nove, drugačije kuće i doselili se neki drugi ljudi. Tu je sagrađeno i etno-selo „Čardaklije“.

A, vi, gde ste? Zbog besmislenog rata 1992, raspršili ste se na

sve strane. Neke sam pronasla na fejbuku. Tako znam da je Dušanka u Kaliforniji, Nada u Škotskoj, Milena u Banjaluci, Gordana u Vršcu, ostali - ko zna gde? Ima mnogo materijala za nove putopise!

A ja? U Vrtoču sam provela jednu školsku godinu, a onda je moj prosvetarski put krenuo uzlaznom putanjom. Od malog, siromašnog planinskog sela, čiji je bogatstvo u dušama njegovih žitelja, preko varošice Bosanske Otoke (kraj Bosanske Krupe), sagrađene na obalama zelonooke lepotice Une, iz koje sam otišla posle četiri godine, noseći u srcu najlepše uspomene do Bihaća u kome sam provela 18 godina. Iako sam radila u prigradskim naseljima: Kamenici i Izačiću, on je bio moje mesto življenja. Prelep grad u čijem zagrljaju šumore slapovi Une, a veličanstven plavi most se ogleda u njoj smaragdnozelenoj vodi i spaja žitelje sa jedne i druge obale ove jedinstvene reke. Grad, u kome sam stekla prave prijatelje, osetila iskrenu ljubav u okrilju porodice, od dragih ljudi i mojih đaka...

Potom dolazi do preokreta, čije posledice još uvek osećam. Moje prve korake na bosanskom tlu kvasila je kiša iz tmurnog neba, koje su parale munja uz preteći tutanj grmljavine. Moje zadnje korake pri napuštanju Bosne i voljenog grada, zauvek, kvasila je kiša mojih suza, dok sam klečeći ljubila kućni prag, na kome je ostao vlažni trag. Nebo je opet bilo tmurno, vazduh je mirisao na barut, jer je već sutradan grmelo i sevalo iz rafala tri bratska zaraćena naroda.

Vratila sam se svojim korenima, pod toplo zavičajno krilo, kao beskućnik, sa malo stvarčica u par putnih torbi i mnogo tuge u srcu.

Autorka: Radmila Zorić, 67, Malo Crniće

Nastavnica srpskohrvatskog jezika u penziji

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

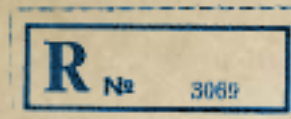
„Autorka ima lepo izbalansiran spoj cinizma, šaljivosti i surove iskrenosti u opisima društva, životnih uslova, odnosa prema poslu i realnosti stanja sa kojima se gotovo svakodnevno svako od nas susreće.“

LETOVANJE U SRBIJI

Vlada je strogo i napućeno preporučila letovanje kod kuće, jer ništa nije prirodnije u vreme globalozacije. U Grčkoj iza niza kriza, opet kriza. U Libiji, Turskoj, Egiptu, Tunisu neki prgavi teroristi koji možda ne bi videli razliku između mene i kolonizatora Evropljana što su ih vekovima akali, pljačkali i pokoravali. Pardon, civilizovali. Dosta im je što si belac, pa da te mrze ko crnog đavola. U bratskoj Hrvatskoj za dom spremni ultrabelci, u Crnoj Gori cene iznad mene. U deželi me ne bi ni želeli. Španija i Sicilija mi skupe, svi ostali mi predaleko, pa daj reko' da poslušam Vladu bar jednom u životu, kad već nema zbora da nemam izbora. Pogotovo što mi se limit za letovanje skupio na 5 noćenja sve sa obećanim vaučerom koji pokriva tek jednomesečnu otimačinu od moje penzije (da ne uzimaju toliko, mogla sam na Havaje!). Šta ću, država nam se skupila na trećinu, pa se moj odmor skvrčio na četvrtinu...

Rezervišem hotel u Banji Vrujci odakle sam prošle godine pobjegla jer kuvar nije hteo da umre, ali sam se sad nadala da će ispuniti svoju građansku dužnost i otići bar u penziju. Vaučer stigao uredno. I autobus je došao na vreme, samo što je bio kombi. Privatnik kad čuje da je prodato samo 10 karata umesto busa šalje minić (za 3 karte šalje rikšu?). To bi bilo ok da je barem opran i da sedišta nisu tako nagurana pa jedva sitna deca sede normalno. Još da ima vazduha za dva sata puta! Ali je ipak 120 din. skuplji od Lastinog, koji je otišao sat ranije, prazan, jer vam u agenciji ne kažu da vozi.

Privatnik je promenio i red vožnje za povratak, te ide u 16 sati, samo 30 min pre Laste tek da joj pokupi putnike. Mada bi po redu

vožnje morao ići u 19! Prilagođavanje tržištu? Nelojalna konkurencija? Tržište, to jest ja, bi išlo u 19. Ima kombića po drveću sa pripejd telefonima, ko voli. Uređen saobraćaj! Da bar Vlada putuje njime!

Pun pansion u jednokrevetnoj, nerenoviranoj sobi košta 3.450 dinara. Sa boravišnom taksom izađe na 30 evra. (Kažu da je to puno više nego u elitnim Mađarskim banjama, ali ko će sad tamo, iza žice, među izbeglice?!) U sobama kreveti škripe, česme kaplju, televizori trepu i čuje se ko gde prdne, jer su skinuta vrata između predsoblja i sobe.

Na skupljim, renoviranim sobama, su nova masivna vrata kao na turbo-grobnici. U Srbiji je enterijerski posao slabo plaćen pa dizajneri primaju mito od proizvođača za plasman njihovih proizvoda. Strašno je, ali utešno, jer bi bilo mnogo gore kad bi postojao esteta kome se takva vrata zbilja sviđaju. Nov je i trosobni apartman, sa još agresivnijim vratima, ali prazan pošto turbo lovatori ne dolaze ovamo. Nije in. Ima previše raje a nema paparaca! Ko bi ih ovde snimio? U taj apartman, što je skrojen od 3 najbolje sobe, kao dokaz da više nismo isti jer smo vraćeni u klasno društvo, moći će za džabe da smeste nekog budžu s gorilama. Nalepnice sa zabranom pušenja tu su 20 puta manje nego na našim starim malim vratima. Njima je sve 20 puta manje zabranjeno.

Bolje bi bilo da su umesto tajkunima i budžama olakšali prilaz ljudima koji hoće da im dođu. Da su stavili spoljašnje staklene liftove na krajevima hodnika, tamo gde je i sada staklo ali bez smisla. I da su umesto kamenih kocki na ulazu ka recepciji izgradili kosine za invalidska i dečija kolica. Sve to nije skuplje od ovih novih sobnih vrata, a služilo bi raspoloživim gostima! Još kad bi imali nekoga da ponese kofere! Ali nema.

Osvrnimo se na taj razvoj turizma (tj. leba bez motike) što se već dugo priziva u Srbiji. U tekstu „Opozicija to sam ja“, koji je bio hit na netu, pre 15 godina sam predložila da zaboravimo na turizam, turisti su plašljivi i zahtevni. Lepo plasirajmo avanturizam, pošto su avanturisti hrabriji i lovarniji. Njima što gore to bolje, a ne mare ni da poginu u avanturi. Ali me niko nije shvatio ozbiljno samo zato što sam se zezala!

Ljudi, šta je vama?! Ništa nije ozbiljnije od zajebancije!

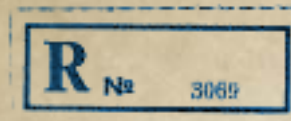
A šta mi radimo i kome se nudimo? Priroda nam je lepa, ako zamislite bez najlon kesa i đubreta, ali osim vazduha i vode (kojih je sve manje) čega još ima u Srbiji? Banje i manastiri. Ko dolazi u banje na lečenje? Bolesnici, starci i saobraćajni nesrećnici koji se teško mogu smatrati de lux gostima. Prvo: što nemaju para jer su ih već odrale farmako-industrije, i to svetske, koje nisu naivne kao naše što su bile. Drugo: što niko ne želi s njima da letuje iz moralnih razloga (obore ti moral, čim vidiš šta te čeka u životu). I treće: što oni neće postati stalni gosti jer im ističe rok trajanja. Možda bi došli i dogodine, ali ih biti neće (ako budu imali sreće).

Dakle: pogrešna ciljna grupa, što bi rekli moderni menadžeri.

Isto kao i vernici koji dolaze u manastire da se mole a ne da bacaju pare. Ako i bace nešto za oprost smrtnih greha to je za crkvu, ne za profit. Popovi imaju pare a ne vernici. Al', ajde, smisli turizam za popove osim Hilandara i Vatikana.

Zato što niko u našem „turizmu“ nikad ništa ne prouči ozbiljno, lud zbunjenom radi šta 'oće. Eto, npr. u tom hotelu „Vrujci“ koji sa 2 zvezdice košta 30 evra, za prvi ručak 'dobrodošlice' dobijete vojnički pasulj. Ok što se šef kuhinje školovao u menzama JNA, ali ni tamo, čak ni u Zabeli, ne sipaju vam masnu supu pre čorbastog pasulja. I nigde na civilizovanom delu planete ne prave salatu od kupusa sa krastavcima! Svaki dan ima kupus! Kao da negde u brdima ima kupusišta sa kojih skotrlja glavice u hotel. Ako ne zna da planira meni, mogao je zaposliti nutricionistu umesto lika što mu puno radno vreme krnji šolje, čaše i bokale, naradi se čovek samo da mu ne krademo sudove. Desert mu je od golog šećera i može poslužiti dijabetičarima za suicid.

Istina doručak je raznovrstan i bogat, na švedskom stolu, pa se svako može snaći ako želi da preživi, a može se i ubiti sa masnim kajmakom i vrućim pecivom. To pecivo se do ručka stvrdne da više ne može poslužiti za samoubistvo, ali za obično ubistvo, može. Umesto kamena.

Dalje: sobe imaju po tri velika ogledala što je ok, ako očekujete mlade i lepe ljude, koji ovamo ne dolaze jer oni nemaju ni toliko love, a meni ne treba da me iz svakog ogledala napada neka debela baba!

Neznajući šta bi, kako da napune hotel, vrujački menadžeri pomešaše babe i žabe, što babama ne prija, ne znam za žabe. Tu je, naime preko 100 klinaca fudbalerskog podmlatka koji manje treniraju na terenu, a više ciče po hotelu. Dernjavu daleko gorim urlicima utišavaju treneri.

Kad su dečica otišla, u iste (pušačke) sobe dovedene su Romkinje, polaznice edukacije „pomoć ženama iz poplavljenih područja“. Kako ispiranje mozga Romkinjama po banjama pomaže poplavljenim ženama? Edukatorke koštaju više od svake pomoći. Romale se samo vesele, što su videle hotele. A to je ok.

Zatim, usred ručka dešava se da delikatni vodiči dovedu par autobusa populusa na osveženje, pa ih na sav glas nude: evo toaleta, tamo vam je toalet, izvolite u klozet a posle ćemo da se osvežimo, na terasi. Samo što ne reklamiraju: „Pišajte do mile volje!“ Mada vide da mi tu ručamo! Potom čujemo da se za 'osveženje' može birati između domaće rakije i vinjaka. Na 35°C, sred banje sa izvrsnom vodom! Dobro ne dadoše kokakolu! Posle čujem da se radi o izletu prosvetara. Je l' ih to poslao ministar prosvete da se oproste od života pre nego što postanu tehnološki višak? Ako je tako, navadiće se na 'osvežavanje' vinjakom.

Ne znam je li ovaj hotel privatizovan. Sudeći po tome da baš od letos naplaćuju ležaljke kraj bazena 100 kinti dnevno čak i hotelskim gostima, ili je privatn ili je pod uticajem CG. Ali sudeći po tome da 11 najdostupnijih soba u visokom prizemlju, između recepcije i fizioterapije, sa pogledom na najlepší, centralni deo parka, još uvek zauzimaju kancelarije, kao da je još u rahmetli socijalizmu.

Jednog jutra, pođem u dužu šetnju, da potrošim doručak, i otkrijem iza jedne novoizgrađene ruševine super bazenski kompleks, sve sa džakuzijima. Doznah da nesuđeni hotel propada jer je vlasnik

dužan k'o Amerika, pa je pod stečajem. Navodno je to bivši diša Čigote, strpan u zatvor, a lux hotel stoji kao ruglo, ali bazeni 'podstečajno' rade. U lepoj obližnjoj Crkvi Ognjene Device Marije, sa prelepom portom, stoji njegovo ime kao velikog ktitora. Mole li se za njegovu dušu?

Ima li gdegod šta god veselije od Srbije?

Drugog jutra iz hotelskog dvorišta sa barom u kojoj žive dva labuda, prestrašeno uđe u trpezariju mala maca mršava k'o crkvena a ne kao hotelska. Sutradan se spremim da je nahranim, kad ono ufura pacov, debeo i neustrašiv. Tiho ga izdam kelnerici, da ne dižem paniku, kad ona ciknu: „Joooj, Mileee!“

Pitaćete me što sam onda ostala i tih pet dana.

1. Bazeni su super.

2. Nema gužve. Još kad bi očistili mini deponije napravili trotoare, pokosili korov i šikare, rasterali iz parka jajare što prodaju meleme, blato i kineski bofl.

3. Snabdevanje potrošnom robom je loše, pa nema šanse da bacite pare.

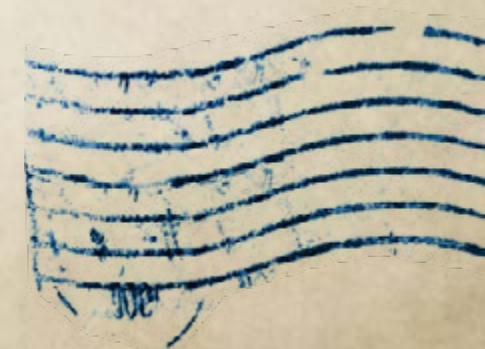
4. Posebno prija spoznaja da je voda u česmi jednako dobra kao na izvoru i na bazenima.

5. Žene koje ovde rade vrlo su ljubazne i susretljive. Muškarci se ređe sreću. Žene rade a oni vladaju. Eto, zato je tako kako je.

Autorka: Mirjana Ojdanić, 65, Beograd
režiser i pisac u penziji

Kategorija:

NAJBOLJA MUŠKA PUTOPISNA PRIČA

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Autor koristi formu putopisa da nas, kombinujući san i javu, provede i kroz prirodu i kroz istoriju i mitologiju.“

NA TREMU

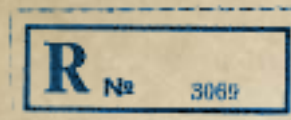
Od Donjeg Dušnika (nadmorska visina 430 metara) do Trema, najvišeg vrha Suve planine (nadmorska visina 1.810 metara), treba pešice preći dvadesetak kilometara. Treba požuriti sa penjanjem na Trem, visina mu stalno raste. (Pre šezdesetak godina Vučko se na Trem popeo za pet sati; pre dvadesetak godina – trebalo mu je sedam sati!)

Sa Trema je na sve strane izvanredan pogled. Ne znaš na koju stranu da gledaš; stalno se okrećeš na sve strane, i gledaš, i diviš se i ne primećuješ da je već mrak. Za prenoćište na celoj Suvoj planini nema nikakve kolibe; nema ni sena (seljaci ne kose travu, ako je ranije pokošena, izgorela je; poslednjih godina stalno su požari po celom grebenu planine).

Vučko je sam; ovde će da spava u vreći, pod vedrim nebom. Ali, kako da zaspi? Ako čovek živi u gradu, spavanju ne smeta buka automobila; ako je u selu – smeta mu lavež pasa, svađa pijanaca; ako su svi pospali – javljaju se ptice, zrikavci, popci... Ako je spavao u planini (na Babičkoj gori, Tari, Zlatiboru...), tu je šuštanje, zavijanje vetra... – ovde je potpuni mir! Ništa se ne čuje, nema nikakve buke, prostiru se samo mirisi trave, lekovitog bilja.

Ako hoćeš da prošetaš, da razgledaš po mesečini, savetovao bih ti da se od stuba koji označava visinu udaljiš prema zapadu, da ne bi „zinul ko Dragovac za krompir“, da se ne strovališ u bezdan koji počinje na dva metra istočno od stuba, a nema nikakve ograde...

Zanemećeš od lepote kada odskoči mesec. Nećeš znati ni gde si, ni ko si! Nikakvog šuma... Pa, ovo je tek stvorena zemlja; bogovi većaju kojim narodom da je nasele.

Vučko se uvlači u vreću za spavanje. Prvi put (sam) spava na Tremu, a da „bolje razmišlja“ – nekoliko puta poteže iz dedine čuturice.

Polusan... Krupne misli mu se vrzmaju po velikoj glavi...

...Pre više miliona godina, kada je planirano stvaranje Balkanskog poluostrva, odlučeno je da se nasred poluostrva napravi nekoliko kilometara visoka planina koja bi upirala u nebo da bi bogovi, kada ostare (kasnije se saznalo da bogovi ne stare) lakše silazili na zemlju. Sigurno se kod onih, koji su izvodili te radove, promenila vlada, pa već napravljenu visoku planinu novi vlastodršci odlučiše da razvuku pravcem sever-jug. U toku razvlačenja, valjda zbog nekih sankcija, obustavljena je isporuka pogonskog energenta za razvlačenje planine, te posao ostade nezavršen. Ostade nezavršena skamenjena planina koja liči na okamenjenog guštera sa dve glave (planinu su razvlačili na dve strane): jedna, koja je vukla na sever, završava se Babinim zubom na Rajcu; druga (vukla je na jug) je iznad sela Ljuberađe. Planina se zove „Suva“ (bezvodna je). Iako (reko, zbog promene stranačke vlade) posao ostade nedovršen, delo ipak nije izmaklo oku Feliksa Kanica koji ovaj kraj (zbog lepote) nazva „rajski predeo“.

... Spavač (Vučko) se probudi. Ko je stvarao svet, ko je odlučivao o sudbini pojedinaca, čitavih naroda?... Vučko ponovo poteže iz čuturice, ponovo zadrema. Na pređašnji san, nadovezaše se događaji iz sedamnaestog veka stare ere.

...Besni rat pod Trojom. Bogovi sa Olimpa (oko dve stotine kilometara daleko od Troje) posmatraju bitke i odlučuju ko će od boraca da pogine, ko da se proslavi... Boginja Afrodita zapazi dražesnu Jelenu, odbeglu ženu grčkog kralja Menelaja, zbog koje je došlo do rata. Jelena je lepotom mogla da začara i bogove. Njen osmeh... najpre lebdi oko njenog lica, zatim oko cele njene pojave; lebdi, prostire se, prenosi se na sagovornika, zatim na sve koji pogledaju na nju. „Bože, pa ona je lepša od mene!“ – izbezumi se boginja, lice joj se izobličilo od zlobe... Boginja odjuri Zevsu, požali mu se, obeća da će mu dati sve što

zaželi... ako uništi sve u Troji. Bog-švaler Zevs, šef bogova, usliši njenu molbu, naredi bogovima i... znate već kako se završio Trojanski rat.

...Već je duboka noć. Vučko se ponovo lati čuturice i nastavi da razmišlja. Polusni i polujave se mešaju.

Na Tremu, dvadeset i tri veka posle rata pod Trojom, grčki i slovenski bogovi rešavaju koji narod da nasele u ovaj božanstveni predeo. Među grčkim bogovima i boginjama nema ni Atene ni Afrodite; ne zato što su ostarele (rekosmo: bogovi ne stare), već su ih bogovi odstranili da ljudima ne donose nevolje...

...Posle duge rasprave, prepirke, svađe – bogovi odlučiše da u ovaj kraj nasele bogobojažljiv, vredan, hrabar i pošten narod – Srbe. (Galamu, svađu bogova u polusnu je polučuo polupijani Vučko.)

Svađa bogova probudi Vučka. Pokvasila ga rosa, ali nije nazebao; ni sad mu nije hladno. Pored njega je uz kamen uspravljena dedina čuturica, prazna. „Sigurno je isparila.“ Kako neobični snovi! Samo ovde, na Tremu, mogu da se pojave ovakvi snovi.

Leškariće još malo.

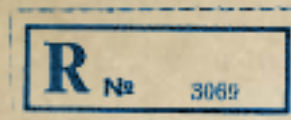
Nastavi da razmišlja.

Ponovo zadrema.

Srpskim junacima, umesto bogova i boginja, pomagale su vile.

...Pobratimi Marko Kraljević i Miloš Obilić „lomatali su se po planini da ne bi bili izručeni – po rečima publiciste Mikana Milanovića – nekom tribunalu“... Marko je bio mnogo ogorčen: Musa Kesedžija je počinio niz zlodela, njega niko ne traži za tribunal jer se neka Arbanaskinja udala za nekog (belo)svetskog moćnika. Marko se od muke (zbog nepravde) opio, tako i njegov konj. (Marko će se kasnije razračunati sa Kesedžijom).

Sada Marko i Miloš jašu kroz planinu. Šarac, mamuran od vina kao i njegov gospodar, posrće; Marko čas drema, čas spava. On (Marko, ne Šarac) zamoli Miloša da mu nešto otpeva. Miloš zapeva tako lepo i

glasovito, tako lepo – da ga ljubomorna vila pogodi dvema strelama: u belo grlo i junačko srce. Marko pojuri vilu, ona polete nebu pod oblake; Marko hitnu buzdovan i obori vilu (na zemlju).

„Čuj, ti! Odma, kako znaš, da mi izlečiš pobratima Miloša, inače, već znaš, kod mene nema zajebancije!“, reče Marko toliko ljut da nije govorio u desetercu.

Kad vide tvrdo, vila ubrza: „Oću, oću bata-Marko, odma ću ga izlečim!“

„Dobro, kad ga izlečiš, dođi pod moj šator da se naplatimo!“

Vila pogleda njegovu topuzinu i ushićeno odleprša da po planini traži lekovito bilje da leči Miloša.

Kad izleči Miloša, kas se raskusura s Markom, vila postade Marku posestrima. Kad Marku beše t v r d o (u megdanu s Musom Kesedžijom), Ravijojla spasi Marka rekavši mu: „Gde su tebi guje iz potaje?“

Sada je prva decenija dvadeset prvog veka. Na Tremu nema ni ljudi ni stoke. Poslednjih godina, Trem posećuju samo planinari. Sem stuba sa oznakom nadmorske visine, na celoj Suvoj planini nema nikakvih znakova civilizacije.

Autor: Vidoje Cvetanović, 79 godina,
profesor u penziji, GC „Jelenac“ Aleksinac

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Duševno napisano, u skladu sa naslovom priče. Životna, poletna i poučna priповest o detalju iz života planinara.“

„Duhovito, veselo. Autor pripoveda laganim i razumljivim jezikom, punim poleta. Obraća pažnju na detalje i ne opterećuje priču preteranim opisima.“

DUŠEVNOST

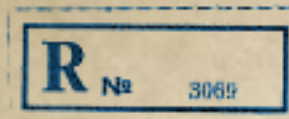
Građane brdsko-planinskog sela Papratište, ispod Orijevice, opština Požega, još samo jedna noć deli od dana u kome im gosti dolaze. Ta noć je bez sna, a posla preko glave. U „vatra“ uleću najmlađi. Neće da se brukaju pred gostima – planinarima iz Beograda, Novog Sada, Niša, Zagreba, Vršca, Gospića, Šapca...

Pred Domom, zovu ga Dom omladine, Dom kulture, Zadrugni dom, Dom za sve i svašta, okupilo se celo selo da odluči što se još može uraditi za dobrodošlicu gostiju: treba veliku salu okrečiti, polomljena stakla na prozorima zameniti, zidove ukrasiti, nove sijalice postaviti... A imaju samo jednu noć.

***

U planinarsko-smučarskom društvu „Železničar“ Beograd – mobilno stanje! U pitanju je organizacija pohoda „Trideset godina slobode“, koji je, do ove godine, bio pod pokroviteljstvom vojnog časopisa „Front“, a od ove godine preuzimaju ga planinari „Železničara.“

Predsednik planinarsko-smučarskog društva „Železničar“ Beograd, Nada Jovanović i predsednik mesne zajednice sela Papratište, Milenko Milić, sa svojim saradnicima utvrdili su datum, broj učesnika i mesto održavanja završne svečanosti. Doći će planinari autobusima do Čačka. Odatle će se popeti na vrh Kablara i znanim i neznanim stazama, preko sela Rožace, Skok, Tučkovo, pa kroz Vrnčinski kanjon, sve do Papratišta. Oko dvadesetak kilometara pešačenja. Al' da vidiš

„jada“ iznenada! Umesto sto učesnika, kako je dogovoreno, prijavilo se dve stotine planinara.

Papratište nije veliko selo – nešto preko stotinu kuća.

Dočuli Papratištani za muke organizatora pa im odmah odgovorili. Aman, ljudi, ne berite brigu. Gde ima mesta za sto, biće i za dvesto. Samo nam vi dođite, a ostalo je naša briga.

Tih dana je upravo završena vežba u kojoj su meštani Papratišta pokazali kako će se braniti u eventaulnom opštenarodnom odbrambenom ratu. I još nisu domaćini čestito ni blatnjave čizme s nogu skinuli, a neumorni predsednik mesne zajednice Milenko Milić zaredao od kuće do kuće i novu uzbunu digao:

„Pokazali smo kako ćemo neprijatelja dočekati. Haj'mo sada da pokažemo kako prijatelje dočekujemo.“

I skočiše ljudi na noge.

„Ti ćeš, Miloše, u tvoju kuću još troje primiti; ti, Dragane, još jednog; ti, Milutine, još dvoje. I ja mogu još jednog.“

Trči sada Milenko gore-dole, s nimalo lakšim bremenom na plećima: kako što bolje dočekati i ugostiti goste što se zaputiše u njihovo besputno Papratište da na svoj, planinarski način, obeleže tridesetogodišnjicu pobede nad fašizmom i oslobode zemlje.

***

Stižemo na vrh Kablara. Oblaci se namrgodili sa svih strana i sastavili nebo sa zemljom. Šteta. Uskraćeni smo za divan pogled na Ovčar, Taru, Zlatibor, valjevske planine, za kratko uživanje u lepotama što nam ih je priroda darivala. Da li će kiša? Ali vreme za planinare nikada nije bilo prepreka u izvršavanju njihovih zadataka.

Kao komandant pohoda, komandujem zbor.

„Drugovi, došli smo ovde na vrh Kablara kao planinarska kolona. Dalje ćemo prema Papratištu kao partizanski odred. Prolazićemo kroz ustaničke krajeve. Upoznaćemo ljude koji ce nam pričati o sebi. A mi njima o nama. Predlažem da prema Papratištu nastavimo put kao planinarski odred „Bratstvo-jedinstvo“.“

Moje reči nestaju u magli, a iz dvestotine grla planinara vraća se eho: „Sa Ovčara i Kablara...”

Na pet-šest kilometara od Papratišta treba savladati najozbiljniju prepreku na našem putu – nabujalu reku. Na našu sreću, tu nas dočekuje Milenko Milić, prvi građanin sela domaćina i preuzima ulogu vodiča. Svaki pedalj poznaje, gde se reka može najlakše preći, pa čak i kada nabuja, kao što je bio slučaj ovoga puta. Pomaže planinarima da s lakoćom pređu na drugu stranu reke. Zgoda i nezgoda prilikom prelaza reke bilo je na pretek. Duhovitih scena, upada u vodu, smeha na svoj račun zbog nespretnosti, ali srećom, bez posledica. Zbog ovakvih situacija planinari nose rezervne delove odeće i obuće.

Bližimo se selu – domaćinu susreta. Oseća se miris sena i štale. A kada ugledasmo prve kuće, kao da nas sunce ogrejalo! Tu nas dočekuju omladinci sela s loncima toplog mleka. Zaustavlja Milenko kolonu i poziva najmlađe planinare, učenike osnovnih škola, da pređu napred. U kolonu po jedan pa u red za toplo mleko. Kakva radost, kakvo oduševljenje među tom decom! A i smešnih scena. Dok jedni uživaju, sa zadovoljstvom piju toplo mleko, druga se mršte, nećkaju, zgražavaju, jer u mleku nešto pliva. Ne znaju sva gradska deca odakle se kajmak dobija.

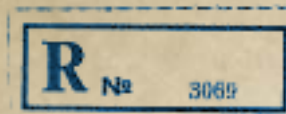
Mrak se polako spušta i u daljini se nazire svetlucanje vatre iz dvorišta doma. A kiša? Da li će? Pa dobro, šta i ako je bude. Može samo da ugasi logorsku vatru, ali raspoloženje planinara ne može. Nema te kiše koja može da ugasi vatru koja u nama gori kad je u pitanju planinarska akcija.

***

I evo, tu smo. Dvorište Doma čisto, osvetljeno. S jedne strane, svetlucaju vatre koje zagrevaju zemljane ćupove sa svadbarskim kupusom, a nasred dvorišta – kazan iznad vatre u kome se kuva rakija.

Iz doma se čuje muzika. Sve je veselo, živo. Pozdravi, zagrljaji, poljupci, radost... S nogu se uleće u program. Vremena za razgovore nema mnogo. Smenjuju se tačke programa na bini, kao na filmu.

Retke su prilike da se meštani okupe u ovolikom broju, kaže

domaćin Milenko. A razlog su njihovi gosti. Došli da ih dočekaju, da se upoznaju, da ih odvedu na spavanje, da pokažu gostoprimstvo.

Bliži se ponoć. Domaćin Milenko opominje kombije da pozivaju svoje goste i da ih vode na spavanje. Spisak gostiju dobili smo na vreme i svaki domaćin znao je ime i prezime svoga gosta, kaže Milenko.

Pozove domaćica svoje dve gošće i još se nisu ni upoznale, prilazi im treća planinarka i pita:

„A mogu li i ja kod vas? Znae, mi smo koleginice. Može, dušo, imam ja i pomoćni ležaj. Hajte s nama, snaći ćemo se.”

Na izlazu iz dvorišta, dve domaćice i četiri planinarke iz Zagreba vode bučnu raspravu. Prilazim im i pitam u čemu je problem? Kuće su udaljene dva kilometra, a mi smo umorne, u horu odgovaraju planinarke. „Ima kuća udaljenih i do četiri kilometra“, kažem im. „Nije to daleko. A nije ni pristojno odbijati gostoprimstvo, idite slobodno. Nećete se kajati. Videćete.”

Oko ponoći sve se stišalo. Vatre pogašene. Iz sela se čuje po neki lavež pasa koji najavljuje domaćinu da dolaze gosti. A kiša? Rominja...

Kao najodgovorniji među planinarima i njihov vođa, ustanem pre svih i ispred kapije Doma sačekujem planinare. Dolaze iz raznih pravaca. Četiri planinarke iz Zagreba, što su se sinoć bunile zbog udaljenosti domaćinstva od Doma, dolaze u pratnji svojih domaćica. Nisu ni odgovorile na moje „Dobro jutro“, počele sa izvinjenjem. „Izvinite, gospon Buda, zbog našeg noćasnog prigovora. Nismo znale da su domaćini tak ljubezni. I gostoprimitlivi. I darežljivi, evo vidite, pune kese kajmaka, jajca, sira...I domaćice došle s nama da se pozdravimo na rastanku.”

Eto, vidite, takva je srpska duša, rekoš im pre nego što se posebno zahvalih domaćicama.

Autor: Budimir Stanković, 90 godina

voini službenik u penziji, Beograd

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Od divnog putopisa zastaje dah koji ostavlja svakog bez reči. „Sada sam i ja zanemio”, piše naš autor. I ja sam.“

OSTALO JE SAMO MAGLOVITO SEĆANJE

Sedim na zadnjem sedištu automobila koji bešumno klizi kroz kamenu Gornjačku klisuru. Slike pejzaža su se smenjivale takvom brzinom da ostarelo oko nije moglo da ih prati. Tek poneku padinu u daljini, oivičenu belim brezama i jasenovima, vidim krajičkom oka i osetim je kao da pripada samo meni. Znam da biserna Mlava dole šušti i huči, probija se između litica, drvlja i kamenja, neumorno grabeći do nekog spruda gde na trenurak utihne, kao da se odmara, spremajući se za nove izazove koji je očekuju.

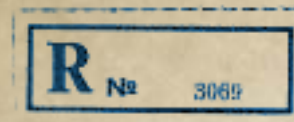
Plahovita reko moje mladosti, volim te, volim i osećam kao da tečeš mojim venama i daješ mi neku čudesnu snagu koja me nagoni da poskočim i uskliknem u svom zanosu! Od svega toga, samo lupim štapom u pod automobila i nakašljem se... Eh, mladosti moja. Devojko moja najmilija, zauvek izgubljena u smogu, betonu i asfaltu velegradske vreve. Osećam te, a ne mogu da te dohvatim, ljubim i milujem kao nekada, kada nisam bio svestan ko si, šta si i koliko mi značiš. Sada mi samo nedostaješ. Opet sam lupio štapom u pod i glasnije se nakašljao.

„Deda je l' je sve u redu?”

Začuh glas svoje unuke koja me je vozila i nije mnogo obraćala pažnju na mene, prateći bezbrojne krivine, zavoje i okuke, koje su se smenjivale, preplitale i sačekivale smorljivom brzinom kao na ringišpilu.

„U redu je, dete moje, samo ti vozi.”

Opet mi misli odlutaše nekuda... Negde na nekom mestu, za koje nisam ni znao da postoji, kao što sada nisam siguran gde se tačno nalazi

ono moje mesto, koje sam ponovo hteo da vidim i osetim. Možda poslednji put. To ne smem svojoj unuci da priznam, sigurno me ne bi razumela. Ne mari, odvešće me na mesto koje joj pokažem. Zaboga, pa sva mesta su ovde moja i Božja.

„Deda, je l' ima kraja ovoj našoj avanturi? Da li smo blizu tog „tvog mesta”?”

„Blizu smo, ne brini... Još dve, tri krivine... Samo ti vozi.”

„Jesi li siguran da znaš gde idemo?”

„Hiljadu posto!!!”

Strah od neizvesnosti probijao me je kao plahovita reka i izazivao u meni tugu i potmulu bol nepoznatoga porekla. Ko zna šta će sutra biti?

Ne, ne! Moram pobeći nekuda od takvih misli, ili da ih sakrijem na nekom nepoznatom mestu u duši koja je, skoro na izdisaju, prepuna svega i svačega. Mesta više nema. Gotovo je sa bekstvom od surove stvarnosti prezasićene čežnjom za izgubljenim životnim radostima. Veštački izazvane strasti više ne podnosim. Želeo bih da se stopim sa majkom prirodom i zauvek ostanem u njenim nedrima...

„Eh”, ote mi se bolni uzdisaj sa samog dna nemarne duše. Nemam više vremena da razmišljam za sutra, nemam snage. Ostala mi je samo želja i volja za danas.

„Ej, deda! Dokle ćemo ovako?”

„Vozi još malo, eno tamo, iza one krivine, kod mostića, skreni desno.”

„Ne vidim nikakav mostić.”

„Bio je tu nekada? Ako nema mostića, skreni desno i vozi do reke.”

„Dobro...”

Više se ne sećam kada sam poslednji put bio ovde. Sve je isto.

Pojedine pejzaže i mesta kao kroz maglu prepoznajem. U ovom okruženju, jedino ja nisam isti. To je surova istina, koje sam se oduvek bojao. I, prođe mi život u nekom imaginarnom strahu, koji vazda odnekud tinja.

Pogledah opet oko sebe. Sada sam siguran da pojma nemam gde smo. Ne mari... To samo ja znam i neka ostane naša tajna. Rekoh tajna? Siguran sam jedino da me je ta misteriozna tajna više puta u životu spašavala i ponekad mi omogućila veći uspeh od očekivanog. To pouzdano znam.

„Deda, ovde je užasno loš put, da li da nastavim da vozim dalje?“

„Ako možeš, vozi do reke. Meni je teže da hodam.“

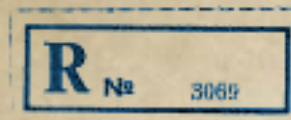
„Ne bih ti preporučila. Evo, blizu smo. Puta više i nema?“

Pomislih... Da, da... I meni se čini da puta više nema. I, voleo bih da je ovo stvarno kraj mog životnog puta, od nemila do nedraga. Tek, poneki zračak nade koji te privremeno spašava od najgoreg. I tako, čitav život prolazi, do trenutka kada puta više nema.

Automobil se polako zaustavio uz škripu šljunka i peska koji je izmicao pod pritiskom guma, tik uz reku. To je to. Pomislih, sudbina me je dovela baš na ono moje mesto. Unuka mi pomaže da izađem i stanem na noge. U ovakvim slučajevima štap zna da bude od velike pomoći. Takoreći, mogao sam i sa njim da se izvučem, bez ičije pomoći, kao i više puta u životu kada ostanem sam sa samim sobom.

Kad ugledah reku, ostadoh bez daha. Iz oka mi suza kanu i kliznu niz obraz. Hteo sam da mi padne na dlan da je sačuvam, bar neko vreme... Ne vredí, drhtave, izborane ruke, isuviše su spore da je uhvate, pre nego se sakrije negde u gustoj, sedoj bradi i zauvek nestane. Obrisah vlažne i mutne oči koje mi ne dadoše da ispratim pogledom prhut ptica, iz obližnje krošnje bagrema, uplašanih našim prisustvom.

Ne čujem baš dobro, ali sam čuo tišinu reke i cvrkut ptica koji se stapao sa blagim povetarcem i kao melem mi padao na dušu. Breze su neumorno treptale, a miris bagremovog cveta nezadrživo osvajao moje nozdrve, širio se kroz grlo i punio pluća snagom koju nisam osetio od najranije mladosti.

Ne, ovo je isuviše zdravo za mene. Toliko zdravo da ću od toga umreti. Osećam to, ali nemam snage da se oduprem. Udahnuo sam još jednom, takvom snagom da sam osetio oštar bol u grudima i vrtoglavicu. Ako već moram da umrem, umreću ovde.

Slabašne noge mi klecaju, štap više ne pomaže. Prislonih se na jedan poveći kamen valjkastog oblika i pogledah u bistru iskričavu vodu. Poželeh malo da nakvasim usne. Reka mi je bila na dohvat ruke a ja ne mogu da je dohvatim i osetim? Samo malo, kao žensko milovanje i diskretni poljubac. Od ovolike reke ne mogu ni kap vode da uzmem a tako bi želeo samo malo vode na dlanu. Očigledno je da se ironija ljudske sudbine licemerno poigrava sa mojom skromnom željom. Čudno, ostala mi je samo jedna jedina želja ? Nade više nema?

Osetih da sam ostao sasvim sam. Vidim da moja unuka bere cveće. Duboko je zašla na cvetnom tepihu planinske livade, prepuštena opojnom mirisu poljskog cveća i paletom čudesnih boja, koje samo čisto srce prirode može da izrodi. Ona je moj ponos i moja sreća.

Ne čujem šum reke i cvrkut ptica? Sve je utihnulo, pravi muk. Verujem da sam baš na onom mestu, kraj Mlave, gde je Sveti Sava naredio Mlavi da ćuti, kako bi mogao da razgovara sa sveštenikom.

Sada sam i ja zanemio. Otvaram usta bez reči... Nadljudskim naporom uspeo sam da, iznemoglim i slabašnim rukama, podignem glavu i prislonim je temenom na kamen.

Obli me neka nesvakidašnja toplina. Pogled mi je bio uprt ka nebu. Svoje oči osećao sam kao dve staklene kugle od gorskog kristala, vešto ugrađenih u moju lobanju.

Kristalno čisto vidim svoju pokojnu suprugu, u svečanoj haljini, kako me, sa neba, doziva i razdragano maše...

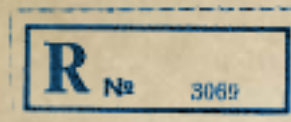
Nestvarnom brzinom, smenjivale su se slike iz moje mladosti... Prvi poljubac, prva ljubav... Gledam svoje venčanje i rođenje dece... Igram se sa unučićima i zajedno, svake godine, pletemo cvetne venčiće od poljskog cveća za Vrbice. Primećujem da su mi u sećanju ostali samo srećni dani i njih ću poneti sa sobom, ko zna gde.

Ako je ovo smrt koja je došla po mene, ja nemam reči hvale i poštovanja. Prepuštam se blaženom osećaju, lebdim iznad svog oronulog i iznemoglog tela koje više ne služi ničemu. Ej, odoh ti ja i ne vraćam se više. Dosta mi je svega i svačega.

I, na kraju, nikada ni u snu ne bih poverovao da je smrt u obliku moje pokojne žene. Istini za volju, uze mi dušu i to ti je...

Autor: Branislav Docin, 60 godina, Požarevac
magistar psihologije, gl. urednik časopisa „Stršljen“

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Zanimljiva prica koja na lep način kombinuje iskustva iz detinjstva, sadašnjosti, humor, udvaranje, posao.“

„Interesantan, duhovit putopis sa neobičnim obrtima. Originalno.“

BEBI SITER NA ZLATIBORU

Najveći poklon ovoga doba nisu zdravi udovi i trup,
ne moraš biti tražena roba. Danas je dobro biti savršeno glup.

Bliži se dan rastanka sa radnim mestom, navikama i svim što me pratilo dok sam lagano išao ka penzionerskim danima. Ne osećam se da ću uskoro preći tu nevidljivu granicu koja razdvaja dva sveta. Sveta koja mi deluju, sa ove tačke gledišta, daleko i suprotstavljeno, kao selo i grad, mogu čak reći – kao živi i mrtvi svet. Uvek sam voleo da se družim sa mlađima od sebe, a i sada mislim da su svi moji vršnjaci stariji od mene bar deset godina. Dozvoljavam i njima da misle o sebi, a i o meni, kako hoće i šta hoće.

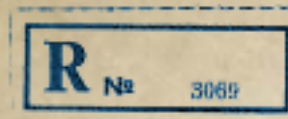
Na predlog šefa, a radi izuzetnog zalaganja na poslu, dobio sam od sindikalne podružnice deset dana besplatnog boravka na Zlatiboru. Mislim da je to više bilo priznanje kakvo se u umetničkom svetu dodeljuje već obolelim doajenima kao nagrada za životno delo. Pozove me predstavnik za turizam i rekreaciju, te mi uruče odluku i vaučer. Čestita mi, poželee sretan put i lepo vreme. Izljubimo se tri puta, kako inače praksa i običaji nalažu. Izvadim iz torbe flašu vinjaka i dozvoli mi Mile, večiti sindikalac, da bacim pogled na spisak i da vidim ko će mi praviti društvo narednih deset dana. Zapazim, na veliku radost, da će u mom hotelu biti Biljana, simpatična direktorova sekretarica, za koju sam znao da je u kasnim godinama dobila dete. Pogledali smo jedno u drugo u prolazu i u restoranu društvene ishrane, smeškali se, progovorili po koju, ali se uglavnom na tom i završavalo.

Stigli smo u odmaralište u utorak oko deset sati, ja sam, a Biljana sa ćerkom, devojčicom od pet-šest godina. Mala prepametna za svoje godine, a lepa na mamu. Narodna poslovice kaže: „Preko jagnjeta ćeš lako doći do ovce“. Uhvatiš jagnje i majka sama priđe. Još u autobusu i na usputnim pauzama počeo sam polako pridobijati Milicu, a kada smo stigli na Zlatibor, trčala je prema meni kao da me zna od rođenja. Biljana se samo smeška (kao da je i ona čitala naše poslovice) i ništa ne govori, niti joj brani niti nagovara. Dosadna su ta banjsko-planinska letovanja, obično besplatne sindikalne ture dodeljuju se dobrim radnicima van sezone. Jedino što nismo kod kuće, a po sobama se uglavnom odvijaju sve aktivnosti. Sa Andrijom, sobnim kolegom, idem u restoran, a kada ne idemo u šetnju igramo karte u holu. Andriji posle dva dana postalo dosadno te spakova stvari i vratio se kući, i tako ostanem sam u sobi.

Noćima kada na zemlji sve počiva prigušeno tamom, skupi se misao u mozgu, pa kao kakav nategnut smotuljak teži da se, poput opruge, baci u daleke svetove. Zatvorenih očiju, u samoći sobe radničkog odmarališta, stvarnost je dobijala nove oblike, te sam iz gomile iluzija, kao iz samoposluge u kojoj nema kasa ni plaćanja, uzimao svoj deo sreće. To moje izmišljanje nestvarnih situacija i odnosa, prividno me je štitilo od turobnih slika. Skrivao sam se iza zidova svoje kule sazidane od slatkih blokova nepoznatog sastava sa namerom da u njoj prespavam dok prođe ono što se primiče. Ako ga ne vidim, možda ga nije ni bilo. U tišini noći, ovde na zlatiborskoj zaravni, ne izmišljam i ne zamišljam. Ovde se, izazvano ko zna čim i ko zna zašto, probudilo sećanje na zavičaj i detinjstvo. Čist vazduh koji dolazi sa dalekih mora podseća me na lepotu moje planine. Uvek se javi nova tuga kao nekakav bunt kada njene netaknute lepote poredе sa veštačkim lepotama turističkih mesta. Opijen čežnjom, sećam se u ovoj noći mladih dana koji su, neukaljani gradskom vrevom, tekli ispod mog Grmeča, sećam se svega tako jasno kao juče da je bilo.

Detinjstvo je kao bistri potok teklo preko cvetnih livada, pokrivenih tišinom i opojnim mirisima divljih karanfila. Kroz zeleno lišće jasenova i bukava, uvek se mogao videti plavičasti komad neba, a negde u daljini, nežno je jecao divlji golub. Proleće je budilo snove i kitilo

zemlju lepotom. Grane rascvetalog glova gledale su me sa uzvišenja iznad kuća koje su u pravim linijama presecale njive i jasno ocrtavale njihove granice. Vetar je raznosio bele lati procvalog glova, a ta belina nestvarno je delovala – kao zakasneli topli sneg. Čupavi bumbari i vredne pčele veselo su zujali oko cvetova divljih jagoda. U prolećnim jutrima, otvarali smo prozore na sobama da bi kroz njih prostrujao vazduh gonjen tihim junskim vetrom. Taj nevidljivi talas, čist i svež kao nevina suza tek rođenog deteta, unosio je u sobe mirisnu hladovinu i zelenkastu svetlost. Do kasne jeseni, po kući bi se širio sladunjavi miris lipa. A u toploj letnjoj noći, nad glavom su treptala sazvežđa kao u priči o zlatnom runu. Gledajući šarene ćilime polja i beskrajno ozvezdano nebo, pitao sam se u čudu: Kako tvorca, u svoj njegovoj genijalnoj snazi i umeću, nije mrzelo i šta mu je trebalo da pored ove savršene lepote stvari i mene. Po livadama su se igrali vragolasti jaganjci i ponositi konji. Oduvek sam voleo tu veselu narav zdravih životinja. Smenjivala su se godišnja doba, naglo, kao da hodaju po nevidljivim stepenicama od samo četiri stepenika. Venac planine koji se video sa kućnog praga i s južnih prozora prekidao je liniju horizonta, a cvrkut svakakvih ptica u sablasnoj tišini bukovog gaja izazivao je nova sanjarenja.

U prvim zimskim danima, kada se planina zabiseri injem, sneg iznenada zatrpa dvorište i baštu. Sa braćom sam kroz debele naslage snega kopao tunele i kroz njih smo trčali kao čovekolike krtice uz smeh i vrisku. U kući bi nam majka, posle ledene avanture, grejala promrzle prstiće toplim dahom ili ih trljala o svoju kosu, a posle nas terala da vrhovima prstiju masiramo topla temena. Nismo smeli grejati ruke uz peć, jer je naglo zagrevanje izazivalo velike bolove. A kada bi bol utrnutih prstiju prešao u slatki svrab, smejaо sam se kiselo kroz suze i maznim glasom pričao majci da nisam plakao zbog hladnoće, već što su mi braća ubacila grudvu snega u prtene gaće.

Budim se, omamljen da li snovima ili željama, sam sam već dva dana. Andrija se javio sa posla i vragolasto pravi aluzije, na nekakve švalerske teme, o kojima smo pričali više da bi se hvalisali i zadovoljili mušku sujetu. Biljana i Milica dele sobu sa Marinom. Marina radi u računovodstvu i zaključujem, po prisnosti, da su se družile i pre Zlatibora. Ništa ne ubrzavam, šetam sa kolegama, često i Milica ide

sa nama. Zabavljam je, kupujem joj čokoladice i Kinder jaja, a ona me uhvati za ruku i neće da je pusti i kada je majka zove da idu na spavanje. Vuče me prema majci i pita maznim glasom:

„Mamaaa, a može li čika Jova bar jednom da spava kod nas?“

Majka se samo smeška i, pri pozdravu, zadrži ruku par sekundi duže no što bi trebalo i čini mi se da je stisak postaje sve jači. Pozovem ih povremeno na kafu ili posedimo zajedno u predvorju kada pada kiša. Milica se ne odvajala od mene, a vreme lagano teče.

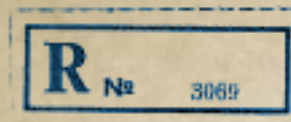
U petak uveče, pošao sam sa kolegom na večeru, njih tri su izlazile iz restorana kada smo ulazili. Biljana se nasmešila, Milica me obgrlila oko nogu i pita hoću li je sutra voditi na ljuljašku kod jezera, a Marina lagano ode niz hodnik. Posle večere pričamo i smejemo se, te nisam čuo da je zvonio mobilni telefon. Slučajno ga izvadim iz džepa i vidim Biljana je zvala pre petnaestak minuta. Odem u udaljen ugao restorana i pozovem. Biljana mi maznim glasom kaza:

„Zvala sam te, nisi se javio pa sam pomislila da si sa onom namigušom iz Požarevca, švaleru jedan. Možeš li doći kod mene, ali što pre?“

Otrčim u svoju sobu, na brzinu se istuširam, naflitam kolonjskom vodom i trk na sprat.

Njihova soba je bila iznad moje, na kraju hodnika. I evo me, posle desetak minuta od njenog poziva, gde kucam na vrata. Čujem je kako tiho kaže: – Ajde, otključano je. Lagano otvorim i, gle čuda! Biljana u večernjoj haljini, doterana i našminkana, lepša nego ikada. Pored nje Marina isto obučena za izlazak, a Milica leži u krevetu i gleda u mene slatkim okicama. Biljana mi kroz zavodljiv osmeh kaza:

„Nas dve imamo nameru večeras da izađemo. U odmaralištu „Dunav osiguranja“ priređuju drugarsko veče, pa sam te htela zamolit, da pričuvaš Milicu dok se ne vratimo pošto si mi juče rekao da nećeš da ideš na to druženje. Ti si jedan sladak dečko i nikom osim tebi ne bih smela ostaviti moju lutkicu.“

Nasmejem se i kažem.

„Hoću, kako da ne, samo vi idite i lepo se provedite.“

Pričali smo Milica i ja neko vreme, nagovaram je da spava a ona se razbila, pa samo čavrlja slatkim dečijim glasićem. Negde, oko pola jedanaest, samo sklopi okice i počne ravnodušno disati. Pokrijem je, stavim noge na stolicu i gledam televizijski prenos odbojkaške utakmice. Naša reprezentacija igra sa Brazilom te je prenos počeo za naše pojmove kasno. Utakmica se oteglja, igra se peti set, ponoć je tek prošla. Milica spava mirno, zdravim dečijm snom, a meni ponekad klone glava na grudi. Mobilni telefon sam izvadio iz džepa, jer me žuljao i nalazi se na noćnom ormariću pored Miličinog kreveta. Kada je naš trener zatražio tajm-aut, utonuo sam u san. Iz dremeža me je probudilo zvono telefona. Bunovan dograbim telefon. Dok sam izvadio naočare da vidim ko zove, probudi se i Milica. Na displeju je pisalo „kuća“. Baš kada sam pritisnuo dugme da prihvatim poziv, uključim spikerfon i u istom trenutku čujem Miličin glas sa kreveta i ženin preko spikerfona. Milica pita:

„Čiko Jovo, ko nas to zove?“

A žena:

„Dobro čoveče, gde si ti, celu noć nisi u sobi. Zovem već nekoliko puta i ne odgovaraš.“

Pokazujem Milici da čuti, a ženi besno odgovaram:

„Kako nisam u sobi, pogledaj na drugom programu ima odbojka, gledam utakmicu, a ko zna onaj pijanac sa recepcije koju ti je sobu dao! Ajde, zovi me sada, da te uverim da sam u sobi.“

Prekinem vezu, Milici kažem da bude mirna samo dok nešto uzmem iz svoje sobe i istrčim u hodnik. Moram da pretrčim tridesetak metara duž hodnika, pa da se stepenicama spustim na prvi sprat, pa opet tridesetak metara kroz donji hodnik do mojih vrata. Na pola hodnika čujem telefon zvoni. Otključavam vrata što brže mogu i u mraku dok podižem slušalicu čujem ženin glas:

„Što si se toliko zadihao kao da te neko jurio oko zgrade? Ipak nisi u sobi. Znaš koliko je puta zazvonio telefon, a ti ne odgovaraš.“

Napad je najbolja odbrana, te ospem paljbu iz svih oružja:

„Tako ti meni, nije mene preduzeće poslalo bezveze na oporavak, znaš da imamo sistematske preglede i da su mi verovatno nešto našli. Neću da te sekiram pa ti nisam kazao, a ti meni tako. Ja nisam došao ovde da jurim kurve, već da se lečim i da se oporavim!“

Uvedem situaciju nekako u mirne vode, uzmem sa stola kesicu bombona i trk na sprat kod Milice, ostalo dete samo. Može se uplašiti pa izaći rasplakana u hodnik, svašta je prolazilo kroz glavu. Milica se smeška na bombone i priprema se da ponovo utone u carstvo snova. Tek što je zaspala, zvoni telefon. Procedura ista. Žena sikće: Opet nisi u sobi, Milica pita ko nas to zove, ja trk niz hodnik, pa niz stepenice.

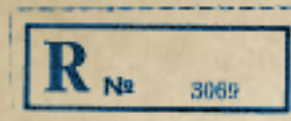
I oko dva posle pola noći, završila se nekako moja noćna avantura, Milica je spavala mirnim snom anđela. Ženu sam ubedio posle treće trke i rekao da sada isključujem i mobilni i stabilni telefon jer hoću da spavam. Dve raspoložene dame su se vratile oko tri sata, predao sam im dežurstvo i otišao konačno na počinak.

Druženje smo nastavili do kraja rekreacije, mene su, ne znam iz kog razloga, napustile švalerske ambicije iako mi se činilo da me Biljana gleda drugačijim pogledom nego pre one noći, ali sam ostao čvrsta karaktera.

Vratili smo se na posao, orni za nove radne pobede i sve je ušlo u raniju kolotečinu. Monotoniju razbija po neka koleginica. Pozovem je na kafu u naš restoran i dok pijemo, smejemo se i ogovaramo kolege koje nisu sa nama, ona me iznenada priupita:

„Šta radiš večeras kolega, bi li moga doći da mi pričuvaš sina, išla bi sa prijateljem u mali provod?“

Kažem, kako da ne, već sam se dokazao na tom polju. Prikrivam

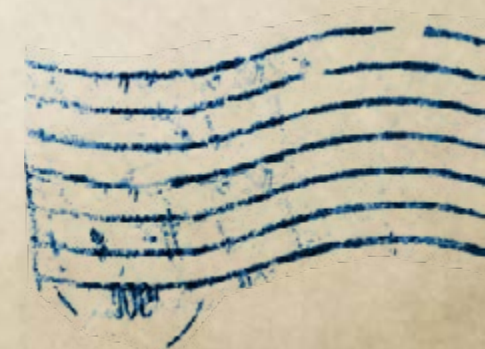
ljutnju, jer da je u besu ispoljim, ovi bi postali još dosadniji. Milica s vremena na vreme dođe kod majke na posao i evo je trči prema meni i sa pola hodnika i više:

„Čika, Jovo, čika Jovo, kada ćemo opet na Zlatibor pa da me čuvaš? Baš mi je bilo lepo tamo sa tobom!“

Autor: Jovan Bundalo, 68 godina
radnik Telekoma u penziji, Beograd

Kategorija:

**NAJBOLJA PRIČA O
PUTOVANJU PO SRBIJI**

Iz opisne ocene Komisije, izdvajamo:

„Rad obiluje bogatstvom informacija, znanjem i željom da se isto prenese na čitaoca. Iako ima puno podataka rad se čita lagano, sa znatiželjom i uživanjem. Vidi se da je autorka učiteljica jer na divan i jednostavan način zna da sažme suštinu i lagano je podeli sa čitaocima.“

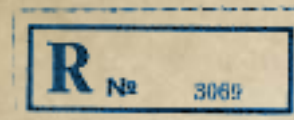
PUTOVANJE PO SRBIJI

Putovanje. Bliže, dalje, još dalje. Kada bih mogla, volela bih da se nađem u timu Slobodana Micića, da obilazim najudaljenije destinacije i da pišem o tome reportaže.

Zahvaljujući svom pozivu prosvetnog radnika, imala sam prilike da putujem i sa đacima na ekskurzije po eks-Jugoslaviji i sa kolektivom, a i porodično. Neke ekskurzije sam propustila i sad žalim zbog toga, jer mogućnosti za putovanja su sve manje. Putovala sam samo u neke evropske gradove, a moje putovanje iz snova bi bilo vožnja transibirskom železnicom. Pasionirani sam skupljač razglednica i to je moje „putovanje“ svetom.

Viminacijum

Opisaću svoje utiske sa obilaska Viminacijuma i još nekih interesantnih mesta. Naći se na mestu najstarijeg arheološkog lokaliteta u Srbiji fascinantno je osećaj. Bio je to jedan od najznačajnijih legijskih logora na Dunavu, a izvesno vreme, i glavni grad rimske provincije Gornje Mezije, koja je obuhvatala najveći deo Srbije, severnu Makedoniju i deo Bugarske. Pod Hadrijanom, stekao je status municipija, grada sa visokim stepenom autonomije. A za vreme Gordijana III, postaje

kolonija rimskih građana i dobija pravo na kovanje lokalnog novca. Ovde je, 211. godine, Septimije Sever proglasio carem svoga sina Karakalu. Nakon najezde Avara i Huna pod vođstvom Atila, grad je razoren. Obnovljen je kao vojno utvrđenje 535. godine, za vreme vladavine cara Justinijana I. Sa dolaskom Slovena, na ostacima Viminacijuma nastaje naselje Braničevo.

Zamišljam ovde život poput velikog ljudskog mravinjaka, gde se sve odvija po utvrđenom poretku, osim upada neprijatelja. Da sam i ja tada živela ovde, čime bih se bavila?

S jedne strane nas fasciniraju neki pronalasci tog doba, a s druge strane činjenica da neke kuće ni dan-danas nemaju kupatila, deluje zbunjujuće.

Obimna arheološka istraživanja započeta su zbog izgradnje termoelektrane i površinskog kopa Drmno, na prostoru nekropola. Istraživanja su dala izuzetno bogat i značajan arheološki materijal. Pronađene su zanatske radionice, u okvirima kojih su se nalazile peći za pečenje opeke. Grad je posedovao terme koje su bile glavno sastajalište Rimljana. U središtu terme, bile su prostorije za masažu. Iskopano je šest bazena u kojima ponegde mogu da se nazru oslikani zidovi sa cvetnim i životinjskim motivima. Kupatilo je bilo parno, voda je stizala sa izvora u slobodnom padu, akvaduktom. Pronađene su i svetiljke koje su služile za noćno kupanje.

Do sada je istraženo oko 14.000 grobnica, a fresko-slikarstvo je pružalo značajne podatke o počecima hrišćanstva na ovim prostorima. Nalaz grobnica sa Nebeskim jahačem i Hristovim monogramom pružaju ideju kako se paganstvo preobražavalo u hrišćanstvo. Na celom prostoru nalazišta je pronađeno i mnoštvo novčića, a najviše u grobnicama, u koje su umrli polagani sa tri krčaga (za ulje, vino i vodu) i novčićem u ustima – da Heronu plate prevoz na onaj svet.

U 19. veku još su se jasno nazirali obrisi naselja, široke ulice koje se seku pod pravim uglom, trgovi, pozorišta, kupatila, vodovod i gradski bedemi. Danas su ostali samo delovi. Godine 2012, otkrivena

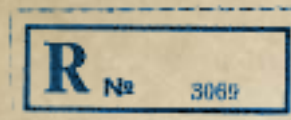
je figurina ženskog božanstva stara oko 4.000 godina. Godine 2013, pronađen je žrtvenik posvećen nimfama, a tokom 2014, pronašli su mermerne statue i zlatnu ogrlicu iz rimskog perioda. Koliko se još u zemlji skriva dragocenih predmeta koji možda nikada neće ugledati svetlost dana, koje neće posmatrati ljudske oči...

Vremeplov nas vraća u vreli junski dan. A treba da obiđemo Đerdap, da se provozamo brodićem i da se uverimo o moćnoj civilizaciji, a to je postojanje Trajanove table.

Kaže se da je voda dobar sluga, ali zao gospodar. Čovek je na putu civilizacijakog napretka naučio da kroti reke. Voda vrednija od zlata, životeljka. Voda pamti. Đerdapska klisura jedan je od najlepših prizora, kad Dunav menja svoju širinu od par kilometara do par stotina metara, vijuga, juri, zapenušan, gradeći moćnu klisuru visokih stenovitih litica.

Kadsmose umorili od silne lepote, prošetalismo i do jedinstvenog, 8.000 godina starog, neolitskog naselja Lepenski Vir. To je jedno od najvećih i najznačajnijih mezolitskih i neolitskih arheoloških nalazišta, smešteno na desnoj obali Dunava u Đerdapskoj klisuri. Lokalitet je dobio ime po dunavskom viru, a bio je sedište jedne od najvažnijih i najsloženijih kultura praistorije.

Tokom iskopavanja, otkriveno je sedam sukcesivnih naselja i 136 objekata – kako stambenih, tako i sakralnih, izgrađenih u ranom mezolitu. Kultura Lepenskog Vira se prostire duž Đerdapa, na lokalitetima: Vlasac, Razvrata, Ikoana, Hajdučka vodenica, Alibeg, Padina. Buđenje kulture i uspostavljanje njene svojevrsne umetnosti otpočinje oko 7000. godine stare ere. Tri faktora – izolacija, promena klime i uvećanje stanovništva, bili su odlučujući za ovaj preobražaj. Ovde se na kratkom putu moglo pronaći sve što je bilo potrebno za život: u vodi – obilje ribe, na obali – najraznovrsnije stene i minerali, a u šumi – divljač, plodovi drveća i gorivo. Otopljanje klime omogućilo je još bujniju vegetaciju, a čoveku stalni boravak pod vedrim nebom. U svim fazama ove kulture grade se

isključivo staništa čije su osnove izvedene iz kruga ili trougla s ukošenim „zidovima“, tj. krovom koji naleže na osnovu. Grade se kamena ognjišta, svetilišta, šatori, kružne platforme od kamena. Tu je i žrtvenik, a oko njega monumentalne kamene skulpture. Naselja imaju potkovičastu formu, orijentisanu ka reci.

Zamišljam te robusne ljude – žene kako pripremaju hranu, muškarce u lovu i ribolovu, a kad su osnovne potrebe za hranom namirene, dovlače kamen i klešu svoje skulpture čije značenje i tumačenje su samo oni znali. Deca bauljaju, ne verujem da je vođeno računa o higijeni. Stresla sam se od tih prizora. Pomislih – ovo naše vreme je najbolje, uprkos nedaćama koje sustižu čovečanstvo. Mi još uvek kao lučonoše nosimo veru, ljubav i nadu.

Hidroelektrana Đerdap

Izlazimo iz prošlosti na savremen put. Naš vodič – lepa Vljajna, kako ju je nazvao jedan kolega, uvešće nas u sama postrojenja HE. Izgradnjom hidroelektrane podignut je nivo vode Dunava, izmenjen je izgled ovog mesta. Inače, Đerdap se pominje još od nove ere. Veći značaj dobija za vreme rimskih careva, kada se probijaju putevi kojima je trebalo omogućiti legionarima prelaz u pohod na Dakiju (današnju Rumuniju). Mnogi rimski carevi su učestvovali u uređenju Đerdapa, počevši od Julija Cezara, ali je najpoznatiji ostao Trajan, koji je uspeo da obezbedi prolaz kroz klisuru. On je dovršio i put uklesan u stene desne obale Dunava i izgradio prvi most na Dunavu. Tokom srednjeg veka, za vreme krstaških ratova i nakon dolaska Turaka, Dunav postaje poprište borbi, pa se u ovim predelima grade tvrđave.

Sa pojavom parnih brodova, Đerdap postaje ponovo aktuelan. Ali problem su Željezna vrata, jer je u ovom delu plovidba bila onemogućena zbog velikog pada nivoa vode i podvodnih stena. Dunav je obuzdan tek

šezdesetih godina XX veka, kad je izgrađena brana i hidrocentrala Đerdap I, II i III, jedno od najvećih postrojenja u ovom delu Evrope, čime je potpuno izmenjen tok reke. I eto, taj moćni zapenušani džin uzdiže se ispred nas. Zahvaljujući Nikoli Tesli, podignute su mnoge elektrane. Ova je u saradnji sa Republikom Rumunijom. Samo dodirnemo prekidač i svetlost obasja prostoriju. Sjajno, sedim u osvetljenoj sobi i kucam ove redove. I preturam po pretincu uspomena...

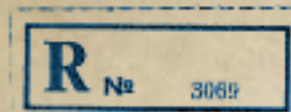
Đačke ekskurzije su uvek nezaboravne, ostaje sećanje na njih za ceo život. Učenici se osećaju bezbrižno, oslobođeni stega, daleko od roditeljskih pogleda. A nastavnici strepe pomalo i jedva čekaju povratak i da sve prođe bez problema. Ali problemi su za neke druge priče.

Perućac

Jedna lepa ekskurzija bila je u Perućac, turističko naselje na levoj obali Drine, udaljeno 13 km od Bajine Bašte. Nas koji ne živimo pored neke vode, uvek fascinira vožnja brodićem. Ovoga puta, to je veštačko jezero napravljeno radi hidroelektrane Bajina Bašta. Voda – neiscrpni pogon energije. Ogledamo se i nebo i mi. I drveće pored obale. Dodirujemo je. Rasprskavamo kapljice kao osveženje. Naučnici bi rekli – voda je alfa i omega ljudskog postojanja.

U Perućcu se nalazi i lokalitet Mramorje, srednjovekovno groblje koje je ispunjeno nadgrobnim spomenicima – stećcima. Najstariji potiču iz XIV veka. Različiti su po veličini. Nekoliko ih je ukrašeno klesanjem – mač, štit, krug i polumesec. Ovaj lokalitet je pod zaštitom države kao spomenik kulture od izuzetnog značaja za Srbiju.

Ovde se može videti kao prirodni fenomen – najkraća reka u svetu. Duga 365 metara, reka Vrelo je bistra kao oko, duga godinu dana.

Reka se, posle kratkog toka i predivnog vodopada, uliva u Drinu i ima sve što imaju i one mnogo veće reke – veliki, moćni izvor iz koga kulja zapenušena beličasta voda, jedan ribnjak na desnoj obali, vodenicu na levoj, jednu levu pritoku u vidu bistrog potočića, naselje na levoj obali, mostove.

Na jezeru je izgrađena plaža na splavovima, koja je privezana za obalu i može se po potrebi pomerati ka većim dubinama. Plaža ima i pontone sa bazenom za decu. Bovama je ograđen prostor za kupanje. Naravno, tu su prisutni i spasiodci na obali i spasilački čamac na vodi. Tu su i tuševi, tobogani, skakaonice, mogućnost iznajmljivanja pedolina. Gle, novootkrivena zabava za našu decu.

Veliko uživanje nam je pružila vožnja brodićem po jezeru. Mi „panonski mornari“, udisali smo svežinu i miris vode, povetarac nas je nežno milovao, a koža upijala sunčeve zrake. Oči su se odmarale na zelenom letnjem lišću. Razdraganost nas je obuzela, radost posmatrača. Osećaj smiraja u simbiozi sa prirodom. Sunce se penje ka zenitu, vreme je da se sklonimo u hladovinu. Vreme je i za ručak. Posle toga, još malo šetanja i razgledanja, obavezna kupovina suvenira. I povratak u ravnice, na okrajke Deliblatske peščare. Voda je kod nas duboko ispod kore zemlje. Voda je i kap rose i kapi znoja....

Moj prvi boravak u pećini bio je Postojna. Kasnije smo, sa učenicima, obišli Resavsku pećinu. Kad je predsednica Udruženja žena saopštila da ćemo posetiti pećinu Ceremošnja, bila sam pomalo zatečena samim nazivom. A tek kasnije izgledom. Život pulsira i ispod kore zemlje.

Pećina Ceremošnja

Pećina Ceremošnja se nalazi na severoistočnim obroncima Homoljskih planina, na nadmorskoj visini od 533 metra. U blizini je

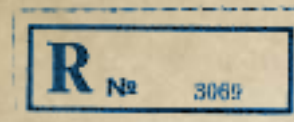
selo Ceremošnja po kome je pećina dobila ime. Uređena je 1980. godine u dužini od 775,5 m, dužina turističke staze je 431 m. Pećina je, 2007. godine, dobila status zaštićenog prirodnog dobra.

Vozili smo se uzbrdo kroz šumu, s desne strane je vijugao potočić. Pored njega, bujna vegetacija. Skoro da nam nisu nailazila vozila u susret. Vožnja je trajala prilično dugo. A većina od nas se žali na nedovoljnu signalizaciju do odredišta. Malo nas hvata zebnja, valjda nismo zalutali, kao onomad kad smo išli na Petrovaradinsku tvrđavu, a tamo smo bili skoro na domaćem terenu.

Konačno, stižemo do restorana ispred pećine. Nekako se dan brzo prepolovio. Uz vodiča, ulazimo u pećinu gde nas zapljusne topao, sparan vazduh. Okrećemo glave levo-desno, ali moramo gledati i na stazice jer ponegde ima barica. Smenjuju se dvorane, u njima stalaktiti, stalagmiti, stubovi, draperije, okamenjeni vodopadi, galerije, razne figure...

U pećini se izdvajaju pet prirodnih celina: Ulazni kanal; dvorana Arena; Ponorska dvorana; Andezitska dvorana; Južni kanal. Ulazni kanal je siromašan nakitom. Dvorana Arena je najveća i najatraktivnija, nepravilno kružnog oblika, podseća na amfiteatre starog Rima. Ovde se izdvajaju monumentalni oblici: „Na večnoj straži“ – to je i amblem Ceremošnje, „Vodopad“, visok preko 10 metara, „Lepa Vlajna“ – simbolizuje ženu ovog podneblja, stalagmit „Mladoženja“ i čudno srasla dva stuba – „Drugovi“.

Ponorska dvorana je dobila ime po levkastom ponoru. Andezitska dvorana – izdvajaju se neobični stalagmiti –krajputaši. Južni kanal siromašan je nakitom. Ovde se nastavljaju dva dugačka, nešto uža kanala, a na kraju prvog je i izlazni otvor iz pećine. To me je jako iznenadilo što je izlaz bio drugde. U Ceremošnji nema strujanja vazduha.

U pećinu uvire Strugarski potok i nestaje u ponoru. Posle kilometra podzemnog toka, ponovo izbija na površinu kao jako vrelo iz obližnje Bigar pećine. Pretpostavlja se da između ove dve pećine postoji sistem dugačak nekoliko kilometara.

Osim ove dve pećine, ovde se nalaze i: Golubanjska pećina, Ravništarka, Dubočka pećina, Ševića...

Izlazimo van. Temperaturna razlika i vlažnost vazduha nekome su izazvale vrtoglavicu. Žurimo da sednemo na terasu restorana i da se okrepimo nekim specijalitetima ovog kraja. I, kao dobre domaćice, sve kupujemo sir (pretpostavljam, homoljski).

Čeka nas ne tako kratak put do kuće, vozači ne vole da voze noću, ali ponekad se tako desi. U kombiju je veselo, talože se utisci, umor ne osećamo. Planinski vazduh i izvorska voda, okrepljuju naša tela.

Ovog leta, volela bih da posetim Đavolju varoš, Vlasinsko jezero i malo u inostranstvo – na Ohrid. Propustila sam svojevremeno i srednjoškolsku ekskurziju i đачku, kako je teško propuštenu priliku nadoknaditi.

Autorka: Ružena Kraćica,
pedagog u penziji, Padina

* Podnaslove je dodalo uredništvo

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

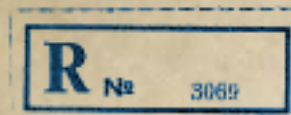
„Putopis bogat podacima, jasno, jezgrovito napisano.“

„Ovaj rad je svojevrsni 'čas istorije umetnosti' (svojevremeno sam je studirala i još pamtim razne slično napisane lekcije). Obiluje istorijskim podacima i znanjem stručnjaka.“

IZLET ZADOVOLJSTVA

Klub penzionera „Olga Petrov“ iz Novog Sada u okviru godišnjeg Plana i programa, organizovao je polovinom meseca juna jednodnevnu posetu duhovnim, istorijskim i kulturno-umetničkim destinacijama, izuzetno značajnim za baštinu srpskog naroda. U pitanju su dva fruškogorska manastira: Velika Remeta i Krušedol, kao i mačvansko etno-selo Sovljak, nadomak Bogatića.

Kada smo ušli u manastirske zidine Velike Remete, saznajemo da je manastir jedan od 16 fruškogorskih manastira. Nalazi se u istočnom delu Fruške gore, severozapadno od istoimenog naselja i nekadašnjeg Prnjavora Velika Remeta, u čijem se ataru danas nalazi. Manastir prostorno i administrativno pripada opštini Irig. Manastir je posvećen Svetom Dimitriju, a u njegovom sastavu se nalazi i crkva posvećena ovom svecu. U okviru manastira se nalaze i dve kapele — svetog Jovana Krstitelja iz 18. veka i Uspenija Presvete Bogorodice iz 1970. godine. Manastir Velika Remeta nalazi se na južnoj strani Fruške gore, duboko u planini i na visini od 270 m. Udaljen je svega pet-šest kilometara od puta Beograd — Novi Sad, pa je lako dostupan vernicima i drugim posetiocima. Po predanju, manastir je osnovao kralj Dragutin kada je u lovu pao sa konja i ostao trajno hrom i predao vlast svom bratu Milutinu. Prema zvaničnim podacima, Velika Remeta se prvi put pominje 1562.

godine. Postoji i jedan pisani podatak iz 1509. da je izaslanik-kaluđer despotice Angeline Branković dolazio u manastir posvećen Svetom Dimitriju (manastir Velika Remeta je posvećen ovom svetitelju). Manastirski kompleks je veoma star i smatra se da je njegova gradnja započeta još u 15. veku. Barokni zvonik pridodat mu je 1735. i posvećen je rođenju svetog Jovana Preteče (svetog Jovana Krstitelja). Fasada crkve prilagođena je baroknom izgledu u periodu 1733—1753. Nove ikone za ikonostas izrađene su u prvoj polovini 18. veka. Međutim, prestone ikone su starije. Ove ikone su slikali 1687. pridvorni ruski zografi Leontije Stefanov, Joan Maksimov i Spiridon Grigorev.

Na početku Drugog svetskog rata, u manastir ulaze ustaške jedinice i unjemu ostaju sve do proleća 1943, tako da je komisija zagrebačkog Muzeja za umjetnost i obrt 10. septembra 1941. došla da popiše imovinu manastira i da je odnese u Zagreb. Ona je preuzela svega oko 60 predmeta, što govori da su ostala dobra bila pokradena i uništena. Kada su proleća 1943. ustaše napuštale manastir, spalile su ga. Velika Remeta je obnovljena 1982. godine. Manastir je danas u dobrom stanju. Glavna crkva je sa sve četiri strane opkoljena konacima i ima najviši zvonik u Sremu (38,6 m).

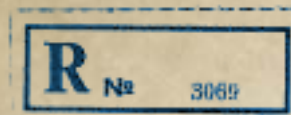
Kada smo došli u Krušedol, u razgovoru sa monaškim redom, saznajemo da, nakon smrti svog supruga, despotica Angelina, koja je jedno vreme boravila na Zapadu, stiže 1487. godine u Srem. Sa sobom donosi i mošti svog supruga Stefana Slepog. Od ugledne srpske porodice Jakšić dobija zemljište na kome podiže ženski manastir — danas seoska crkva posvećena Sretenju Gospodnjem, u samom mestu Krušedolu — a njen sin vladika Maksim (u svetovnom životu despot Đorđe Branković), uz materijalnu pomoć svog rođaka vlaškog vojvode Jovana Njagoja, podiže muški manastir Krušedol. Manastir Krušedol nastao je u vremenu od 1509. do 1514. godine. U svojoj zadužbini su živeli, a i umrli: vladika Maksim 1516, a Angelina 1520. godine. Ubrzo po prestavljenju, proglašeni su svetim i mošti su im čuvane u Krušedolu. Crkva manastira Krušedola je i mauzolej Srpskih crkvenih i drugih znamenitih ličnosti

u kome se čuvaju zemni ostaci grofa Đorđa Brankovića, patrijarha Arsenija IV Šakabente i mitropolita Jovana Georgijevića. U manastiru su sahranjeni i Jovan Rašković, vojvoda Stefan Šupljikac, kneginja Ljubica (žena kneza Miloša Obrenovića), mitropolit Petar Jovanović i kralj Milan Obrenović.

Hram manastira Krušedola u osnovi je trikonhos. Oltarske i pevnike apside su polukružne, zasvedene polukalotama. Svodovi naosa su polubočasti sa kubetom koje se oslanja na četiri četvorougona stuba. Kube je kružno iznutra, a spolja osmostrano. Živopisanje priprate završeno je 1542. godine, za vreme igumana Silvestra. Islikavanje ostalog dela krušedolskog hrama počelo je 1545, za vreme igumana jeromonaha Joakima. Godine 1750, Racko Jovanović iz Novog Sada dao je da se živopiše priprata manastirske crkve, a 1751. je temišvarski episkop Georgije Popović ukrasio oltar zidnim slikama. Ktitor živopisa srednjeg dela crkve, zatim tavanica, stolova i pevnica, bio je 1756. godine vladika Jovan Georgijević. Živopisanje krušedolskog hrama sredinom XVIII stoleća izvedeno je preko ranijeg fresko-slikarstva. Ovaj barokni živopis, koji je rađen uljanim bojama, delo je ruku više majstora bliskih slikarskim shvatanjima rusko-ukrajinskog crkvenog slikarstva. Ikonostas manastira Krušedola čine ikone od XVI do XVIII stoleća. Posebno se izdvaja Deizis, jedno od najboljih slikarskih ostvarenja XVI veka.

Manastir Krušedol posedovao je najvredniju riznicu od svih fruškogorskih manastira. Vredne dragocenosti Brankovića i ostale srpske vlastele čuvane su u krušedolekoj riznici sve do 1942. godine; tada je riznica opljačkana, a ostatak blaga odnet u Zagreb. Sačuvane manastirske dragocenosti vraćene su 1946. u Beograd i pohranjene u Muzej Srpske pravoslavne crkve gde se i danas nalaze. Jedan deo tih dragocenosti izložen je u stalnoj postavci manastira Krušedola. Sretenjska crkva u mestu Krušedolu ima izgled jednobrodne građevine sa narteksom na zapadnoj i polukružnom apsidom na istočnoj strani. Fresko-slikarstvo nastalo je 1634. godine i po stilskim odlikama oponaša duh srednjovekovne tradicije.

Napuštajući Frušku Svetu goru, upućujemo se ka Mačvi, prelazeći preko sremačke ravnice i reke Save. Dolazimo na treću destinaciju koja je ujedno i najmlađa no postanju. U pitanju je Sovljak, koji se nalazi na putu Bogatić-Crna Bara, pet kilometara od opštinskog centra Bogatića i isto toliko udaljen od reke Drine. U etno-parku autentično dvorište sa okućnicom, staro više od stotinu godina. Dvorištem dominira kuća, građena u drugoj fazi gradnje u Mačvi tipa „osećanski“, tipična za tadašnje vreme – sa dva ulaza, tj. ulazom i izlazom i sunčanim satom koji označava tačno vreme. Uz kuću je stara lipa čije je stablo prečnika 1,80 metara.

U dvorištu je vajat u kojem su u prošlosti zajednički život započinjali mladenci, čardak – čiji se gornji deo koristio za skladištenje kukuruza, a donji, zidani deo kao ostava ili podrum. U otvorenim šupama su se držala prevozna sredstva – čeze, fijakeri, taljige i sanke. Danas su ova, nekada jedina prevozna sredstva, sačuvani kao muzejski eksponati. Na prošlo vreme i žetvene običaje podseća vršalica pšenice.

Sačuvani su i poljska furuna u kojoj se pekao hleb, a u jesen sušile šljive i ambar u kojem se u prošlosti čuvala pšenica, zob i ječam. Enterijer kuće je autentičan za prošli vek. Tu su žrevet, sinija, razboj, dubok, kolevka, preslica i drugi predmeti koji su se upotrebljavali u domaćinstvu. U kući se nalazi i stalna postavka mačvanskih slikara.

Posetom etno-sela, pri zalasku sunca, naš izlet je priveden kraju, te se upućujemo u naš Novi Sad, noseći sa sobom zadovoljstvo, neka nova saznanja i pregršt rodoljubivih i pomalo nostalgičnih emocija.

Autorka: Granica Radonić-Jerant, Novi Sad

Iz opisne ocene članova Komisije,
izdvajamo:

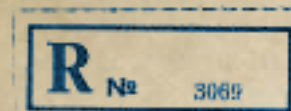

*„Prelepo napisan rad u koga čitalac utone
i ne želi da prekine sa čitanjem. Divna harmonija
emocija, znanja, opisa, zanimljivih podataka, ljubavi i lepote.“*

PUT IZ LAĆARKA

U praskozorje majskoga dana, napustila sam moje rodno mesto Laćar. Ušla sam u autobus i zauzela šesto mesto na sedištu, baš kod prozora. Obradovala sam se tome mestu, jer sam nesmetano mogla da posmatram okolinu kroz koju prolazimo. Još sam bila pod utiskom doživljenog u mom rodnom selu, ali sećanja polako iščezavaju i ustupaju mesto pažnji na čudesnu lepotu okoline kroz koju prolazimo.

Ukočenog pogleda i širom otvorenih očiju, gledala sam plavkastu maglu koja poput gejzira izbija iz zemlje i penje se tamo negde u visine. Kroz nekoliko minuta, pojavilo se široko zeleno prostranstvo, a ona, ta plava magla, sada je postala bela i tako bela, iskidana u manje i veće gomile, plovi nad zelenilom. Plove te bele gomilice i plešu, čas se sustižu i prestižu, čas uspinju i spuštaju i u tom zanosnom plesu, negde nestaju. Trudila sam se da ih nađem, ali bezuspešno. Skrenula sam pogled na istočnu stranu. Iz zemlje je izranjala ogromna purpurna lopta koja je svojim purpustom zasenila okolinu. Brzo je stremila ka visini i u toj brzini se menjala iz trena u tren. Činilo se da se njenim izranjanjem smanjivala i kao da se purpur kidao po ivicama i pretvarao u zrakasto žutilo. Zraci su bili kratki, svetli i prodorni, a središte kruga je postajalo svetlo žuto i zaslepljujuće. I ti snažni zraci, to zaslepljujuće žutilo, kao da su upili maglu u sebe, pa osnaženi maglom, vinuli se u vis napuštajući zemni šar i, zajedno sa središtem, zaplovili svojim plavetnim putem objavljujući jutro novoga dana. Cela priroda se probudila i svako drvo, svaki žbun,

svaka travka, svaka ptica, svaki mrav pozdravili su
sunce i sunčev sjaj.

Bude se i stanovnici Rume, kroz koju prolazimo i, u lepoti jutra, spremaju se da proslave 1. maj. Po izlasku iz Rume, s obe strane puta, rasprostrela se beskrajna belina. To su se voćke probudile iz zimskog sna i uz pomoć svojih nabujalih sokova su se okitile belim i rumenkastim cvetovima. Okitile su sebe i celu okolinu, sve do puta koji se odvaja za Vrdnik.

Od tog dela puta, moje misli su odlutale u Vrdnik, naselje, koje se razvilo na stranama dolinskih fruškogorskih potoka što daje terenu terasasti izgled, pa je i naselje terasasto. Okružen je sa tri strane brežuljcima, koji ga štite od vetrova, pa je u njemu toplije nego u drugim mestima. Vrdnik je rudarsko mesto na Fruškoj gori iz čije se utrobe kopao mrki ugalj; Vrdnik je manastir Vrdnik; Vrdnik je „Banja Vrdnik – termal“; Vrdnik je kula – deo nekadašnje tvrđave – izrađena u davnašnjem vremenu oko koje je sada smešteno Etno selo; Vrdnik je iznedrio Milicu Stojadinović – Srpkinja, veliku i cenjenu pesnikinju. Veliki pesnik P. P. Njegoš ju je nazvao „Vrdnička vila“. Bila je cenjena i poznata svim kulturnim pregaocima tog vremena i veliki prijatelj sa Vukom Karadžićem. Vrdnik je okružen šumama i vinogradima i sve mu to daje jednu posebnost i lepotu.

I tako, zanesena Vrdnikom, nisam ni primetila da smo se odvojili od puta za Vrdnik i prosto uplovili u zelenu dolinu, koja je okružena zelenim brežuljcima. To je predgrađe Iriga, naselja koje se rasprostiralo na padinama Fruške gore. Ulice su uske i krivudave. U prošlosti su bile popločane poludragim fruškogorskim kamenom i davale crvenkastu boju. Sada su prekrivene asfaltom. Nekada moćan trgovački i zanatlijski centar okupio je oko sebe pet manastira i, uz pomoć njih, postaje kulturni centar. Otvara se prva biblioteka, jedinstvena za ono doba, koja je kasnije prerasla u veliku čitaonicu. Knjige iz te biblioteke je koristio i Dositej Obradović dok je bio u manastiru Staro Hopovo. I danas je čitaonica kulturni centar Iriga. Ona razvija i unapređuje

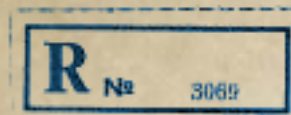
osnovne delatnosti biblioteke; povećava bibliotekarski fond; ispunjava svoju kulturnu misiju preko izdavačke delatnosti do očuvanja uspomena na Irižanina Borislava Mihajlovića – Mihiza – književnog kritičara i dodelom nagrada za dramsko stvaralaštvo koja nose njegovo ime. Za vreme kulturnog i ekonomskog procvata, Irig je bio multinacionalna sredina i svaka nacija se obrazovala u svojim školama na svom maternjem jeziku što je bilo jedinstveno u celom svetu toga doba.

Napuštamo Irig i krećemo putem koji se uspinjao, a sa obe strane, u nizu, dočekuju nas i ispraćaju jutarnjim suncem obasjani procvetali voćnjaci i vinogradi, povezani u špalir. U toj rascvetaloj bujnosti, sa obe strane puta, kao u nekom rascepu, pojavljuje se putokaz sa natpisom Hopovo. Put za Hopovo je uzak i spušta se u dolinu gde se pre nekoliko vekova, smestio duhovno i kulturno zdanje manastir Hopovo.

Sa leve strane puta, na sunčanoj strani, odmah ispod šume, nalazi se nepregledno prostranstvo vinograda. To su vinogradi zasađeni lozom koju je rimski car Marko Aurelije doneo na Frušku goru.

Put je ovde sada krivudav i prolazi kroz gusti deo šume, koju čine autohtono drveće – bukva i hrast, dok su četinari zasađeni. Sa obe strane puta visoko drveće okićeno mladim zelenim lišćem nadvilo se nad put, kao da ga čuva od sunca. Ipak, moćni zraci se probijaju kroz mlado zelenilo, padaju na put i svojom tananom svetlošću ga ukrašavaju tankim žutim linijama i daju posebnu čar. Sve je neobično i taj, ukrašen sunčevim zracima, vijugavi put koji je u usponu, i zeleni tunel kroz koji prolazimo, a onda se pojavljuje bela svetlost koja ukazuje da je to kraj puta kroz zeleni tunel.

Oči se navikavaju na svetlost i shvatam da se nalazim na visokom platou na Iriškom vencu, koji je oko sto metara niži od samog vrha Fruške gore. Ovičen je tamnozelenim gordim četinarima i tek ozelenelim listopadima. Baš u tim šumama, sa leve strane puta je smeštena čuvena bolnica za grudne bolesti, koja je ujedno i vazдушna banja. Sa obe strane

puta koji je već na prevoju tamnozeleni proplanak je prekriven biser rosom. U jednom momentu mi se učinilo da se biser rosa ukрупnjava, otkida sa trave i uranja u dolinu proplanka. Ustvari, to sunčevi zraci miluju proplanak i igrajući se njime, biser rosom daje joj prostora da pozdravi novi dan.

Sa druge strane, zeleni proplanak je na blagoj uzvišici, a na sredini proplanka, kao da je spuštena, stoji bela breza. Svojom gracioznošću i svojoj lepotom, baš je ona ta koja treba svojom nežnošću da dočeka i isprati svakog dobronamernika. Bacam pogled na biser rosni proplanak i gordu usamljenu brezu. U jednom trenutku me je obuzelo čudno osećanje. Nisam znala da li je san ili java. Čak mi se učinilo da se biser rosa pretvorila u suze pa neutešno i proplanak i nežne grane breze plaču za nama, kao da su se slike spojile sa tim zvucima i sve se pretvorilo u prelepu zelenu simfoniju. Tako, u tom polusnu, napuštamo zemaljski raj i spuštamo se niz Frušku goru i Iriški venac.

Slika zamenjuje sliku. Ovoga puta mi se čini da letimo i ulećemo u gusto zelenilo. Ovaj deo puta je drugačiji. Urezao se u kosinu planine i deli je na dva dela, sa leve strane visina, a sa desne provalija. U jednom trenutku me je obuzelo čudno osećanje, osećanje straha od provalije i strah od ograničenog vidika. Sve je stešnjeno, usko – visina i provalija. Sa višeg dela useka vide se samo stamena stabla bez krošnji, a iz ponora zelene razgranate krošnje koje su skoro u našoj ravni i streme plavom nebu i suncu.

Po izlasku iz toga dela šume, krivudavim i strmim putem ulazimo u prelepu zelenu dolinu kroz čiji središnji deo prolazi put i tik uz njega bistri potok. Cela zelena dolina sa beličastim putem i bistrim potokom je uramljena tamnozelenim četinarima. Umirujuća slika, slika koja budi radost i spokojstvo.

Lagano napuštamo sliku iz rama tamnozelenih četinara i krećemo uzvišicom. Sa desne strane, padina je ukrašena mladim platarima vinograda i ružičasto-belim cvetovima procvetalog voća. U magnovenju, čujem zujanje pčela i osećam miris belih cvetova. Sva

čula su mi ustreptala, a u grudima prijatna bol koja se stapa sa prirodom i čini čoveka jačim.

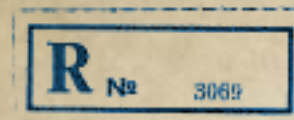

Sa desne strane se proteže visoravan. Učinilo mi se da je ispod visoravni magla prekrila deo zemljišta. Naprežem se da razaznam predeo, i shvatam da to nije magla, da je to široka beličasta reka Dunav, koja svojim kružnim tokom razdvaja planinu od ravnice ili ravnicu od planine, a možda je baš ona ta koja mora da ukrasi celu okolinu. Tekla je reka Dunav mirno, uspavano, milujući obale svojim talasima, koji su svetlucali na jutarnjem suncu. Odjednom se gubi i već se nalazimo u utrobi Fruške gore. To je poseban doživljaj. Raskošna žuta svetlost i prigušeni zvuk motora zamenila je plavičasto-belu svetlost u tunelu. Tamo negde, u daljini, svetlost je bila jača. Žudeći za tom svetlošću, shvatila sam da bismo došli do te svetlije strane, treba da pređemo reku Dunav. U tom razmišljanju, pojavljuju se vitki beli piloni – stubovi mosta povezani prekrasnim trakastim i čeličnim belim vezovima. To je most „Sloboda“ koja spaja obale Dunava, planinu sa ravnicom, i Srem sa Bačkom.

Ulazimo u Novi Sad koji ima još tri zvanična natpisa na mađarskom Újvidék, na slovačkom Nový Sad i na rusinskom Нови Сад. Nazivaju ga još i Srpska Atina, kao centar srpske kulture.

Neposredno sa mosta „Sloboda“ ulazimo u novoizgrađeni deo Novoga Sada. Sve zgrade su izgrađene u savremenom stilu, ravnih linija i obojene različitim bojama i to daje celoj okolini posebnost. Sredinom ulice saobraćaj se odvija u četiri trake, pa nema zastoja iako izletnici žure ka mostu „Sloboda“ kako bi u Fruškoj gori proslavili Praznik rada, 1. maj.

Posle izvesnog vremena, krećemo sa autobuske stanice kroz stari deo grada. Napuštajući Novi Sad, pred nama se rasprostrla beskrajna ravnica prekrivena šarenim tepihom. Šare su pravougaone i obojene zelenom, crnom i smeđom bojom. Između tih boja, ravnicu ukrašavaju još nepravilno raspoređena bela ostrvca rascvetalog voća iz kojih se vidi uzdignuti đeram. Taj šareni tepih ukrašen je belim ostrvcima, to

nepregledno šarenilo su njive i salaši bačke ravnice. Suncem obasjani, vredni ratari, prekrili su traktorima ravnicu i žure da obave sve radove u prolećnom roku. A naš autobus je plovio ravnicom kao lađa nekada po panonskom moru i uplovio u grad Suboticu.

Sunce je već odavno prešlo zenit i po tom prijatnom vremenu sam poželela da prošetam gradom. Krenula sam ulicom, u centar grada, na prostrani trg. Trg je kružnog oblika i najveći deo kruga zauzima prelepa gradska kuća. Izgrađena je u stilu secesije, obogaćena romantičkom notom mađarskog folklora, kroz šare stilizovanih cvetova, cvetnog nakita od keramike i kovanog gvožđa. To je četvorougona trospratnica koja ima četiri ulaza i mnoštvo okruglih i uskih zasvođenih prozora, a na krovnoj konstrukciji svaki ugao je izdignut od osnove krova. Iz srednjeg dela, uzdiže se toranj koji je, samo do vidikovca, visok 45 metara. Odmah iza vidikovca, sa četiri strane tornja, smeštena su četiri okrugla sata koja pokazuju tačno vreme celoj okolini. Od tog mesta, toranj se sužava da bi na jednom srazmernom rastojanju, na nosaču od kovanog gvožđa, poneo krst. Obojena je tamnocrvenom, belom i pastelno crvenom bojom. Glavni i ivični delovi zgrade su crveni, a prostor oko prozora, čiji su ramovi zeleni, svetlocrvenom i belom bojom. Krov je prekriven tamnozelenim, zelenim i belim žolnai crepom, od kojih su umetničkom veštinom oblikovane šare pa ceo krov liči na predivni šareni tepih.

Ta cela konstrukcija zgrade, taj prefinjeni sklad boja i ukrasa sa kojim je obojena; taj šareni krov sa šarenim tepihom kojim ga pokriva; taj toranj sa vidikovcem i satovima daju prelepu skoro nestvarnu sliku od koje čovek gubi dah i večno mu ostaje u sećanju.

Nedaleko od gradske kuće, nalazi se u neobičnom stilu zgrada u koju je smeštena biblioteka. Poseban kuriozitet su dva atalanta, koja na leđima nose jedan od najlepših balkona u gradu. Tu je i Narodno pozorište. Glavna karakteristika ovog zdanja su šest korintskih stubova.

Na centralnom delu trga nalazi se spomenik caru Jovanu Nenadu koji je proglasio Suboticu svojom prestonicom. Ispred spomenika je

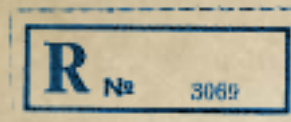
zelena fontana izgrađena žolnai keramikom, a u parku, ispred gradske kuće, nalazi se izuzetne lepote plava fontana građena takođe žolnai keramikom. Svojom lepotom forme i boje, čini celinu sa gradskom kućom i bujnim zelenilom oko nje.

Pored cvetnih stazica, postavljene su biste znamenitih Subotičana iz raznih oblasti nauke i kulture. Na samoj ivici parka, nalazi se česma od tri grnčarska krčaga iz kojih slabim mlazom teče voda, te svaki namernik može da utoli žeđ. Malo dalje od česme, uzdiže se figura koja predstavlja čoveka u narodnoj nošnji, malo pognut i u rukama drži kosu. Ta česma od krčaga i ta figura u narodnoj nošnji sa kosom u rukama predstavljaju žetvu na nepreglednim žitnim poljima subotičke pešcare.

Još jednom sam bacila pogled na ceo trg, popila malo vode iz krčaga i napustila ga.

Sunce je plovilo svojim plavetnim putem i već se pomalo spuštalo prema zemlji. Oni snažni zaslepljujući svetložuti zraci postali su kraći i svetliji. Činilo se da se sunce spušta na zemlju i tim kratkim zracima prekriva nebeski svod raznim nijansama crvenila. Sve se to spojilo u ogroman purpur koji polako uranja u zemlju i najavljuje smiraj dana. Cela priroda se smirila i drvo i žbun i travka i ptica i svaki mrav potonuo u san, da tako okrepljeni dočekaju novi dan.

Autorka: Marija Maričić, Subotica
rođena 1935. godne u Sremskoj Mitrovici
profesorka ruskog jezika i književnosti u penziji.

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Originalno, mudro, edukativno i savetodavno napisano.“

„Lepi opisi pripreme za put, logistike, banjske ponude, okolnih mesta i izletišta baš kao i dobronamernih preporuka za unapređenje banjske ponude.“

U LUKOVSKOJ BANJI

Da se penzioner otisne na turistički put treba da se sklopi više detalja: da je relativno zdrav, da je uštedeo dovoljno novca za boravak u nekom hotelu ili u privatnom smeštaju, da je uskladio stav sa svojim bračnim drugom, da ima solidan prevoz do željenog odredišta i da ima unapred rezervisan smeštaj u hotelu, privatnom smeštaju, odnosno u zdravstvenoj ustanovi.

Kada se ispune svi ti zahtevi, ako mu uz to i meteorloška prognoza ide na ruku, onda se penzioner, budući cenjeni turista, sprema za put, nadajući se da ga u našoj teško predvidljivoj turističkoj sredini ne čekaju neka nova neprijatna iznenađenja.

Pošto spadam u tu najbrojniju grupu građana majčice Srbije, pre nekoliko godina sam se i ja detaljno pripremio za pustolovinu odlaska u Lukovsku banju. Razloga je bilo poviše, osim već nabrojanih: banja se priprema za ofanzivniji nastup na turističko tržište, ima dobro organizovanu lekarsku ekipu za razne vrste pomoći, ima unutrašnje i spoljni bazen, stalno je popunjena za mesec-dva unapred, a cene negde na granici mojih materijalnih mogućnosti.

Zahvaljujući savremenoj tehnologiji, čak i penzioner danas može da se o svemu obavesti preko interneta. Spadam u mali broj onih koji se služe tom tehnologijom, iako su uveliko zagazili u osmu deceniju

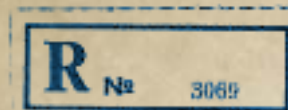
života, pa sam informacije o banji (koje, doduše, uzimam sa izvesnom rezervom, jer su najčešće reklame), pronašao i rezervaciju izvršio preko interneta.

Sada je valjalo obezbediti prevoz. Na autobuskoj stanici mi ponudiše direktnu liniju. Kupih karte sa rezervacijom mesta. Kažem, dva meseca pre polaska, valjda će biti sigurno. No, ne lezi vraže! Kada sam došao da sednem na svoje, pre toliko vremena, rezervisano mesto, mesta su bila prodana putniku iz Novog Sada. Onda smo uz pomoć konduktera upoređivali vreme kupovine, koristili neko kondukterovo mesto i smestili se. Druga nevolja se pokaza u Kuršumlji, tu nas šofer obavesti da nema direktne linije od Beograda za Lukovsku banju, da treba da čekamo sat i po ili dva neki lokalni autobus. Uteši nas da neće da nam naplati vožnju tih tridesetak kilometara, jer smo je već platili. Na autobuskoj stanici postoji kafana starog tipa (krčma) „Hajduk Veljko“. Deluje prilično zapušteno, ali kuvaju izvrsnu domaću kafu. Uz utehu ljubazne konobarice koja kuva tako dobru kafu i uz prilično glasnu novokomponovanu narodnu muziku sa nekog staničnog razglasa, sačekasmo željeni prevoz, neki lokalni prilično rasklimani omanji autobus koji se zaustavljao gotovo na svakoj krivini, čak svraćao sa glavnog puta u neko selo, jer je imao dva putnika iz tog sela.

Put od Kuršumlje do Lukovske banje nije potpuno asfaltiran, deo puta je makadamski, a najviše je putnika iz usputnih planinskih sela. Svi poznaju sve, tako da se ovde osećam kao tuđ elemenat, što i jesam. Penzioner-turista, to vam je turista za nevolju: malo troši, mora se sa njim biti pažljiv, jer može mu pozliti, a i za penzionere se odgovara kao za normalne ljude. Put je pun krivina, minu me želja za nekadašnjim crnogorskim džadama iz vremena moje mladosti.

Iza oveće krivine, izbismo iznad udoline koja se naziva Lukovska banja. Naselje prilično novo, nekoliko višespratnica, bazeni s vodom, a dolinom između kućica, teče rečica. Prema podacima koje sam prikupio s interneta, Lukovska banja nalazi se na padinama Kopaonika,

na visini od 681 metra, okružena je planinskim vrhovima višim od hiljadu metara. Ima dosta izvora mineralne vode i dva savremena hotela. Samo naselje nastalo je početkom 20. veka. Kažu da je prvi stanovnik bio neki Avram Vasiljević iz Kamenice, koji je ovde napravio prvu kuću 1900. godine. Inače, tuda je prolazio rimski put prema Carigradu, a u okruženju je bilo dvadesetak rudnika. Ovo područje je, zbog svojih toplih izvora, tvrde medicinari, služilo za oporavak islužanih rimskih vojnika.

Lukovsku banju okružuje niz sela od kojih su neka već ostala bez stanovnika. Po imenima se vidi da su ih naselili ljudi iz stare Hercegovine: Lukovo, Seoce, Štava, Mrče, Trebinje, Parada, Rastelica, Ljutovi... U selu Mrče, nađeni su tragovi livnice. Tu se vadilo i lilo olovo za krovove nemanjićkih crkava, piše u nekom turističkom letku.

Običi većinu interesantnih objekata na području Banje nije jednostavno. To zahteva odličnu kondiciju, a trebalo bi unapred nešto saznati i o tim objektima. Na moju žalost, nisam našao nikakvu knjigu ili priručnik o ovom kraju. Nekada je postojala knjižica nekolicine autora, ali je ona davno rasprodana, a u turističkim planovima ove banje nisam našao informaciju da će u skorije vreme objaviti neki turistički vodič o ovom kraju. Siguran sam da bi se prodavao, kao i da bi pomogao da se poveća turistički prihod Banje.

U samoj Lukovskoj banji i njenoj okolini, ima više interesantnih objekata. Kupatilo Kralja Milutina prati legenda da se kralj Milutin, koji je često lovio u ovom kraju, kupao baš na izvoru nad kojim je napravljena posebna zgrada sa kadama za teže slučajeve, pa o korišćenju tog objekta odlučuju lekari. Iako je sve vezano za ime tog srpskog kralja, u tom mestu niti se gde može videti njegov lik ili freska (izuzev u crkvi) niti se može kupiti razglednica sa njegovom slikom, o čemu bi turistička organizacija morala da vodi računa.

Oni koji se bave planinarenjem, verovatno će se popeti na stenoviti vrh iznad Banje na kome se nalazi crkva Svetog Đorđa. Sama crkva nije istorijski spomenik, ali zato onome ko se popne na vrh, izlokanim

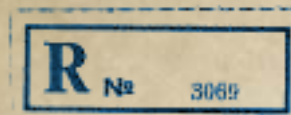

kolskim putem uz veoma strmu stranu, vidikovac pored crkve omogućava vidik koji se retko doživljava. Odatle se mogu napraviti i dobre fotografije same Banje. Povratak je lakši, iako je put veoma strm, a do crkve vozi i jedini posebno opremljen taksi koji funkcioniše u Banji.

Oko same Banje, izgrađeno je nekoliko takozvanih „staza zdravlja“. One nose različite brojeve i razlikuju se po težini. Prvu od njih, stazu broj dva, obišao sam posle nekoliko dana boravka. Staza vodi od hotela do crkve Svetog Petra i Pavla, a duga je 960 metara. Ona obuhvata prelaz preko reke, prolazak strminom kroz šumu, zatim delom ravnine, dok je povratak predviđen saobraćajnicom. Sama crkva, za koju se takođe tvrdi da potiče iz vremena kralja Milutina, nekoliko puta je obnavljana i nema bitniju istorijsku vrednost. Izlet, međutim, treba preduzeti i radi sticanja fizičke kondicije i radi lepih vidikovaca.

Posebno je interesantna crkva Svetog Mine u selu Štava. Jednobrodna crkvica sa kružnom apsidom i oltarom, a na nadvratniku piše da je obnovljena i osvećena 1645-1647. godine. U njenoj istoriji se tvrdi da je podignuta 37 godina posle Kosovske bitke. Kameni krov je dotrajavao i trebalo bi ga obnoviti. Posetioци ostavljaju novac za sveće na crkvenom prozorčiću i vidi se da se tu odavno sakuplja i niko ga ne dira, što je neobično za ovo naše vreme. Oko crkve je savremeno seosko groblje, ali ima i znatno starijih grobova. U blizini je škola u kojoj su ostala samo nekoliko učenika, pa joj verovatno preči zatvaranje.

Da bismo došli do Štave, koristili smo od Lukovske banje jedini taksi. U povratku smo prošli pored izvora koji se naziva Devojačka suza. Legenda kaže da je tu od tuge umrla devojka čiji verenik je poginuo u ratu, a ona toliko plakala da se pretvorila u kameni izvor. Izvor se zove „devojačka suza“, jer tu čitave godine kaplje voda, samo kap po kap, što liči na suze. To je je lepa osnova da Banja čak raspiše književni konkurs na tu temu.

Osoblje u hotelima, kao i lekarske ekipe, veoma su ljubazni, uslužni i odgovorni. Izgleda da je to i rezultat izbora: radnici u hotelima su se unapred opredelili za rad u njima, to su uglavnom mlađi ljudi iz Banje i okoline. To je dobra poslovna orijentacija Banje: stvoriti neku vrstu porodičnog uslužnog servisa, a firma koja funkcioniše na tom principu, čini se – uz dosta strogu upravu koja vodi računa o svim detaljima, obezbeđuje da ljudi ostanu da žive u kraju, da tu zasnivaju porodice, a osim toga, da imaju i obezbeđen posao, egzistenciju za sebe i svoju decu.

Nažalost, nikakvih organizovanih izleta nema, a ni informacija izuzev oskudnih letaka koji sadrže medicinska obaveštenja. Uz dobru pripremu, uz večernje sedeljke sa projekcijama, uz informativni materijal o kraju, postoji mogućnost da se ovde ne nudi samo čist vazduh i topla voda. Da ne zaboravim, nedaleko od hotela, postoje dobro opremljeni depandansi izgrađeni od drveta koji za malo veći novac nude gurmanske specijalitete (jagnjetinu ispod sača, lepinje sa kajmakom i slično).

Ostaje za neke nove generacije turističkih radnika da od Banje stvore pravi turistički raj. Banja je, inače, deo ponude Prolom banje, što verovatno utiče i na lične inicijative ovdašnjeg osoblja.

Autor: Dimitrije Janičić, Beograd

Novinar u penziji

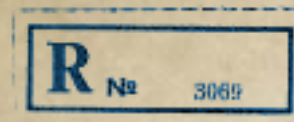
Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Rad na lep način opisuje prirodu, ljude, lične priče, događaje. Jako zanimljiv koncept 'Trojnika'. Divno, neponovljivo, čudesno pisan putopis. Istinski lepo, snažno, autentično, edukativno, mudro. Bogatstvo rečima „uvlači“ čitaoca u doživljaje, u osećanja, u opise.“

TROJNIK

Uzbuđenje se čvarilo kao popodnevna žega. Dan je istrajavao onako ljudski. Dugi sati su sporo prolazili kao prikaza uma. Čitavo pre podne spremao sam se za put. Lomile su se želje i bojazni. Cilj je opstajao. Izmicalo je samo nužno vreme u neku nigdinu. Vojnički ruksak dupke pun čekao je da ga stamena pleća prime. Verni saputnik mnogih mojih radoznalih traganja, grabovi štap je takođe bio pripravan. Tu je i vazda neizostavni moj književni sabrat Hemingvej, znani veteran „izgubljene generacije“ i dve sjane knjige: „Sunce se ponovo rađa“ i „Za kim zvone zvona“. I ja, izgubljenik izgubljene generacije, gde god da sam, sa svakim novim danom budim se sa mišlju da se sunce ponovo rađa. Želim i jesam samonikli i ako ne znam da li će i kada će zvoniti zvona. Znam zasigurno da je i moj život kao i svi životi samo jedno putovanje. Šta na tom putovanju sve nas čeka, nikada nije pouzdano. Svaki dan se upisuje i biva novi zapis u knjizi života. Ne trgajte bezdušno ove listove da ne osiromašite život. Listajte ih, čitajte ih... Neka oni i drugima svedoče vaše postojanje. Bili lepi ili ružni, svi dani su vredni pomena. Nisam birao, ali došli su mi, ni sam ne znam zašto i otkuda, dani kada su se u Timočkom trouglu slučajili Hristos, Hemingvej i Aleksej. Ako ste radoznali, poslušajte kako. Ne lišavajte se izazova. Neki trojnik je tu na dohvat.

Sve je izazov, pa i kampovanje u prirodi samo po sebi je poseban izazov. Naći se u nepoznatom očaravajućem ambijentu, kakava sreća. Blagodet čiste prirode je nemerljiv. A tek druženje od nekoliko dana, sa divnim zaljubljenicima i čuvarima netaknute lepote. Može li sve ovo u kratki letopis da stane? Nije nužno, budući da svaka nedopričana priča budi maštu da je sebi dopričate. Neću vas lišiti tog zadovoljstva. Svaki nastavak priče je vaš.

Kao sudeonik u organizaciji i izgradnji kampa HILK „TIM-OK“ neću trošiti reči da vam opričam prethodnu nedelju dana napora i nastojanja u kojima sam učestvovao, sa ekipom entuzijasta da se osnuje i pripremi tabor za izviđače iz Srbije i Makedonije. Ta naša pripremna nedelja dana, čitav je roman, a ja bih da pričam ličnu životnu priču. Ne zamerite mi. Hitam u srž da me usputni detalji ne zavedu. Ne volim rasplinutost.

Romantični grad Zaječar je moje polazište, gde sam u gostima kod sina i snajke već nedelju dana. A dvadesetak kilometara dalje, na putu prema Paraćinu, moje je buduće jednonedeljno privremeno boravište. Uputio sam se u izviđački kamp koji ima lepo ime u kome su promućurni organizatori bajkovito vezali reku Timok i „tim“ na njemu. Po svemu sudeći, obećavajuće je ovo „OK“. Nosilo me je neko mladalačko ubeđenje, da će sve biti „okej“, kako to mladi vele. I bilo je.

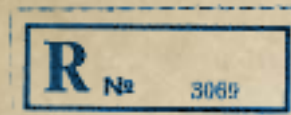
Novi asfaltni drum vijuga uz tok reke. Po negde je preseca. Okolo drumu su brojna nagrozdana sela kao jedri crveni grozdovi na lozi. Smenjuju se jedno za drugim. Između ostalih, na tabli zapažam upadljiv natpis „Zvezdan“. Nekako neizostavno nameće mi se pitanje: Zašto je ovo mesto ovako kršteno? Nagađam mogući odgovor, i ako ne znam pravi. Možda je neki od prvih meštana došljaka nekom budućem putniku hteo reći da je eto prispeo u zvezdani čair. I nije pogrešio. Zvezdan je načičkan kućama poput zvezda na nebu u nekoj idiličnoj noći. Čaran je ovaj čair.

Tik uz drum koji me vodi put boravišta je još jedna zagonetka. Iza jednog velelepnog mosta su raskršće i putokazi. Oni kazuju, zagonetke nema. Prolazim pored Gamzigrada.

Ali putokaz za neupućenog ne rešava zagonetku do kraja. Čitam: „Gamzigradska banja“. Uzalud napinjem um da se prisetim jesam li ikada čuo za ovu banju? Ne, nisam. Žalosti me porazno saznanje da je i ovo jedna od mnogih naših banja skrajnuta i nedovoljno znana. Javlja mi se želja da je jednom posetim. Svratio bih i sada, ali uputio sam se u izviđački tabor. Gamzigrad kao i sama banja kasnije sam saznao, jer sam se za njih živo zainteresovao, nose drevnu izuzetno zanimljivu istorijsku priču. Setan sam i sada što mi tada te istorijske priče nisu bile znane. Prirodno, ja volim starine, osobito u ovim zrelim godinama. Svi ljudi trećeg životnog doba neminovno se zagledaju u prošlost, dok mladost svoj pogled drži na budućnosti.

O, kako bih voleo da vam besedim pojedinosti i sve legendarno o Gamzigradu i banji! Žalim, to ovde i ovoga puta, radi neminovne dužine ove konkretne priče, iz mog prvog iskustva, priča mora da se suoči sa prazninom, tako kako se ja suočavam sa jednim tunelom, kojim sada prolazim vrlo oprezno, žudeći za skorim izlazom. Osećam dug koji treba drugom prilikom da se nadoknadi u novim pričama. Znam da ima boljih istoričara i poznavaoaca od mene. Radi onih koji o ovim istorijskim prostorima ne znaju dovoljno, valjalo bi imati nove putopisne i verodostojne istorijske priče.

Saobraćaj na drumu je vrlo živ. Trube mi vozači, da me opomenu, ili da me pozdrave. Putnik sa ruksakom na leđima i grabovim štapom biva retka atrakcija u ove dane na asfaltu. Motre me znatiželjno i čude se što nisam autostoper. U po puta. na proširenju iza tunela, zastaje jedan putnički automobil lada. Čovek sa fotografskim aparatom oko vrata ljubazno pita za dozvolu da me uslika. Zanimljiv mu je putnik samotnjak. Zbori na ruskom. Razumeo sam ga šta hoće. Rado mu dopuštam. Simpatičan mi je njegov gest. Proviđenje mi danas podaruje neočekivani događaj. Razmenili smo još nekoliko uzgrednih

rečenica. Dosta davno kao i mnogi drugi, kada je to bilo obavezno, i ja sam učio ruski jezik. Potvrdilo se da je lepo znati jezike. To je vredno bogastvo.

Potom je njegova ćerka fotografisala prvo nas dvojicu zajedno, a zatim skupno i familiju. Tako su nastale nenadane uspomene. One su mi u sećanjima jako drage, a osobito srčani zagrljaj nas dvojice putnika umetnika sedih brada. Možda su fotosi tamo negde završili na nekoj izložbi, u novinama, ili u ličnoj arhivi. Silno bih voleo da ih imam u svom albumu. No i pored toga, suđaj je udesio, nas dvojica nalikovali smo jedan na drugog, poput rođene braće. Znano je, da ja ličim Hemingveju, iliti Hemingvej liči na mene. Ali kad god mi ta misao blizanačka na um dođe, ja se iznova setim i mog sabrata i ruskog prijatelja Alekseja, slučajnog poznanika sa zaječarskog drumu. Aleksej je jedan trojnik, putnik, retki namernik, koji straniči moj Timočki trougao. Nadam se i verujem da i sam još pamti zajedničke fotose i da čuva ovo odredište u srcu.

I ja sam sve bliže odredištu. Putujem smelo i opušteno. Čujem i Timok, koji tiho sa mnom uporedo putuje, kako pevuši kao mladoženja. Razaznajem mu melodije. One me razgaljuju. Ne osećam umor. Ruksak na leđima nije mi otežao. Hemingvej iz ranca me preslišava. Odavno smo u nekakvom dijalogu. Ni vrelina me ne ospokojava. Izbija neka opijajuća svežina iz virova i penušavih preskoka na kojima se Timok poigrava. Bruj saobraćaja sa drumu se istodobno upliće u zagonetan šumor kroz celu klisuru. Sve se nekako izmešalo i utopilo u treperućoj jari. Po vrbacima čavrljaju jata ptica. Sa kosina brežuljaka, dopiru blejanja i odjek medenica. Ništa ne rastura moj trougao.

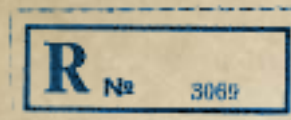
Božanstveno je ovo popodne. Vraća me u detinjstvo. Slike moga čobanovanja promiču mi umom. Samo kada bi detinjstvo moglo da se vrati. Srp života nažnjeo je puno godina kao rukoveti. Evo već su se usnopile. Ne mari. Ja sam sada slobodni umetnik. Vreme mi je da berićetnu jesen prinesem u žitnicu. Jesam zbog napabirčenih godina na silaznoj putanji života, ali ne silazim. Svako doba ima svoj zenit. Tu sam negde. Pogled ptice sa visine je pravi pogled. Osionosti u meni

nema mesta.

Povratak prirodi je istovetan povratku u krilo majke. Siroče koje više nema majku, od kada je ona prošla ispod duge, na put nepovrata, danas se čežnjivo vraća prirodi. Ovim mislima nošen, hitam dalje put kampa „Tim-ok“. I evo me na domaku. Vidim okačene zastave Srbije i izviđača. Ponosno lepršaju sa uznešenog drvenog tornja. Obuzima me čudna milina. Samo dva dana ranije, i ja sam lelujaao na gornjoj visini istog tornja. Srećan sam zbog pripomoći oko pravljenja drvene platforme na njemu. Raduje me što je najmlađem izviđaču pripala čast da istakne zastave penjući se na tu istu platformu.

Kamp deluje fenomenalno. Sve je tu i na svom mestu. Uvrstani po vojničkom redu, raznobojni šatori prilegli su za ledinu kao pečurke. Na sredini kampa, dominatno visoka kupa drva unakrsno složenih za logorsku vatru visine oko dva metra, deluje impresivno. Plava šatorska krila prekrilila su otmenu priručnu trpezariju sa drvenim stolovima i dugačkim klupama od dasaka. Veliki kazani i pokućstvo za kujnu, srebro se u drugom delu šatora. Razapeto kolje, povezani konopci, omeđavaju čitav kamp. Kao u košnici, vri graja od razdragane mladosti. Svako od pridošlih izviđača zna svoje dužnosti. Na njima su paradne i komandne raznorodne i srodne izviđačke uniforme. Kakva snaga i lepota! Žar srca i lica gori na sve strane.

Dočekuju me svečano, po izviđačkom redu i pravilu. Lebdim od ushićenja. Ovo se ne da opisati. Zakratko, ukazuju mi se poređenja ovdašnjih slika i onih nekadašnjih sa događaja na kojima sam učestvovao u njihovim godinama. Štafete, sletovi mladosti, praznici, izviđački dani, logorske vatre, crvene marame, brigadirske uniforme... Neponovljivo i nezaboravno. Danas sam sa izviđačima na kampu istinski podmlađen. Njihova polet izaziva moj polet. Priželjkujem da im recitujem svoje pesme. Biće to večaras uz zapaljenu logorsku vartu. Za to sam i došao. Došao sam i da se po nečega prisetim iz čvorologije, orijentacije u prostoru, viteških igara... i ostalog. Lepo je barabar u svemu biti sa krasnom mladošću.

Par dana na kampu „Tim-ok“ zbiraju se u pregršt zgusnutih dešavanja. Ako bi ih hteo razvezati, ili svezati u čvorove, onako kao su to činile dečije ruke, ili ako bih ih hteo raslojiti na slojeve, kao je to moja snajka geolog raslojavala priču o stenama i kamenju znatiželjnim izviđačima na svom predavanju, ili ih oživeti kao drevne viteške igre kojima su se oni nadgornjavali, zaista priznajem malo mi je jedna priča. Ta zgusnuta dešavanja na kampu, u samo par dana, šira su od izabranog detalja kojim bi da završim čudnovatu trojnik priču. Poslednjeg dana boravka na „Tim-ok“-u doživeo sam krštenje na reci. Krštenje troje mladih neviđeno i nedokučivo iskustvo za celi život zaslužuje da bude medaljon moje priče za vas koji to možda nikada niste doživeli.

Dan je uobičajeno bio prekrasan. Lepote prirode, ambijenta, prijatna toplina, prozirni Timok, mirni vir, hladovina od nadnešenih vrba, mnoštvo izviđačke publike i meštana, preko svečanih anđeosko belih odeždi na krštenicima, činili su ovu idilu koja u ovakvoj lepoti ni san ne ume da zaluta. Obred krštenja na reci započeo je hrišćanskim pesmama iz stotina grla. Prolama se dolina Timoka. Nakon svečanog pevanja usledilo je javno kršteničko priznanje. Krštenici su na poziv sveštenika pred prisutnima i pred nebom posvedočili svoju veru. Iskazali su ličnu odluku da budu kršteni kao punoletne zrele osobe uronjavanjem u vodi Timoka. Ovo je bio pravi biblijski obred krštenja, poput krštenja Isusa Hrista u vodi Jordana.

Krštenik je jedan za drugim ulazio u vodu do pojasa. Potom je sveštenik izgovarao svečane reči krštenja držeći podignutu ruku iznad krštenikove glave, kao nekada Jovan Krstitelj kada je krštavao Isusa Hrista. Sledio je i sam čin krštenja potpunim zaronjavanjem krštenika u vodu. Nikakvog škropljenja nije bilo. Zatalasala se voda, raširili su se krugovi, publika je klicala. Amin... Amin... Krštenici su izlazili iz vode ozareni radošću. Ovim su u vodeni grob simbolično sahranjeni gresi i prošli životi. Kršteni su ustajanjem iz vode doživeli simbolično vaskrsenje i novi promenjeni život. Na obali Timoka, u tim svetim trenucima, kao da mi se priviđala stvarna scena iz filmova Hristovog

krštenja na Jordanu. Bio je tu sam Hristos. Verni svedok bdeo je nad celim obredom novih sledbenika.

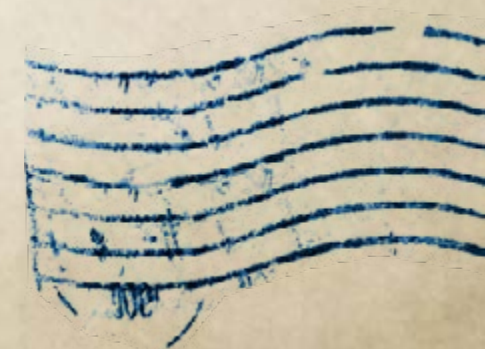
Tri bele latice na staklastoj vodi Timoka, troje mladih kao anđeli, nisu bili priviđenje, nego stvarnost. Biblijski obred krštenja pokrenuo je promišljanja i odluke u još nekim srcima među prisutnima. Javno su izrazili svoje želje da i oni budu ovako kršteni sledeći put. Svečanost krštenja na reci potrajala je. Ponovo su se spontano pevale hrišćanske himne. Zborilo se o večnim hrišćanskim istinama. Prepričavala ranija krštenja. Čestitalo se. Izviđači su se potom družili na kampu sabirajući višednevne utiske. Kao i kod mnogih, i za mene, krštenje je bio i ostao pečat otisnut u duši. Hristos se ovaplotio ovog dana pred mojim očima.

Dve nedelje u kampu, od one prve pripremne izgradnje kampa, do ove druge izviđačke, sa krunom nesvakidašnjeg iskustva krštenja i vizijom Hrista na obali reke, oplemenile su me, obogatile, i utrojile, sa Hemingvejem i njegovim knjigama, i novim trojnikom Aleksejem sa zaječarskog drumu. Utrojeni će biti srećan ako i vas ova priča bude podstakla da ispričate vašu priču. Želim da sebe same, i sve oko vas, i ove godine zajedno oblagorodimo. Ko zna, možda će se negde danas ili sutra sklopiti novi stvarni trougao, odnosno iznedriti trojnik vredan pomena, pretočen u priču za nova dopričavanja.

Slavimir J. Zelenkapić,
Član „Kutka za kvalitetno starenje“
Crvenog krsta iz Kragujevca

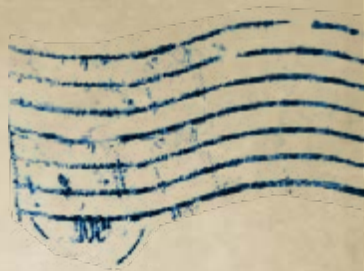
Kategorija:

NAJBOLJA PRIČA O PUTOVANJU U INOSTRANSTVO

Iz opisne ocene članova Komisije, izdajamo:

„Izuzetan putopis i reportaža. Autor je majstor kratke rečenice. Autentično pisano. Realno i mistično.“

NEMA GROBA

(„Granice stvarnosti su pomerljive“ – Šopenhauer.)

Pre otprilike trideset pet godina, kao još relativno mlad novinar, boravio sam u Izraelu.

Nakratko.

Iz aviona, to je crvena zemlja.

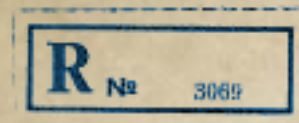
Bilo je to, dakle, pre rata. Pre našeg rata, naravno, jer kod njih su ratovi česta pojava, skoro uobičajena. U to vreme, kod nas, još ni milicija nije imala bojevu municiju u revolverima. A kod njih su mladići i devojke sa redenicima oko pasa zagrljeni hodali ulicama ili sedeli u kafićima i ispijali svoja pića.

Prvi put tada primetismo vezu između erotike i uniformi, rata i mogućnosti smrti. Ali, to je druga priča.

Uglavnom, već na aerodromu, u jakom večernjem rumenilu, a beše oko devet uveče, bilo je, za nas nepripremljene, užasno vruće. Kod nas je bio maj, ali je kod njih to bio mesec sa temperaturama oko četrdesetog Celzijusovog stepena.

Osim toga, stalno smo imali na umu one vesti koje smo, pripremajući se za put u Izrael, mogli da čujemo na radiju i pročitamo u novinama:

„Na plaži u Tel Avivu nasukan gliser pun eksploziva!“

„Palestinac digao u vazduh autobus sa civilima!“

I tako to.

To su bila dva glavna razloga zašto sam se u toj čudnoj i lepoj zemlji osećao teskobno.

Međutim, doživeo sam nesvakidašnje, bezmalo kafkijanske stvari.

Najpre na aerodromu.

Tamo kod njih.

Ben Gurion.

Morali ste da znate šta vam se nalazi u donjem levom uglu kofera, recimo. Ako to ne znate, idete u posebnu prostoriju. Tamo vas sačekuju dva pripadnika Mosada i lepo vas, do gole kože isproveravaju.

U levom donjem uglu mog kofera je bio notes, mali crni notes u kome se nalazila olovka, a pored nje i brojevi telefona svih mojih prijatelja i poznanika.

Uzeše taj notes dok smo razgovarali.

Ne znam šta su sa njim radili.

Posle izvesnog vremena, dok smo čekali na carinsku kontrolu, priđe neka visoka, koščata Jevrejka i ljubazno mi vrati notes.

„This is yours, sir.“

Hotel je bio u sporednoj ulici, sa puno malih bakalnica u kojima se moglo cenkati.

Bila je zanimljiva ta mogućnost u zemlji u kojoj je Gospod Isus Hrist iz hrama izbacio pohlepne trgovce.

U hotelu smo imali doručak i posle toga mogli smo da se prepustimo lutanjima po svetoj zemlji.

Moj prijatelj, Kesler, urednik u Radio Beogradu, koji će posle, ne mnogo godina posle svega što je počelo da nam se dešava, doživeti težak infarkt – vukao je neumorno i znalački po svim mestima koje pamti istorija.

„Moraš videti Mrtvo more“, govorio mi je Kesler.

Išli smo stopama Gospoda. Ali, uz put smo pili đuseve i kupovali troroge kape, slične kapama luda na renesansnim slikama holandskih slikara, da se odbranimo od sunca. Za jedan dolar ili nekoliko šekela mogli ste da dobijete upravo iscedeni sok od narandže.

Bio je neki sveti dan i trgovci su sedeli na pragovima svojih podzemnih magaza kao okrugli sivi pacovi u potpalublju. Uprkos tome, nudili su svoju robu. Hvatali su nas na trik. Učiniće to samo za nas. Po najnižoj ceni. Ali, ako uđemo unutra, da niko ne vidi.

„Videće Gospod“, rekao je Kesler.

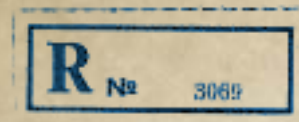
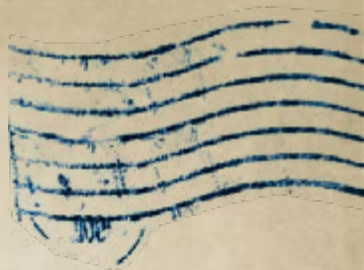
Ali, ipak smo kupili brojanice.

Išli smo polutamnim hodnicima od jedne do druge biblijske stanice, spuštajući se sve dublje u prošlost, kao u vremenskom liftu, dok ne dođosmo do Crkve.

U Crkvi Svetog groba vladala je disciplinovana gužva, ako tako uopšte može da se opiše mnoštvo naroda koje strpljivo, bez mnogo buke, u redu, korak po korak, prilazi svetinji groba.

Procesije različitih vera, u crnim odorama, smenjivale su se idući svaka u suprotni ugao crkve.

U jednoj tački, njihove putanje su se prelamale u velikom zidnom ogledalu. Izgledalo je da ih ima desetostruko više, da mole na svim jezicima sveta, ali da ipak u svemu tome postoji momenat predugog očekivanja. Možda je u neuslišenim molitvama suština vavilonske zbrke?

Pred odajom u kojoj je, pre skoro dva milenijuma, ležao nakratko mrtvi Gospod Isus Hrist, turisti su škljocali foto aparatima.

Namestih i ja svoj Nikon i tu potroših skoro ceo film. Najzad, bilo je to mesto na kome smo podareni večnim životom.

Polusagnut, uđoh u ovalni prostor Isusovog groba. S moje desne strane, gotovo nevidljiv, jedan crnorizac je prodavao male krstiće. Za dolar. Uzeh nekoliko svetinja.

Pre toga, brzo se pomolih.

Iza mene neko je bio nestrpljiv.

Sutradan pođosmo u pustinju Negev.

Jeli smo laki ručak kod nekog dobrog i sentimentalnog Jevrejina iz Novog Sada – sada marljivog i bogougodnog žitelja Ber Ševe.

Ali, doživemosmo otkrovenje tek u pravoslavnom manastiru u kome je svojevremeno boravio Sveti Sava i u kome se i danas čuva tajna receptura za lek protiv svih bolesti.

U povratku, u autobusu, na radiju čusmo da je preminuo Danilo Kiš.

Od neizlečive bolesti.

Pili smo konjak posle, te noći.

„Ujutro idemo na Mrtvo more“, ponovi prijatelj.

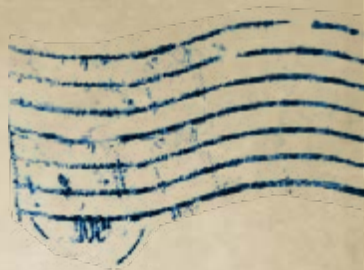
„Ja nikud ne idem.“

„U Mrtvom moru možeš da hodaš po vodi!“

Ostadoh pri svojoj odluci i ujutro, dobro ispavan, odoh na voćni doručak, a zatim uzeh kupaće gaćice i popeh se na hotelski krov na kome se ljeskao plavi bazen.

Nije bilo gostiju osim mene i jednog američkog marinca. Nosio je metalnu pločicu sa svojim imenom oko vrata na zlatnom lančiću.

Izvesno vreme plivali smo opušteno, a zatim neosetno počesmo da se takmičimo ko će pre preplivati nevelik bazen.

Nisam imao nikakve šanse u tom takmičenju.

Amerikanac se smejaao.

Zatim me je pustio da ga u poslednjoj trci pobedim.

Bio sam mrtav umoran.

Šta mi je to trebalo?

Bolje bih se proveo na Mrtvom moru.

Izađosmo iz bazena, da bismo na malom improvizovanom šanku pod trščanom senicom pili. Tek tada primetih da marinac nema pola stopala na desnoj nozi.

Setiću se toga desetak godina docnije. Onda, kada su nas bombardovali. Ali, tada, uz taj bazen, još nisam razmišljao o jalovosti svake pobede.

Naše putovanje je brzo bilo prekinuto.

Jedan član naše ekipe se, neobjašnjivo, kako je rekao Kesler, udavio u Mrtvom moru.

Vratili smo se kući.

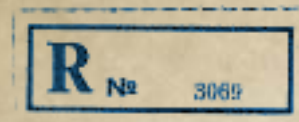
Posle nekoliko dana, počеше da me zovu novosadski prijatelji.

Oni, čije sam brojeve nosio u notesu skrivenom u levom donjem uglu putnog kofera.

Hvala, govorili su, što si me zvrnuo.

Lepo od tebe, što si me se setio....

Ali, ja nikoga nisam zvao i nikog se od njih, boraveći u Izraelu, nisam setio. Osim što sam svakog jutra nazivao svoju kuću da se javim porodici.

Da... Moji dobri poznanici Rade i Ljubica držali su u isturenom suterenskom delu radio stanice svoju fotografsku radnju.

Zamolio sam ih da razviju film koji sam islikao kod Isusovog groba i docnije u Tel Avivu.

Dogodilo se nešto neobjašnjivo, skoro zagonetno.

Ni na jednom snimku nema groba.

„Da nisi nešto pogrešio?“ pitala me je Ljubica.

Radenko se zaverenički smešio.

Sve drugo je bilo na snimcima, samo grob nije postojao.

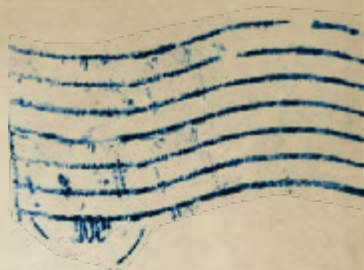
Čak i ono kako u predvečerje tog istog dana jedemo ribu svetog Petra u jednom malom restoranu ispred telavivske plaže i, ophrvani hedonističkim zanosima, mislimo na čudo koje je proizveo Isus kada je tom selasijom nahranio pet hiljada duša.

Milan Todorov, Petrovaradin
novinar i književnik

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Zanimljiva i autentična priča. Lirski ispričana priča o ličnoj hrabrosti da se ostvari san iz mladosti.“

„Jak autorski pečat. Bogato podacima. Poučno i veoma originalno. Stilski lepo pripovedanje u nekoliko slojeva. Priča o snazi, o volji. Autentično, slikovito, poučno.“

GRUZIJA – MIRIS PROLEĆA

Rascvetaj pupoljke svoje Gruzijo,

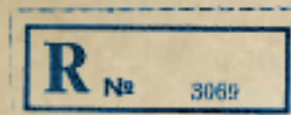
Svaki dan u tebi, znači divan san,

Tako lep, da traje, traje.

Budim se i pevam pesmu svoje mladosti. Gruzija, ima nešto u tom imenu, drevno, tajanstveno, rascvetano... sa palube broda posmatram grad. Batumi, najveća luka u Gruziji. Nalazi se u blizini gruzijsko-turske granice. A tu je i ušće zlatonosne reke Čorah u Crno more. U davna vremena, Gruzijci su na njegovo dno polagali ovčije runo i tako prikupljali zlatan prah-pesak i kamenčiće koje bi reka pokupila tokom svog puta ka moru. Tako je i nastala legenda o Zlatnom runu.

Ali da ostavim svoje znanje iz istorije, boravak u ovom gradu biće kratak, sa zalaskom sunca napuštamo Gruziju. Malo je vremena, a treba toliko toga videti. Ponuda je veoma opširna. Odlučila sam se za posetu gradskom parku i Botaničkoj bašti.

Iskravamo se, ne stižem ni da shvatim da sam stupila na tle zemlje o kojoj sam sanjala. Na parking, nastaje problem. Kasnimo, svi su autobusi puni. Šta sad, prešli smo toliki put a da ne vidimo barem deo te zemlje. U luci je samo beton, nema ničeg rascvetanog.

Zar pesma laže, a moj san? Organizator kao da čita moje misli. Pokazuje rukom na autobus, prazan, samo za nas. Da li to vozilo uopšte može da se pokrene, pitamo ga. Izgleda kao da je pobešlo iz nekog starog francuskog filma. Šofer stoji i čeka, čudi se. Pa dobro, stavljam ruke oko vrata mornara koji me podiže iz kolica i spušta na drveno sedište, a po ulasku ostalih turista stavlja moja kolica u autobus. Unutrašnjost autobusa je izgledala sasvim dobro, ako se to može reći, za neudobne drvene klupe. Ali njegova spoljašnost!

Polazimo, napuštamo luku dok vodič govori na ruskom. Ne znam šta ću pre, da li da pažljivo slušam, ne bih li razumela nešto od te bujice reči, ili da gledam zanimljive fasade kuća koje su brzo promicale pred mojim očima. Pitala sam vodiča, zašto je sve tako pusto? Gde su ljudi, zašto je grad tako pust? Nevoljno je objasnio da je u Sovjetskom Savezu na snazi vanredno stanje. Naime, dan pre našeg dolaska, nestao je predsednik Gorbačov. Videvši našu zabrinutost, brzo nas je umirio tvrdnjom da smo potpuno bezbedni; nepunih mesec dana kasnije, Gruziju je potresao građanski rat. Brzo prolazimo gradom, po prvi put vidim kako gradom šetaju i pasu po travnjacima krave. Gruzijci su pravoslavne vere, ali blizina istoka donela je svoj uticaj na njihovu kulturu.

Autobus je ubrzo stao usred gradskog parka, u kome se nalaze najstariji temelji jednog pravoslavnog grada. Batumi je nastao pre nove ere. Obilazak iskopina trajaće dvadesetak minuta, saopštava nam vodič. Odlučila sam da je bolje da ne izlazim, posmatrala sam pomalo tužna park, pokušavajući barem nešto da vidim. Ali bujno rastinje bilo je jedino šta sam videla.

U jednom momentu, blagi povetarac do mojih nozdrva donese prijatan, pomalo jak miris. Otkud sad to, trgoh se, tako daleko od kuće? Tada ugledah ispred autobusa, drvo paulownia čiji su cvetovi svetlo ljubičaste boje skupljeni u grozdove, širili taj opojni miris proleća koji me je podsetio na moje dvorite i porodicu, koja sigurno brine zbog mog odsustva slušajući vesti o političkim događajima u ovoj dalekoj zemlji.

„Odakle sam“, upita šofer, koji je ostao u autobusu. Ne razmišljajući odgovorih.

„Sa broda,“ brzo se ispravljam, „iz Jugoslavije.“

„A gde je to?“

Čudi se on. Pokušao je da započne razgovor ali kako je govorio mešavinom rusko-gruzijskog jezika nisam mogla dobro da razumem. Pokušavao je nešto da mi objasni pucketajući prstima po grlu, pri tom je stalno ponavljao reč votka. Jasno mi je bilo da govori o njihovom nacionalnom piću, ali gest nisam razumela. Cela situacija je bila veoma neprijatna. Učinilo mi se da sam tu ispred parka čitavu večnost.

Poseta botaničkoj bašti je bila sledeća etapa našeg obilaska ovog grada. Nalazila se na padinama planinskog masiva Kavkaza koji se uzdiže iz Crnog mora. Prolazimo ulicama koje odišu nekim mirom nigde nema užurbanosti, kao recimo u Kijevu ili Odesi. U jednom momentu, vidim luku i naš brod. Pred ulazom u Botaničku baštu, odlučujem da neću ostati u autobusu sa šoferom. Još sam bila pod utiskom od malopre, a i želela sam da vidim tu jedinstvenu botaničku baštu. Moji prijatelji su se složili i ubrzo smo krenuli u šetnju.

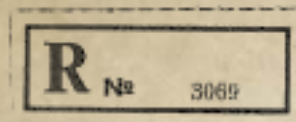
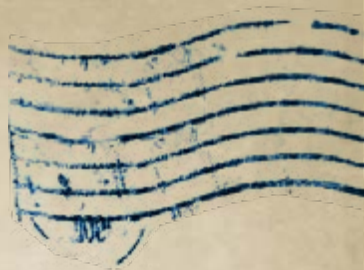
Vodič nam je objasnio da se nalazimo na dvesta dvadeset metara nadmorske visine. Pa, i nije neka visina pomislila sam tada. Na naše pitanje da li ima puno stepenica, odgovorio je:

„Nema, samo dvadesetak.“

To mi nije izgledalo tako strašno u odnosu na ono od malopre. Autobus je trebalo da nas sačeka u podnožju bašte. Put je bio strm, oko nas je bilo živopisno rastinje, donosili su ga mornari sa svojih putovanja i sadili ga kao uspomenu na daleke zemlje gde su boravili. Bio je to pravi raj za oči.

„Budim se i dan za danom prolazi

A vraćam se u Tbilisi.“

Stepenice, brojim 12345....11, zatim 123456...10. Nema više stepenica! Nastavljam, put je strm, povremeno se vidi more i naš brod, koji sa ove visine izgleda majušno, kao dečija igračka. Uživam u pogledu i eteričnim mirisima koji se šire baštom. Odjednom, pred nama staza po kojoj smo išli prelazi u stepenice, vodič se čudi. Svakodnevno prolazi ovuda vodeći turiste, ali stepenice nije zapazio. Izvinjava se, a na pitanje koliko ih ima, zbunjeno sleže ramenima. Sve mi je bilo jasno, nije kriv. Stepenice za njega ne predstavljaju prepreku – problem sa kojim mora da se suoči, pa o njima i ne razmišlja. Nastavili smo, svesni da nas čeka još dosta muka, ali kako reče naš vodič, ovo je po prvi put, od nastanka bašte da jedan invalid u kolicima prolazi ovom stazom. Idemo dalje, deset stepenica pa strmina, staza postaje sve lošija, takoreći na svakih desetak koraka su stepenice. Ova moja poseta mora ući u anale bašte, 220 metara nadmorske visine, to je više od 200 stepenica!

Na izlasku ošamućena od napora, ipak zadovoljna. Drvo banane, bazen sa zlatnim ribicama, simpatična kućica uprave i sve to rastinje iz celog sveta na jednom mestu. Vredelo je truda. Autobus čeka tamo iza, objašnjava vodič, pokazujući rukom, samo da pređemo preko šina pa onom stazom pored pruge. Poslušno idemo za njim. Odjednom on zastaje, pomislila sam da smo napokon stigli. Okrenuo se prema nama i zbunjeno sleže ramenima; nema više staze. Kao da ju je neko odsekao i spustio osamdesetak centimetara niže, i nema stepenica. Ne znam kako su spustili moja kolica i mene, nisam više imala snage ni da se zabrinem. U tom momentu sam mislila da ona neprijatnost u autobusu i nije bila tako strašna.

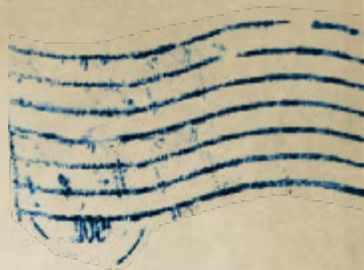
Radoznali šofer videvši kako su svi umorni, prišao je i podigao me iz kolica, tog trenutka postao moj spasilac, i preneo na neudobno ali ipak sigurno sedište autobusa.

„Tbilisi ti grade večne mladosti

Najlepši kad sunce zrake kupa

Budim se...”

Kao poklon za hrabrost i istrajnost, ma uvek smo mi takvi, naš vodič predlaže da prođemo kroz Batumi i posetimo u svetu poznati delfinarijum.

Batumi tu sam, pomislih tad! Vozili smo se ulicama starog grada, povremeno bi zastali da povežemo nekog prolaznika. Šoferu su umesto karte davali po koju cigaretu, a on je bio veoma zadovoljan. Važno je objašnjavao, eto, vozi turiste iz daleke Jugoslavije. Doduše, ne zna na kojoj se strani sveta nalazi, svejedno došli su tu da vide njegov grad i zemlju. Vreme brzo prolazi. Nisam izašla da vidim delfinarijum, umor me je savladao. Ostala sam u autobusu i dok sam čekala moje prijatelje napisala sam razglednicu svojim kod kuće. Stigli smo u luku taman na vreme, umalo da brod otplovi bez nas. Sa palube sam poslednji put pogledom pozdravila Batumi i Gruziju, zemlju proleća.

U mislima sam ponavljala reči pesme koja je na neki način probudila moju želju da vidim tu zemlju, ali ne videh Tbilisi. Ko zna, možda jednog dana ipak dosanjam i taj san.

Kijev, spremni smo za povratak kući. Okupili smo se na oproštajnoj večeri pomešanih osećanja zbog skorog rastanka. Serjoža otvara bocu šampanjca i kaže:

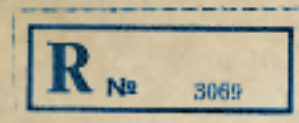
„Dragi moji da popijemo za sretan put!“

Dok to govori pucka prstima po grlu. U tom momentu se setih: Batumi, šoferov gest, i pitam:

„Šta to znači?“ Čude se svi, kako da to ne znam. Dok smo ispijali šampanjac, Serjoža je ispričao legendu koju sam ja prvi put čula.

„Imao ruski car starog slugu koji više nije mogao da služi, car ga pozove i upita:

- Verni moj slugo, reci ti meni kako da ti se odužim za sve ove godine što si me verno i odano pazio. Želiš li dvorac, zlato ili možda nešto treće?

Sluga malo razmisli pa reče:

- Dragi moj care, želeo bih carsku potvrdu da mogu piti votke koliko god mogu, ali besplatno.“

Car se iznenadi, ali napiše potvrdu i udari carski pečat, da je slugi poželeo mu sreću i zdravlje. Ode sluga zadovoljan i u prvoj krčmi u koju uđe pokaza potvrdu, krčmar bi malo iznenađen ali carska potvrda se mora poštovati. Usluži slugu, ovaj se napije, i tako pijanog opljačkaju ga razbojnici, ukradu mu potvrdu. Ode on kod cara te mu se požali, a car napiše novu potvrdu i udari carski pečat. Opet se sluga napije a razbojnici ponovo ukradu potvrdu. Ponovi se to nekoliko puta, i caru dojadi da piše, te on posavetova slugu da poželi nešto drugo. Ali kako je ovaj od svega najviše voleo da pije, reče caru:

- Dragi moj premili care, udari ti meni pečat ovde.

Pucne prstima po grlu. Posluša car, a sluga sav zadovoljan ode. Niko više nije mogao da mu ukrade potvrdu, pa je tako pio koliko god je želeo.“

Taj gest. Šofer je spomenuo votku... Gruzija. Gruzija.

„Rascvetaj poljke svoje Gruzijo,

Svaki dan u tebi znači divan san,

Tako lep, da traje, traje...

Tbilisi o grade večne mladosti,

Najlepši kad sunce zrake kupa,

Budim se, i dan za danom prolazi

A vraćam se, vraćam u Tbilisi.“

Autorka: Branka Zeng, Pančevo

Iz opisne ocene članova Komisije, izdajamo:

„Okrenuo je naš autor sam točak Pratera ovom pričom, kroz neprolaznost vremena, kroz odu ljubavi, kroz poštovanje prema porodici, kroz želju da se prave vrednosti zauvek sačuvaju.... Divno.“

„Fenomenalan opis grada Beča, kroz divno uklopljenu putopisnu i ljubavnu priču.“

TRAGANJE U BEČU

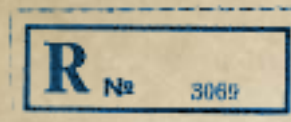
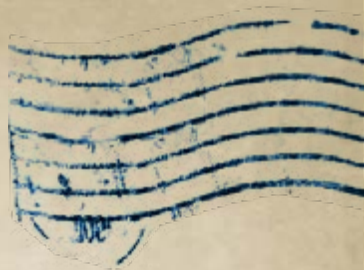
Ovo je istinita priča o mom traganju u Beču,
posvećena mojoj baki i

jednoj velikoj i bezgraničnoj ljubavi.

Ljubavi koja prkosila i vremenu i prostoru...

Tog avgusta 1907. prošla je već čitava godina kako Stevan, mlađani bečkerečki berberski kalfa, usavršava zanat u austrougarskoj prestonici. Nije najbolje vladao nemačkim jezikom, pa ga je često ispravljala jedna vesela, lepuškasta Marija iz zgrade preko puta, koja je sa majkom dolazila u susedni ženski salon. Pola u šali, pola u zbilji, ponudila se jednom da mu održi kurs nemačkog jezika sa upoznavanjem bečkih znamenitosti. Zauzvrat, treba da brije njenog oca svako jutro! Zbunjen i opčinjen njenim izgledom, prihvatio je, što je nju nateralo u još veći kikut. Morala je od smeha čak da pridrži šešir na glavi, otkrivajući u potpunosti svoju predivnu figuru. Duga haljina pripijena u gornjem delu posebno je naglašavala istaknute grudi i tanani struk.

Pomisao na Mariju ga je sve više okupirala, pa je mušterije smeštao u stolicu pored velikog izloga berberskog salona kako bi imao bolji pregled na ulicu. Još izdaleka, lako je prepoznavao njen beli šešir

sa crvenom trakom i kitnjasti suncobran. Bio je bukvalno opsednut tom trakom.

Kada je jednom pomogao pri unošenju njenog novog klavira, iskoristio je priliku da je podseti na obećano upoznavanje znamenitosti Beča. Dogovorili su se za Šenbrun, prve naredne nedelje.

U slatkom iščekivanju, jedva je dočekao to nedeljno pre podne. Radosno i sa ushićenjem, Marija je prihvatila pruženi kraljevski ljljan, njen omiljeni cvet, kako mu je otkrila cvečarka u susedstvu.

Kada su stigli do prekrasne Neptunove fontane parka Šenbrun, sa smeškom mu je drsko predložila da se takmiče ko će pre stići do Glorijete, građevine sa arkadama, na vrhu brdašca. Rekao joj je da nema nikakve šanse u toj dugoj suknji. Složila se, ali ne odustajući, tražila je da on uzme šešir i suncobran i da joj još pruži prednost desetak metara. Pristao je smejući se. Kad je potrčala, vešto je sa obe ruke podigla suknju i poput veverice prva stigla do vrha. Na vrhu ga je sačekao njen poznati veseli kikut, kome je monumentalni vidikovac, što gospodari prostranstvima Šenbruna, davao neki uzvišeni, vanvremenski ton. Dok joj je vraćao šešir na glavu, primetila je da mu se pogled dugo zadržao na crvenoj traci. Jednostavno je skinula traku i pružila mu je sa rečima: „Sačuvaj je za uspomenu!“ Prihvatio je traku, istovremeno ne ispuštajući njenu ručicu. Najpre je trglu ruku, a potom preplela svoje prste sa njegovim, gledajući ga netremice u oči.

Nastavili su nedeljom da obilaze veseli, razuzdani Prater sa fantastičnim točkom i gradskim parkom, Hofburg, palatu Belvedere, pa i da se ušunjaju na galeriju velikog hola bečkog Parlamenta u vreme tradicionalnog bala. U tami galerije prepustili su se uživanju uz zvuke valcera. Veseli i razdragani vrteli su se u zanosu, sve dok im se usne nisu spojile...

Viđali su se potom i preko nedelje, uglavnom u obližnjem „Cafe Residenz“, popularnom „Rezi“-ju koji je sa svojom domaćom, opuštеноm atmosferom bio njihovo omiljeno utočište.

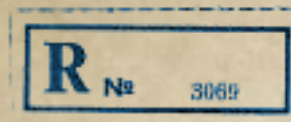
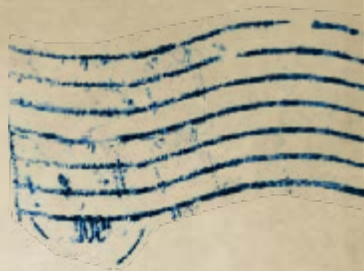
Ono što ga je u podsvesti plašilo bio je njegov društveni položaj koji nikako nije odgovarao standardu njenih roditelja. Bilo je primetno da njihova veza klizi od bezazlenog upoznavanja Beča i obuke iz nemačkog jezika nekog siromašnog, usamljenog berberskog kalfe iz dalekih balkanskih nedodžija, u nešto mnogo ozbiljnije i opasnije. Umesto ranije vesele i bezbrižne opuštenosti, vezu je počela da karakteriše strast, utoliko veća, koliko su zabrane i pritisci bili veći.

Približavala se već i Nova 1909. godina. Prvi snegovi počeli su da pokrivaju bečke ulice i trgove i da monumentalnim građevinama iz prohujalih vremena daju posebnu čar. Ispred Gradske kuće na Rathausplatz-u u toku je bio tradicionalni, najveći božićni vašar. Vazduh je bio ispunjen mirisima raznih pečenja, prženog kestenja, kuvanog vina s cimetom, punča.

Stevan je bio oslonjen na drvo u parku ispred Gradske kuće i pogledom pretraživao masu koja se tiskala oko tezgi. Obema rukama je držao čašu toplog punča i polako ispijao vrelu tekućinu. Iz razmišljanja ga je trgao osećaj hladnoće nekih ručica preko njegovih očiju i poznati, opijajući Marijin miris. Okrenuo se radostan, našavši se ispred tog nasmejanog, željno očekivanog lica. Osećaj usamljenosti je prestao. Sa još nekoliko punčeva uspešno su potisnuli osećaj hladnoće i nagomilane teskobe zbog uskraćivanja njihove veze. Veseli i opušteni, krenuli su kućama.

Već je bilo kasno kada su se našli ispred ulaza u njegov podrumski stan. Skupio je hrabrost da je zamoli da mu pobliže objasni neka poglavlja iz nemačke gramatike koju mu je ranije dala. Bacila je samo neodređen pogled ka prozorima svoje kuće i krenula za njim. U svom toplom sobičku jedva je nekako iščeprkao zaturenu gramatiku. Ovlaš su počeli da prevrću listove, nespretno obuzdavajući plimu strasti koja ih je obuzimala, da bi joj se potom sasvim prepustili...

Stvari su počele da poprimaju tok od kojeg je najviše strahovao.

Ne mogavši da izađe na kraj sa ćerkom da prekine tu nedoličnu vezu, Marijin otac se sa nadmoćnim prezirom ustremio na glavnog uzročnika njegovih nevolja, srpskog berberskog kalfe. Pojavila su se neka uniformisana lica i počela da preturaju po sobičku i proveravaju njegove papire vezane za prijavu boravka.

Kada je nekako ipak dospeo da dođe do Marije i sve joj to ispriča, primetio je da ona to već zna. Izgledala je prilično unezvereno i uplašeno, dok su joj suze krenule niz lice. Pokušao je da ih poljupcima pokupi, dok mu je ona tiho prošaputala u uvo: „Trudna sam“. Samo ju je još više privio uz sebe. Dugo su tako ostali zagrljeni, smišljajući izlaz iz ove nepodnošljive situacije.

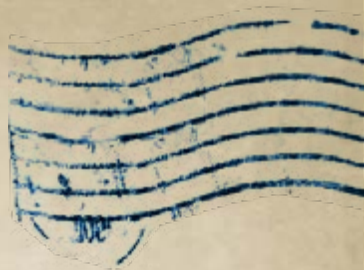
Držeći se neprestano za ruke, žurno su se probijali kroz masu na južnoj bečkoj železničkoj stanici tog martovskog dana 1909. Dok je voz polako napuštao stanicu, upijali su pogledom Beč koji napuštaju zauvek. Negde daleko, videli su točak na Prateru i sebe kako veselo mašu, uživajući onako zagrljeni u prekrasnoj panorami prestonice. Privio je Mariju još jače, pokušavajući da joj umanjí težinu napuštanja roditeljske kuće, prijatelja, Beča i odlaska u nešto strano i nepoznato. Sebi se zarekao da njenu ljubav i žrtvu neće izneveriti do kraja života.

***

Tog prohladnog, decembarskog jutra 2014. godine, veliki turistički autobus se polako zaustavio u blizini Hundertwasser kuće u Beču. Putnici su polako izlazili iz autobusa, prilično zamoreni vožnjom tokom cele noći i zadržavanjem autobusa na mađarskoj granici. Usput su navlačili toplu garderobu jer ih je, posle udobnog i toplog autobusa, dočekaao hladan vetar koji je duvao sa obližnjeg Dunava.

Mada u poodmaklim godinama, žurno sam se uputio ka izlazu iz autobusa kako bih što pre dotakao tlo grada na koji je moj deda stupio pre više od 100 godina i koji je tada imao više stanovnika nego danas. Naravno, to je bilo nešto dalje, na mestu južne železničke stanice, posle

putovanja na kojem nije bilo ni graničnih prelaza pa ni zadržavanja na njima.

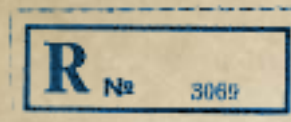

Na čelu sa vodičem, turistička grupa se uputila u razgledanje atraktivne kuće kontroverznog, otkačenog austrijskog slikara i arhitekta Fridensrajha Hundertvasera koja negira postojeće standarde u arhitekturi. Posle obilaska Umetničke kuće grupa se žurno vratila u topli autobus i prepustila panoramskom razgledanja bečkih znamenitosti: Trga Marije Terezije, raskošnog dvorca dinastije Habsburg, Parlamenta, Opere, Univerziteta, palate Belvedere, katedrale Sv. Stefana, zgrade Ujedinjenih nacija, Meksičkog trga.

Vodič je iznosio veliki broj informacija koje su radoznali turisti sa teškom mukom pokušavali da upamte. Citirao je na nemačkom tri stvari koje se obavezno vezuju za Beč: bečka moda, bečka šnicla i bečki valceri („Wiener Mode, Wiener Schnitzel und Wiener Walzer“). Govorio je o carskom gradu kao mestu ukrštanja raznih kultura i uticaja, muzičkoj prestonici sveta, gradu lepih umetnosti, mode, vina i dobrog zalogaja, gradu u kojem je vekovima stvarana politička slika Evrope i sveta. Naglasio je, između ostalog, da je Beč poslednjih nekoliko godina više puta proglašavan najboljim gradom za život na svetu, a na osnovu rezultata kredibilnih firmi za istraživanje kvaliteta života u svetskim metropolama. Pohvalio nas je da smo izabrali pravo vreme za posetu, jer zimi Beč poprima atmosferu bajke, sa bogatom dekoracijom, božićnim štimungom, koncertima i raznim dešavanjima.

Ponukan pitanjem nekih putnika gde može da se proba prava Sacher torta, razvio je priču o ovoj legendarnoj poslastici koja počinje još 1832. godine, naglašavajući na kraju da se originalni kolač može jesti u hotelu „Sacher“ i u poslastičarnici „Demel“.

Iz autobusa smo ponovo izašli ispred Hofburga kako bi bolje razgledali znamenite bečke građevine i prošetali se atraktivnim i ekskluzivnim ulicama Kärntner i Graben. Prilično umorni, nahlađeni i gladni, nekako smo se dokopali Trga Marije Terezije i veselog, mirisnog

božićnog vašara. Tu smo, uz tradicionalne bečke kobasice sa sirom (kaiserkraner) i kuvano vino sa cimetom, sačekali vreme do povratka u autobus. U autobusu smo čuli i iskustva nekih koji su uspeli da probaju čuvenu zaher-tortu. Čekali su u redu dobrih 20 minuta da uđu u restoran hotela „Sacher“, sama torta nije bila ništa naročito, a platili su parče 5 evra!

Kompletna turistička grupa smeštena je u prilično lep hotel „Pyramide“, nadomak Beča. Dok se jedan deo grupe odlučio za šoping u obližnjem najvećem srednjeevropskom tržišnom centru, a drugi deo za opuštajući odmor u prekrasnom hotelskom bazenu, žurno sam se uputio tramvajem natrag u grad. Zbog prilično zgusnutog trodnevnog programa bilo je malo slobodnog vremena, pa sam rešio da na miru razgledam mesto gde mi je deda boravio pre više od 100 godina i gde je upoznao Mariju, moju baku.

Nažalost, na tom mestu nije bilo ni frizerskog salona, ni „Rezi“-ja, ni Marijine zgrade... Grčevito sam pokušavao da pronađem delić nečega što je tu postojalo početkom prošloga veka. Očekivao sam da vidim bar podrumski sobičak zgrade gde mi je deda početkom prošlog veka boravio dve i po godine i gde je sanjario o devojci sa crvenom trakom na šeširu. Gde je jedne decembarske noći, po povratku sa božićnog vašara ispred Gradske kuće, u vrtlogu strasti dvoje mladih ljubavnika začeo i moj otac... Nije bilo ničega! Samo su se, sa nekom hladnom mirnoćom, neosetljive na sve što je postojalo pre njih, uzdizale moderne zgrade Agencije za nekretnine i Inženjerinskog biroa. Većina starih zgrada srušena je prilikom bombardovanja tokom II svetskog rata. Pokušao sam, ipak, da zamislim kako se na tom prostoru odvijao život na početku 20. veka...

Prilično razočaran, vratio sam se u hotel i ostatak večeri proveo u toplom hotelskom bazenu sa đakuzijem. Bazen je u diskretnom polumraku krivudao između ogromnog tropskog rastinja, dok su raznobojni reflektori u samom bazenu i između raskošnih biljaka upotpunjavali izvanredan vizuelni doživljaj. Iznad samog bazena,

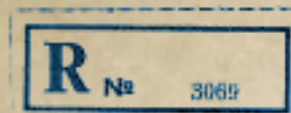
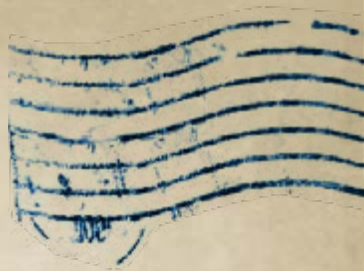
dominirala je ogromna sferična kupola sa koje su na tamnom svodu svetlucale malene svetiljke, poput udaljenih zvezda nekog planetarijuma. Ležeći u vodi i zagledan u njih, pokušavao sam da, negde u tamnim svemirskim dubinama, dohvatim svetlost koja je sa ovog dela prostora planete krenula još početkom prošlog veka, noseći slike jednog sveta kojeg više nema i čije sam tragove tog popodneva uzalud tražio.

Iznenada, kao da se na tamnom svodu iznad mene otvorio jedan mali, iskrzani vremenski prozor. U njemu sam video sliku neke bečke ulice jednog sunčanog popodneva i čuo uobičajeni ulični žamor. Dve devojke u haljinama po modi sa početka prošloga veka, veselo su išle ulicom i čavrljale. Jedna od njih je bila u dugoj, belo haljini pripijenoj u struku, sa belim šeširom na kojem se vijorila crvena traka i sa kitnjastim suncobranom.

Dok su prolazile pored izloga berberskog salona, imao sam utisak da se devojka sa crvenom trakom na šeširu blago okrenula ka njemu. Nekako sam uspeo da, ispod oboda njenog šešira sa crvenom trakom, primetim osmeh. Ulična dnevna svetlost se odbijala od izloga salona ne dozvoljavajući mi da bolje sagledam lice mladića koji je baš u to vreme brijao neku mušteriju pored samog izloga. Zapazio sam samo da mu je ruka zastala u vazduhu i da se okrenuo prateći beli šešir sa crvenom trakom, sve dok se nije izgubio u ulazu zgrade preko puta.

Odjednom, slika je iznenada nestala, a iznad mene je ponovo bio samo svod posut zvezdicama. Ostao sam u vodi potpuno zatečen onim što mi je iz prošlosti otkrio taj iskrzani vremenski prozor. Nisam mogao da odgonetnem, da li je sve to samo proizvod moje žarke želje, još od dolaska u Beč, da otrgnem bar delić prošlosti koja me je okupirala?

Kao odgovor na ovo moje pitanje, za trenutak se iznad mene vremenski prozor ponovo na kratko otvorio. Videla se ona ista bečka ulica, ali sunca više nije bilo, samo sam u polumraku ulične lampe jedva razaznao siluete zagrljenog para ispred podrumskog ulaza

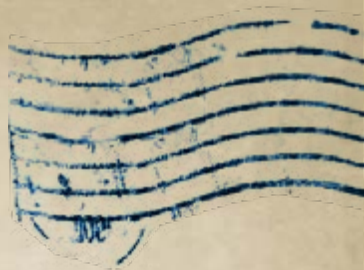
nekog frizerskog salona kako veselo cvrkuću. U rukama su držali šolje sa reljefnim motivima Gradske kuće. Ličilo je kao trenutak njihovog rastanka. Do mene nisu dopirale reči šaputanja što su međusobno nežno razmenjivali. Nikako se nisu odvajali jedno od drugog. U jednom trenutku sam primetio kako je devojka bacila dug, zamišljen pogled ka prozorima na spratu kuće preko puta. Zatim se odlučno okrenula i žurno se, sa mladićem, uputila ka podrumskom ulazu...

Vremenski prozor se opet iznenada zatvorio i ponovo me ostavio zatečenim i zagledanim u udaljene zvezde što su žmirkale na tamnom svodu sferične kupole.

Da čovek nikad ne prestaje da veruje čuda uverio sam se tog jutra u hotelu, dok je naša grupa kretala u obilazak Pratera i Šenbruna. Na ulazu u hotel, primetio sam veliki broj ljudi, lepo i neupadljivo obučenih, kako se sa nekom postojanom mirnoćom kreću ka jednoj velikoj hotelskoj sali. Mnogo je njih nosilo cveće, neki su bili u invalidskim kolicima, a na većini lica bila primetna izmučenost od borbe sa bolešću. Kada sam hotelskog službenika na ulazu u salu upitao o čemu se radi, samo mi je pokretom glave pokazao veliki plakat na ulazu. Na njemu je bila slika mlađeg, preplanulog čudotvorca u belom, sa dugom crnom kosom koja mu pada na ramena i sa nekim čudnim, upijajućim pogledom. Priređivao je u velikoj sali neku isceljiteljsku grupnu seansu koristeći samo svoj mistični pogled, bez ijedne reči. Privuklo me je njegovo ime – Braco. Zvučalo je kao da potiče sa ovih naših prostora, što mi je hotelski službenik uz smešak potvrdio. Prodavao je nadu, a njemu su pokorno hrlili oni što su se nadali čudu.

Razmišljanje o čudima koje priželjkujemo opsedalo me je za vreme čitavog puta do Pratera. Hladan decembarski vazduh kao da je zaledio sva ta čudesa ogromnog zabavnog parka. Samo se veliki točak okretao, a hladan vetar raznosio preostalo lišće ogoljene Bečke šume. Retki posetioci su uživali u šetnji diveći se raznovrsnim zabavnim skalamerijama. Mogli su samo da zamišljaju uzbudljivu atmosferu koja

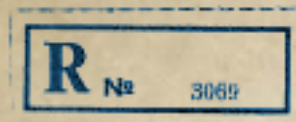
nastane sa lepšim danima, kada nagrnu mlađani posetioци i sve se u nekom ludom ritmu pokrene i zavrti.

Mного veću živost i gužvu naša grupa je zatekla ispred Šenbruna, najposećenije znamenitosti Beča. Predivni imperijalni dvorac, uređen u stilu dekorativnog baroka, u vreme kad su ga Marija i Stevan obilazili još je bio carska rezidencija. Sada je veći deo, od preko 1.400 prostorija, muzejski prostor koji nas vraća u vremena careva i carica, plemstva, paževa i dvorskih dama. Bili smo opčinjeni carskim odajama u baroknom i rokoko stilu, kao i poznatim freskama na plafonu Velike galerije i u Holu ogledala, gde je Mocart nekada svirao. Najviše me je imresionirala Velika galerija u središtu dvorca, opremljena kristalnim ogledalima, pozlatama i plafonskim freskama, dužine 40 metara i široka preko 10 metara, mesto održavanja balova, prijema i gala večera.

Po izlasku iz palate, uputio sam se prekrasnim parkom prema Glorijeti. Dok sam sa ove građevine uživao u divnom pogledu na park sa jezerima, palatu i sam Beč, učinilo mi se da kraj Neptunove fontane vidim Mariju i Stevana. Ona mu je pružala svoj šešir i suncobran, a zatim potrčala uz brdašce podigavši suknju sa obe ruke. Kada je, poput veverice, prva stigla na vrh, njen veseli kikot razlegao se prostranstvima Šenbruna, odbijao se od dvorca natrag do Glorijete i opet vraćao. Imao sam utisak da je ostao tu zarobljen više od 100 godina i još uvek odjekuje, dok mu monumentalni vidikovac što gospodari prostranstvima Šenbruna, daje neki uzvišeni, vanvremenski ton...

Te večeri, na najvećem vašaru ispred Gradske kuće, zagledao sam se u senke drveća u parku tražeći da vidim Mariju i Stevana. Za trenutak sam ih video ispod jednog drveta kako se netremice zaljubljeno gledaju, grejući ruke šoljama toplog punča. Obuhvativši ga oko struka, Marija je pod Stevanovim kaputom zagnjurila glavu u njegove grudi. Primetio sam samo kako Stevan blago podiže Marijinu bradu, a usne im same kreću jedne prema drugoj i stapaju se u strastan poljubac. Čvrsto

zagrljeni, čuvali su svoj plamen ljubavi od spolnog sveta i hladnoće te decembarske večeri, dok je vreme proticalo pokraj njih. Bili su izolovani u tom svom deliću sveta, van vremena i prostora...

Pratio sam ih pogledom kako zagrljeni zamiču u jednu sporednu ulicu pokraj Dvorskog pozorišta. U rukama su poneli šolje sa sobom kao suvenir da im greju duše ma gde daleko budu bili, podsećajući ih na to veče. Nestali su tako, u decembarskoj noći, put njegovog toplog sobička i njihovog prvog ljubavnog iskustva...

Sutradan ujutro, kompletna turistička grupa je ustala ranije, kako bi po programu već u osam sati sa stvarima napustila predivni hotel. Tog jutra, za doručkom, u prostranoj trpezariji koja je bila samo mali deo prostora pokriven ogromnom staklenom piramidom, fascinantne su bile – ptice. Ne „od ptice mleko“ u raskošnoj ponudi švedskog stola, već jutarnje pevanje ptica iz čitave šume drveća pod krovom piramide. Ti zvuci su nadjačavali žamor ljudi i zveckanje pribora za jelo i, u jutarnjem polumraku, stvarali ambijent nekog doručka na travi.

Destinacija tog prepodneva je bio Dunavski toranj. Bečlije ga još zovu „Betonska igla“. Sa restorana na vrhu koji se okreće oko svoje ose, uživali smo uprelepoj panorami Beča.

Do napuštanja Beča u popodnevrim časovima imali smo slobodno vreme koje je većina koristila obilazeći mnogobrojne prodavnice.

Čekajući na škrtom decembarskom suncu nedaleko od Hofburga autobus za povratak kući, ugledao sam preko puta, na samom uglu, prilično impresivan kafe-restoran „Cafe Bellaria“. Unutrašnjost je odisala tradicijom, elegancijom i prijatnom toplinom: zidovi obloženi tamnim drvetom, ogroman kristalni luster, teške crvene zavese, tiha muzika sa pianina u uglu...

Dok sam uživao u bečkoj kafi sa šlagom i zaher-torti, privukla me je označena godina otvaranja – 1870. Pomislio sam da su nekad tu možda uživali Marija i Stevan posle obilaska dvorskih palata...

Zagledan kroz prozor kafea u građevine iz prohujalih vremena, razmišljao sam o prolaznosti života, o nekom svetu koji je tu živio s početka prošloga veka i zauvek nestao. O dva miliona ispisanih životnih priča prestonice velike carevine, između kojih se nalaze i životne priče Marije i Stevana. O svetskim velikanima nauke i kulture koji su tu stvarali neki lepši i bolji svet...

Obrisi dvorske palate Hofburg u blizini podsetili su me i na onu tamnu, destruktivnu stranu ljudske prirode koja nemilosrdno razara sve pred sobom. Već tada su u odajama palate politički i vojni stratezi Monarhije razrađivali ratne planove.

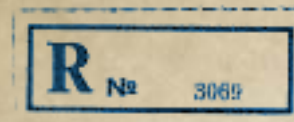
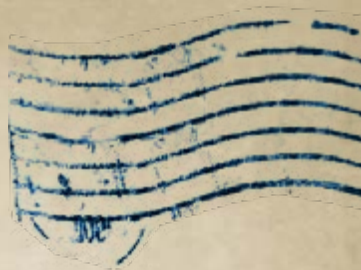
Iz razmišljanja me je prekinuo pogled na časovnik. Bilo je vreme za povratak, rani decembarski sumrak već je zaklanjao pogled na okolne građevine. Autobus preko puta kafea već je bio spreman da kroz hladnu decembarsku noć povede kući putnike, natovarene stvarima i utiscima.

***

Odmah po povratku kući sa turističkog putovanja u Beč, na istom mestu gde je Stevan pre više od 100 godina u tadašnji Veliki Bečkerek doveo svoju Mariju, uzeo sam porodični album i ponovo prelazio rukom preko slika sa početka prošloga veka. Imao sam neodoljivu potrebu da nekom prenesem svoje utiske iz Beča.

Otvorio sam crnu, omanju kutiju, sa izgrebanim natpisom na gotici, koju je deda ljubomorno čuvao. Iz nje sam polako vadio stari berberski alat-brijač, makaze, četke, češljeve i neku kožu za oštrenje brijanja. Pri dnu je bila već prilično izbledela crvena traka sa Marijinog šešira!

Na Marijin grob položio sam njeno omiljeno cveće, kraljevski ljiljan. Pokušao sam da zamislim na kakvim je iskušenjima bila te 1909. godine kada je, otrgnuta od Beča, došla u kuću gde je nisu prihvatili i koja je još uvek imala ognjište. Jezik tad nije znala, ali je ipak mog oca, koji je kao dete ljubavi rođen u avgustu iste godine, učila da čita i piše.

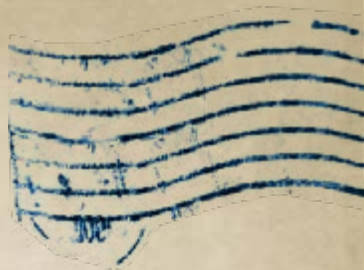
Pet godina kasnije rodila je i ćerku, prilično nalik njoj, buduću kraljicu bečkerečkih balova.

Umrla je 1934. sa svega 47 godina, ne dočekavši da ponovo vidi svoj rodni Beč i mesto rađanja svoje velike i bezgranične ljubavi. Ljubavi koja je prkosila i vremenu i prostoru...

Vitomir Ćurčin, 68 godina,
elektroinženjer za telekomunikacije, Zrenjanin

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Izuzetno lep zapis iz Bocvane o teskobi i lepoti života, o listinskoj ljubavi, o tome da je jedino pravo siromaštvo - siromaštvo duhom.“

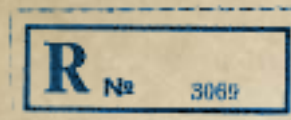
ZAPIS IZ BOCVANE

Svjetlo u tami afričke kolibe

U Bocvani sam bio zbog ponuđenog mi posla. Nakon što sam u Gaboroneu, glavnom gradu te prilično uređene afričke države, obavio razgovore s nesuđenim budućim poslodavcem, valjalo mi je ići natrag kući, u Holandiju. Let za Amsterdam polazio je iz udaljenog Johannesburga, kamo sam trebao poći automobilom, ugodnim i prostranim tojotinim kombijem koji je vozio šofer direktora BIDPA-instituta, onog na kojem mi je nuđeno zaposlenje.

Odlučio sam krenuti za Johannesburg čitav dan ranije, mada i nisam morao. Do aerodroma je bilo nekih četristo kilometara, najviše pet sati vožnje po dobroj asfaltnoj cesti. Mogao sam stići na avion i da sam krenuo rano ujutro, na sam dan leta. Ali ne, ja sam kod domaćina insistirao da pođem ranije, imao sam dva dobra razloga za to. Jedan je bio praktične prirode, nisam nipošto htio zakasniti na let, bila je to moja mjera predostrožnosti kojoj me, uzgred da spomenem, naučio moj otac. On je uobičavao da se na sarajevskoj željezničkoj stanici nađe bar sat prije polaska voza, pa makar s njime išao ne dalje od Tarčina. „Ja volim čekati njega, on mene sigurno neće!“, izustio bi on tu svoju putničku mantru kad god su mu prigovarali da kreće od kuće ranije negoli treba. Valjda mu je to ostalo iz vremena dok je bio mladić, kada je svako putovanje iz rodnog mu Bugojna, a posebno putovanje željeznicom, bilo prava senzacija i skup događaj. Očigledno, dio te njegove mladalačke traume prenio je na mene.

Drugi razlog mog ranijeg polaska put aerodroma bio je

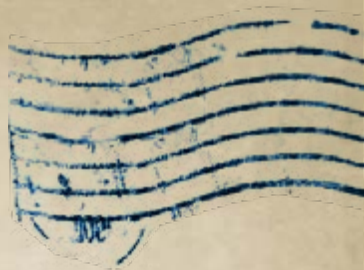
emocionalne prirode. Htio sam da put kroz Bocvanu potraje što duže, da rastanak s tom zemljom koja me je uistinu opčinila odgodim, bar nakratko. Želio sam se još malo nagledati tih zanosnih afričkih krajolika, htio sam da mi se urežu u pamćenje, da mi dubok trag u srcu ostave. Sve sam činio da usišem još štogod od te ljepote, da je ponesem kući – baš kao da sam znao da ponuđeni posao u Africi neću prihvatiti, da se tamo više vratiti neću.

Krenuli smo odmah nakon doručka, gala doručka, kojeg su servirali u hotelu „Gaborone Sun“. Šofer mi pojasni da bismo još prije podneva trebali preći granicu Bocvane s Južnoafričkom Republikom, obaviti sve pasoške i carinske formalnosti, a onda nastaviti dalje. Računali smo tog dana prevaliti dvije trećine puta i već popodne stići u Rustenburg, gdje bismo prespavali. To mjesto nam je preporučio direktor Instituta, tamo je on imao brata koji je držao malo konačište – „lodge“, kako se to u Africi kaže.

Na odredište stigosmo prije nego smo planirali. Lako nađosmo hotelčić, „Bergsg Lodge“ se zvao. Bio je skoro u centru mjesta, nedaleko od Pete Avenije, zapamtio sam to dobro, podsjećalo me na čuvenu njujoršku. Smjestismo se kod ljubaznog domaćina i zakratko odmorismo, kad me šofer zamoli da pođe kombijem u nedaleko selo, tamo je imao rođake. Ja se složih, pa odmah, shvatajući da nemam šta raditi u nepoznatom mi mjestu, upitah da li bih mu se mogao pridružiti. On potvrdno klimnu glavom, činilo mi se kao da je samo to priželjkivao. Pa doda kako je selo tek dvadesetak kilometara istočno od Rustemburga. „No, potrajat će, put nije baš najbolji“, upozori me ljubazno.

Sjedosmo u kombi koji nas ubrzo dovede na periferiju gradića. Kako smo odmicali od Rustemburga, cesta je postajala sve lošija, a kuće sve skromnije – od vila ograđenih visokim zidovima stigosmo među skromne kućerke, ali još uvijek blještavo bijele i uredne, tako mi se pokazivahu na jarku suncu. Začas zađosmo u predio rijetko naseljene zaravni obrasle niskim rastinjem, prava afrička savana, tek pokoje usamljeno drvo, valjda da pruži hladovinu spasa pregrijanom putniku. Truckajući se prašnjavim putem još nekoliko kilometara,

dodismo pred kuću vozačevog rođaka. Upitah gdje se nalazimo, kako je ime sela, tek da znam gdje sam i da znam pričati gdje sam bio. „Sir, we are in Marubitshi“, odgovori mi vozač ljubazno.

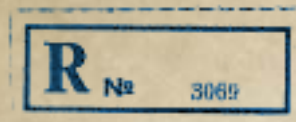

Čim izađosmo iz kombija oko nas se okupi mnoštvo roda šoferova, nekoliko muškaraca, još više žena razne dobi i čitav roj dječurlije. Došli su da nas pozdrave. Curice su smjerno gledale u nas, dječaci su nam mahali rukama i dovikivali. Svaki je pritom pridržavao gumeno kolo, nešto nalik točku bicikla za kojim su, kasnije spazih, trčali gurajući ga rukom ispred sebe. To me načas podsjeti na djetinjstvo i dragu igru kojom smo se zabavljali dok sam stanovao na Marijin Dvoru, u Gundulićevoj. Da bi smirio radoznalost okupljenih mališana, vozač doda najstarijem od njih kesu slatkiša, pokazujući mu glavom da je podijeli s ostalom djecom. Nas dvojicu, nakon što se pozdravismo sa svakim od odraslih članova porodice, pozvaše da uđemo u dvorište.

Posjedasmo na drvene klupe ispred kuće. Domaćini su odmah prešli na lokalni dijalekat, neku mješavinu afrikanskog i engleskog, tako da ja nisam više ništa razabirao iz njihove priče, unakrsne. Svako je razgovarao sa svakim. I to glasno, uz snažno i temperamentno gestikuliranje. Pravi „južnjaci“, pa još ispod ekvatora – pomislih u sebi.

Prepušten sebi, dobio sam vrijeme da posmatram, da uživam. Šofer, koji je sjedio tik do mene, nekoliko puta mi se izvini što sam izostavljen iz njihovog razgovora. Ja rekoh da mi je sasvim ugodno i da se ne obaziru na mene. Nedugo poslije, poželjeh protegnuti noge, pa upitah vozača da li je selo bezbjedno jer bih volio prošetati unaokolo. On mi se primaknu i tiho na uho reče da su svi susjedi, bliži i dalji, već registrovali da njegovi rođaci imaju stranca u posjeti i da je to sasvim dovoljna garancija da se osjećam sigurno u selu. Ja ustadoh, pa zakoračih puteljkom što je vodio ka vodotornju, koji se uzdizao na horizontu.

Bio je još uveliko dan, vrijeme sunčano i prilično toplo. Vani nije bilo nikoga, baš kao u vrijeme sijeste, popodnevnog poćinka koji slijepo poštuju u Španiji i skoro posvuda gdje se tim jezikom govori. Tek tu i tamo bi se začuo cvrkut kakve ptićice. Selo je bilo smješteno u ravni,

radije bih rekao – na nepregledno velikom platou prekrivenim žutom prašinom iz koje je stršilo napola sasušeno nisko rastinje. U daljini, prepoznah tek poneko usamljeno drvo, ono nevisoko savansko, s bogatom krošnjom nalik otvorenom kišobranu. Kućice su bile skromne, prizemnice, većinom od naslaganih sivih betonskih blokova i pokrivene tankim sjajnim limom. Na onim siromašnijim, pokrov je bio od izravnatog lima s odbačenih metalnih bačvi za naftu – pomislih kako se ovdje ništa ne baca, sve se koristi do kraja, čak bolje nego u Holandiji, gdje se štošta toga nastoji reciklirati i ponovo vratiti u upotrebu.

Zastadoh pred jednom takvom, na brzinu sklepanom potleušicom, smještenom na par stotina kvadratnih metara suhe zemlje pored koje je, tek nekoliko koraka udaljena, stajala mala afrička koliba, okrugla, ona od sasušenog blata i pruća i s obavezanim slamnatim krovom. Ubava mi bijaše, zagledah se u nju.

„Good afternoon!“, odjednom začuh ženski glas koji me prenu iz mog divljenja skladu i ljepoti kolibe. Okrenuh se i ugledah osobu koja je stajala na vratima obližnje trošne kućice, zbog sjenke plehane nastrešnice ne vidjeh joj lice, samo suvonjavo tijelo. Ja joj odzdravih. Ona me upita da se nisam izgubio, da ne tražim koga. Govorila je engleskim jezikom, ali opet s onim teškim lokalnim akcentom, jedva sam je razumio. Rekoh da sam u posjeti, tu u njenom susjedstvu i da sam izašao da razgledam selo. „Oooh dear, you can’t find anything interesting over here, except lot of poverty and misery“, reče mi da se tu nema šta valjano vidjeti, sve sama bijeda i jad. Onda krenu prema meni, koji sam stajao uz žičanu ogradu njenog dvorišta. Izlazeći iz sjenke pokaza mi ljepuškasto lice. Potom, pomalo tužnim glasom doda: „Unfortunately, I am at the bottom of all of it“. Pojasni mi da je ona na dnu te svekolike bijede.

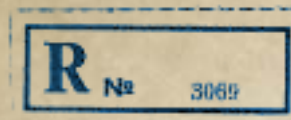
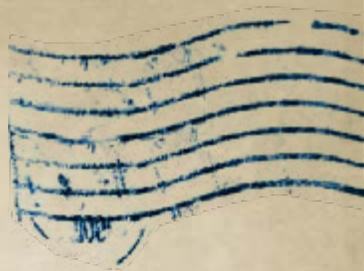
Tako započesmo naš slučajan razgovor, s nogu – ona je stajala s jedne strane žičane ograde, u svom vrtu, ja s druge, na cesti. Iz razgovora saznah da je udovica, da joj je muž poginuo u rudniku i da tu živi s dva sina, jednim od dvanaest godina, drugim od dvadesetdvije. Reče da je stariji prije sedam godina imao nesreću,

kamion ga je pregazio, pa je ostao nepokretan, od struka nadalje. Sve vrijeme, svih tih sedam godina, leži u kolibi preko puta, nepomičan. Preko dana najčešće je sam, prepušten sopstvenoj zloj sudbini. Mlađi sin joj ide u školu, tu u selu, a ona, majka, pokušava da zaradi koru kruha noseći vodu s udaljenog vodotornja onima koji to mogu platiti. „Tek par novčića“, tako je prokomentarisala.

Uskoro se na vratima trošne izbe, one s plehanim pokrovom, pokaza dječak, njen mlađi sin. Znatiželjno pogleda spram mene. Ugledah bijele zube iza toplog, prijateljskog osmijeha i velike nemirne oči. Veseo dječak, pomislih u sebi. Upitah ga kako je u školi, ima li problema s učenjem, a on, pomalo sramežljivo, odgovori da nema. Još doda kako je najbolji učenik u čitavoj školi. Bio je u šestom razredu, završnom. Zapitah ga još da li bi želio ići dalje, nastaviti školovanje, šta bi htio postati. „Učitelj!“, u dahu izusti, a onda pognu glavu, zagleda se u prašnjavo tlo ispred sebe i zašutje. Mati uskoči s komentarom da za to nemaju novaca, valjalo bi ga poslati u veći grad, a to je nešto što mu ne može priuštiti. Nego će i on morati nositi vodu susjedima, pomoći joj, jer nju snaga izdaje, ne može više ni sama sobom. A i brat invalid je tu s njima, valja o njemu brinuti, spomenu na kraju blago podižući glas, valjda da bi dječak to dobro čuo, bolje shvatio i prihvatio.

Žena me ljubazno pozva u kuću, na šoljicu čaja. I još doda da bi starijem sinu bilo drago sresti me i popričati sa mnom, osamljen je, željan razgovora. Ja pristadoh na ovo drugo. A to je značilo da ću trebati zaći u onu afričku kolibu, u njoj je ležao stariji sin. Ona mi reče da uđem u dvorište i rukom pokaza prema kolibi. „Izvolite, Džošua leži ondje“, izgovori opet nešto glasnije, valjda da sinu najavi da će imati posjetu. Ja kročih u dvorište, pa se uputih prema kolibi. Sagnuh se da ne bih udario glavom u nizak nadvratak, pa zakoračih unutra.

U kolibi me dočekaše mrak i težak miris ustajalog zraka. Ništa vidio nisam. Odjednom čuh ugodan muški glas koji me oslovi. Po zvuku sam cijenio u kojem pravcu treba da gledam i tražim neznanca. Kada se oči navikoše na tminu kolibe, prvo što ugledah bijahu krupne beonjače

i biserno bijeli zubi iza smiješka dobrodošlice. Potom razasnah lik mladića, prelijepo lice, onu zadivljujuću afričku ljepotu koju imaju muškarci iz Sudana i žene iz Etiopije. Ležao je na slamnatoj prostirci, okrenut vratima tako da je kroz njih mogao vidjeti nešto dnevnog svjetla i par kvadratnih metara svijeta izvanjskog. Ništa više. Koliba je bila prazna, ni namještaja, niti ognjišta, ničega u njoj. Samo on i nešto slame razasute u uglu kolibe, valjda ležaj za mlađeg brata. Pridem mu uzglavlju i kroz otvorena vrata mi se pokaza sav njegov skućeni i ukoćeni horizont: na jednom kraju je bio on, a na drugom, udaljenom dvadesetak metara od ulaza, jedno napola usahlo stablo, prašnjavo tle i po njemu nekoliko razbacanih polomljenih cigli ili grumenova sasušene zemlje, s tog mjesta nisam mogao razabrati što od to dvoje.

Pozdravimo se i predstavismo jedan drugome. Izgledao mi je radostan. Ja otpočeh razgovor, po običaju, ispitivački. On, kao da je samo to čekao, odmah počeo pričati o danima kada je još bio zdrav, o tome kako je i on bio dobar učenik, kako je bio pošao u srednju školu i snivao da će postati vozač autobusa, da će tako roditeljima, otac je tada bio živ, pomoći da kupe malu farmu, ne bi li stali na noge. Govorio je veselim glasom, takav mu je bio i izraz na licu. Pričao mi je kako u ljetna praskozorja, kroz otvorena vrata kolibe, očekuje da ugleda sunce na izlasku, da je po mjestu na kojem se pojavi naučio razaznavati koji je mjesec u godini, čak i koja je sedmica u mjesecu. Zimi, kada se sunce ne bi pojavljivalo u njegovom skućenu vidokrugu, osluškivao je ptice, po njihovu pjevu odgonetao je da li je proljeće blizu, da li će drvo pred vratima kolibe uskoro ozelenjeti.

Nekako mi se učini da je i on, iznenađen mojom posjetom, procvrkutao. No, taj sam cvrkut s naporom pratio. Velikim. Imao je, baš kao i majka mu, jak akcenat, meni teško razumljiv. Uz to je govorio brzo, kako to obično čine usamljeni ljudi, odviknuti od dvosmjerne komunikacije u kojoj sagovorniku treba dati vremena da čuje i shvati šta mu se govori, dati mu priliku i da ponešto kaže. Uprkos svim naporima da ga razumijem, počeh gubiti nit njegove priče, nisam je mogao slijediti.

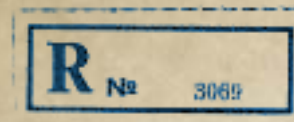
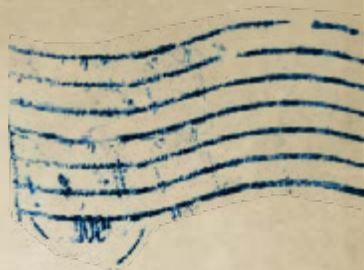
Gledao sam u njega, a u mislima sam se pitao – kako je tom mladiću, tom nabubrenom pupoljku života što je godinama zakopan pod zemlju, pokopan u tamu zemljane kolibe? Pomišljao sam kako bih na njegovom mjestu bio nesrećan, ucviljen zbog dubokog beznađa, gorak sebi i svakome. Kako bih samo sanjao da će se desiti čudo, zamišljao da si nalazim lijeka, čeznuo za časom kada ću ponovo stati na noge, molio se sebi za spas. I plakao nad sudbinom, nad samim sobom. A on, leži godinama nepomičan u tom mraku i zrači toplinom. U duši mu se ne ogleda ni trunka tame njegove kolibe, tame koja sve okružuje i robi. Da nisam znao kakva ga je nevolja snašla, mislio bih da razgovaram s nekim koga je jučer svladala tek jača prehlada, s nekim ko će već sutra ustati iz kreveta.

Došlo je vrijeme da idem. I dok sam pružao ruku da ga pozdravim za rastanak, ne mogoh izdržati, a da ga ne upitam šta sanja, s kojim mislima liježe i s kojim ustaje, čemu se svome bogu moli. Pitao sam ga očekujući da će mi reći što bih i sam na takvom mjestu odgovorio. Mislio sam da će kazati kako želi da ozdravi, da prohoda, da će htjeti novi život, poželjeti pobjeći iz postojećeg. A on, bez imalo razmišljanja, onako spontano, s anđeoskim izrazom lica i očigledno iz srca, smireno odgovori: „Moja najveća želja, jedina molitva koju molim je da nekako smognemo novaca, pa da moj brat pođe u srednju školu, na koledž“.

U tom času, mene prodoše trnci, samo što ne zaridah pred tim unesrećenim mladićem. Mladićem čija je ljubav za drugog veća od njegove neizmjerne velike mizerije, veća od želje za životom, veća od ljubavi za samog sebe.

„O bože, ko je ovo preda mnom?!“, zapanjeno vrisnuh na sav glas, na svom jeziku, njemu nerazumljivom. I u istom trenu shvatih da mi se u liku Džošue ukazao sami Bog. Da mi je htio poručiti kakvu to ljubav On u srce moje usaditi hoće.

Branislav Mikulić, 65 godina
dipl. ekonomista, Sarajevo – Amsterdam

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Prelepa priča puna zanimljivosti, detalja, legendi, utisaka, živopisnih slika. Priča puna energije, radoznalosti i života!“

DALEKI BAJKAL

O Bajkalu se pevalo i pričalo, o Bajkalu postoje mnoge legende. Bajkal je bio velika želja, potpuno nedostižna. Kao devojčica sam sanjara da idem u Irkutsk, da vidim Bratsk, da se ogledam u vodama Bajkalskog jezera. Dugo sam sanjara, a sada je taj san ostvaren. Putujem, u tu, za mene, zemlju snova.

Iz Moskve polećemo na dugačak put prema Sibiru. Letimo velikim Tupoljevim avionom najpre prema Bratsku. Put je dug, pa imamo jedno sletanje i u Omsku. Iz Moskve smo poleteli u sumrak, a u Omsk sleteli u jedan i četrdeset po moskovskom, tj. četiri i četrdeset po lokalnom vremenu. Izlazimo iz aviona i čekamo poletanje za Bratsk. Dočekalo nas je divno, sunčano julsko jutro. Noć smo imali samo sat-dva. To je taj fenomen – vreme. Pripremamo se za poletanje, jer nam predstoji još dva i po sata leta do Bratska. Ispod nas, kao na dlanu, ostaju tajge i reke čiju snagu i ne slutimo. Vreme brzo protiče, pa na vreme slećemo u Bratsk.

Padonski rejon je najstarije naselje u Bratsku. Aerodrom je udaljen 40 kilometara od grada. Avionski saobraćaj je veoma živ u ovom delu sveta, jer zbog vremenskih uslova, drumski saobraćaj nije baš razvijen. Zašli smo duboko u Aziju. Gradi se Bajkalsko-amurska transferzala. Ali, za sada je avion veza sa svetom. Na putu prema gradu, prošli smo pored dečijeg odmarališta. To je uređen kompleks za odmor dece. Sličan ovome, postoji na Krimu. Prolazimo putem koji je prosečen kroz tajgu. Stižemo u centar grada i smeštamo se u hotel romantičnog naziva „Tajga“. Posle ručka, polazimo na razgledanje grada.

Grad nije jako star, datira iz 1631. godine. Ali, počeo je više da se

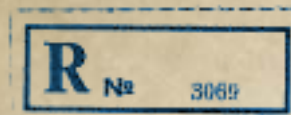
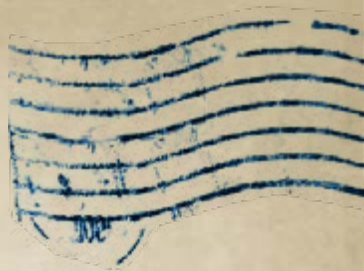
razvija kada je počela izgradnja velike hidrocentrale „Bratsk“. U vreme kad je sagrađena, bila je najveća na svetu. Grad ima u precniku 90 kilometara, rasut je po tajgi. Uglavnom su to koncentrisana naselja sa infrastrukturom. Obišli smo i hidrocentralu, koja je ostavila jak utisak na mene, tim pre što takav objekat nikada nisam videla. Na ovom području živi više naroda, a brojni su Burjati i Tunguzi. Bavili su se uglavnom stočarstvom. Na mestu sadašnjeg grada, bila je tvrđava. Od tog doba, prošlo je više od tri veka, počeo je da se razvija grad koji danas postoji.

Vratimo se ponovo toj moćnoj elektrani. Brana je visoka 126 metara, širina gornjeg dela je 1,4 kilometara, a u temelju brana je široka 900 metara. Temelj brane je prirodan, tj. stena na dnu reke Angare. Angara je velika, snažna reka. Ime joj je tatarskog porekla i znači čeljust neke ogromne životinje. Ona je jedina reka koja ističe iz Bajkala, pa je oko 60 odsto njene vode iz jezera. Na kaskadama reke Angare, bilo je u projektu šest hidrocentrala. Bratska je počela da se gradi 1955. godine. Tada je počeo i grad da se izgrađuje i raste. Inženjer Suhanov, glavni projektant centrale, napravio je veliko delo i ostavio veći deo svog života uzidan u hidroelektanu. Sada je više od pola veka prošlo i mnogo štošta se izmenilo, ali utisak je i posle toliko vremena nezaboravan.

Na četiri hiljade kilometra od Moskve, u vrelom Sibiru, puni smo utisaka. Čuli smo priču o Angari, o ostrim zimama od novembra do maja, ali ne možemo da poverujemo da je to moguće ovde, gde sve miriše na prelepe, vitke breze. Dan je tako lep i sunčan, pa je neverovatno da će za nepuna četiri meseca ovde harati hladnoća, a ovu divnu reku zarobiti led.

Posle elektrane, otišli smo u fabriku celuloze. Fabrike su građene na mestu sirovina, a ovde ih ima u izobilju. Kao i u svim fabrikama ovog tipa, nije baš prijatno. Ali, ljudi rade. Saznali smo da su ove šume veoma bogate biljnim i životinjskim svetom. Po povratku u hotel, pripremamo se na dalju destinaciju, prema Irkutsku. Ovog puta, letimo malim klipnim avionom Antonov, i stižemo za sat i petnaest minuta u Irkutsk.

Grad je centar Istočnog Sibira, kulturno i administrativno sedište.

Sleteli smo na aerodrom koji je svega šest kilometara udaljen od grada. O Irkutsku sam maštala još pre pola veka, kada sam gledala pozorišnu predstavu „Irkutska priča“. Sada sam bila u gradu o kome sam maštala, osećam mirise njegovih ulica. Smešteni smo u hotel na domaku centra grada, lep i konforan. Sa prozora se pružao divan pogled na reku Angaru i prelep park na keju. U Sibiru sam videla najlepši zalazak sunca. A ujutru, već oko četiri i trideset, budilo nas je tako jako sunce, kao da je podne. Budili smo se rano, jer po našem vremenu, to je oko 21:30, pa ne bismo ni pomišljali da spavamo.

Iz grada smo krenuli hidrobusedom na izlet po jezeru Bajkal. Plovimo Angarom i čudimo se koliko je pitoma, a puna snage. Voda je prozirna, smaragdnozelena i čista. Stižemo na Bajkal, unikatno jezero, u koje se uliva oko 300 reka, a ističe samo jedna, Angara. O Bajkalu je moguće danim pričati, a pri tom ne ponoviti se nijednom. Doživljaj je izvanredan, tako da sam sada shvatila koliko se isplatilo prevaliti ovoliki put i videti ovo remek delo prirode. Najveća dubina jezera je 1.620 m, širina oko 80 km, dužina obale oko 2.000 km. Na jezeru je oko 22 ostrva. Na neki način, to je statistika.

Ali, više od tih velikih brojki, od veličine, pleni lepota. Bajkal je lep na svoj jedinstven, neponovljiv način, možda samo velikim romantičarima, ali meni je takav. Nepregledna voda, drveće svih mogućih vrsta, cveće, miris trave i raznobojni kamenčići pored jezera. To je najveće slatkovodno jezero, najveći izvor vode na Zemlji. Voda je bistra, pa se dno vidi i na većim dubinama, ali veoma hladna pa, za naš ukus, nije za kupanje. Po neko uđe da se pokvasi, ali 16 stepeni je hladno za neko kupanje.

Jako me je zainteresovao Limnološki muzej koji je veoma lepo sređen. Videli smo aparat „piscis“ pomoću kojeg se ispituje dubina jezera i živi svet na tim dubinama. Bajkal ima svoju mikroklimu. U šumama, koje se uzdižu svuda iznad jezera, životinjski svet je mnogobrojan. Tu je i izvanredan kamen raznih boja, kvaliteta i veličine, koji pleni svojom lepotom. Profesor Berg je osnovao muzej i učinio nešto veoma korisno za nauku i prijatno za oko. Na sredini jezera je jedan veliki kamen, bolje

reći – stena. O tom kamenu, šaman-kamenu, postoji legenda. Lepa je, pa ću je ukratko ispričati.

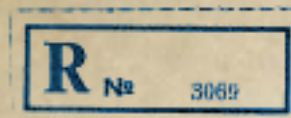
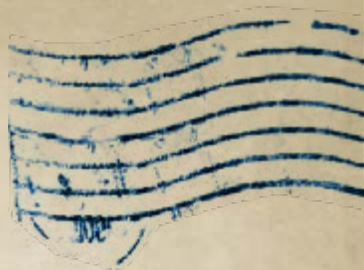
Bog Burhan, burjatski Neptun, imao je puno kćeri. Međutim, jedna od njih, po imenu Angara, bila mu je najomiljenija. Jednoga dana, Angara se zaljubila u Jeniseja. Otac je bio protiv te ljubavi. Ali, kako to obično biva, kći je ipak pobjegla za Jeniseja, a otac je za njom bacio kamen. Tako je taj kamen ostao na mestu na kome je pao i tu stoji i dan danas. To je taj šaman-kamen. Moderna verzija legende sadrži sve isto što i stara, ali dodaje da je otac Burhan srećan što Angara ima toliko potomaka. Ti potomci su elektrane sagrađene na reci Angari.

Po drugoj legendi, muževi bi svoje neverne žene dovodili ovde i ostavljali na kamenu. Neke su pokušavale da dođu do obale i uspevale, pa su im „gresi“ bili oprošteni, dok su druge ostajale na steni i tu umirale. Prilično surovo!

To je bilo malo legende, a sada puno stvarnosti sa ovog divnog mesta.

Boravak na jezeru pruža čoveku predivne trenutke uživanja u tišini i lepoti koja ga okružuje, tako da zaboravi na vreme. Ali nažalost, sve je kratko trajalo. Posle ručka, u hotelu na jezeru, vratili smo se u Irkutsk. Na red je došlo upoznavanje ovog lepog grada sa njegovom prošlošću, sa življenjem u današnjem danu.

Irkutsk je vrlo zanimljiv grad. Pre više od 400 godina, negde 1581. godine, počinje osvajanje Sibira. Kozaci su pobedili sibirski plemena. Naročito je bio poznat tatarski poglavar Kučuma. Posle tih prvih osvajanja prošlo je 80 godina, kada je 1661. godine podignuta prva tvrđava kozačkom vođi Pohabovu. Irkutsk je dobio ime po reci Irkut, koja protiče kroz ovaj grad, a znači „jako brza reka“. Obišli smo crkvu podignutu 1710. godine sa zvonikom podignutim tek 50 godina kasnije. Na zidu su lepo očuvane freske, a u sredini je „Krštenje Burjata“. Pleme Burjata prevedeno je u pravoslavnu veru. Tu, u blizini, nalazi se i jedna katolička crkva, jedna lepa katedrala, u kojoj su zbog izvanredne akustike održavani koncerti filharmonije. Iza pravoslavne crkve, nalazi se

„Spomenik pobede“, na kome gori večna vatra.

Zatim smo posetili „Znamenski manastir“, hram sa kraja 18. veka. U dvorištu su sahranjene vođe Decembarskog ustanka. U ovom hramu čuva se Biblija koju je Petar Veliki poklonio. Crkva je aktivna i veoma zanimljiva. Potom, obilazimo dalje grad.

Videli smo prvu fabriku mašina u Sibiru. Prošli smo kroz najstariju ulicu u gradu. Nažalost, po kućama koje sad stoje ne vidi se, jer one prvobitne, od drveta, izgorele su u velikom požaru. Sada su to zidane zgrade i to je današnji centar grada. Veliki ruski pisac Čehov je boravio u ovom gradu. Sada je to moderan grad, ali čuva se i staro. Još uvek se mogu videti stare, drvene kuće, koje imaju posebnu draž. Svaka je lepa na svoj način, sa izrezbarenim ornamentima koji ih krasi.

Videli smo biblioteku, Univerzitet, Istorijski muzej. Istaknuti finski geolog Erik Klaksman osnovao je muzej. Bio je istraživač Sibira. U početku, bila je to njegova zbirka minerala, a kasnije se muzej razvio do današnjih razmera. Izlazeći glavnom ulicom na kej, vidimo veliki mermerni obelisk. To je spomenik dolasku prve železnice u Sibir. Interesantan je i grb grada „Dabar u zubima nosi samura“, što je značilo snagu – dabar i bogatstvo – samur. Na keju je podignut i spomenik prvom astronautu koji je leteo u svemir – Gagarinu. Na kraju keja, kod mosta, nalazi se Planetarijum. Kada smo prolazili putem prema aerodromu, videli smo Uspensku crkvu koja datira iz 1758. godine. Nije mnogo šarena, ali je veoma elegantnih linija. Leži na brežuljku i deluje bogato.

Šestog dana puta, oko podne, napuštamo sunčani Irkutsk, vitke breze i čistu reku, ostavljamo delić srca u ovom lepom gradu, pa idemo dalje, u Mongoliju. Idemo da dosanjamo još jedan san.

Zlata Rakić, Novi Sad

dipl.matematicar i magistar tehničkih nauka u penziji

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Zapis na lepo sećanje na doživljaje iz grada svetlosti, koji su i zrak svetlosti na jedan život.“

„Ova priča je o životu, o životnom putovanju punom uspona, padova, dizanja, snalaženja, ljubavi, snova i plesa.“

OSTVARENI SNOVI

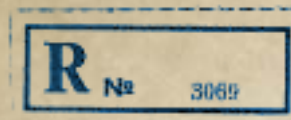
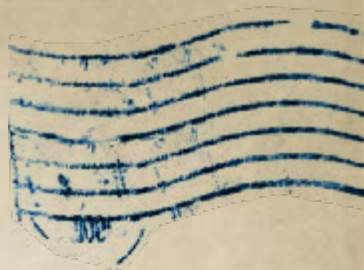
Pariz, 1998.g.

Udovac, boem, školovan u Budimpešti, oženio patrijarhalno vaspitanu, mnogo mlađu devojkicu i posle dužeg vremena čekanja, rodila se devojkica, Lili. U genima je nosila ritam, muziku i ples. Sa tri godine života, pošla je u prvu baletsku školu Kraljevine Jugoslavije u Novom Sadu, i u zabavište sa učenjem nemačkog jezika. Kasnije, u muzičku školu, na odsek „klavir“. Bila je među najtalenovanijima, često je nastupala u pozorištu, na školskim predstavama, recitovala je. Bila je kao čigra, uvek u pokretu, koristila je svaku priliku da zaigra ili zapeva. Bila je okružena pažnjom i ljubavlju.

Kako su godine prolazile, često je svoj novac za doručak trošila za bioskop, tj. na muzičke filmove, gde se predavala svim svojim čulima uživanju revijskih ili baletskih filmova.

Divila se divnim, veličanstvenim gradovima, spomenicima, scenama, u nadi da će jednog dana, postati prima-balerina i da će, putujući po svetu, sve to i doživeti! Tada, nadhnuta emocijama, dolazeći u porodičnu kuću, uključila bi radio ili gramofon i u šest metara dugom gongu, po pločicama, stvarala svoju koreografiju i plesala ili sela za klavir i komponovala neke improvizacije ili pevajući, izmišljala tekstove.

Ali, sve je „potonulo“. Životni scenario se totalno preokrenuo. Nemaština i kriza. Brak njenih roditelja se raspao, duvali su vetrovi rata, život je postao borba za opstanak! Lili je postala član pionirskog pozorišta i dalje često nastupala... I onda! Zaljubila se! Joj, skoro „dete“,

stupila u brak, proživela tragediju svog života, ali i pored svih problema, ples nije napustila. Sarađivala je sa učiteljicama u raznim školskim predstavama, podučavala decu da plešu, i javno nastupaju, a komšijsku decu da zaigraju tango i valcer. I došao je „KRAJ“, razvela se i zaposlila, i radeći se, lečila.

Detinjasta prva ljubav raspršila je sve emocije, romantiku, nadu, ali ples je ostao njen najveći zdravstveni, čulni eliksir. Krenula je svake nedelje u klubove, na igranke. To nije bilo ono i pravo, ali kao zamena za neostvarene snove i za njenu dušu, bilo je odlično!

Jednog dana, stiglo je preporučeno pismo iz grada svetlosti i mode, Pariza! Posvana je u svatove i dve nedelje boravka kod bliže rodbine. Ni u najburnijem snu nije mogla zamisliti da će u svom životu putovati u grad snova, umetnosti i lepote! Uzela je godišnji odmor, spakovala kofer i iz Beograda vozom, kušet-kabinom sa četiri ležaja, krenula u beli svet.

Od sreće i uzbuđenja, srce nije mogla da umiri, želela je da vrišti od sreće, da svima kaže koliko je sretna! Stariji bračni par se smestio na donjim ležajevima i do Švajcarske su samo jeli i spavali. Lili se smestila na gornji ležaj i, naslonivši bradu na jastuk, ležeći na stomaku, kroz prozor posmatrala jureći pejzaž. Voz se kretao: Jugoslavija – Hrvatska – Slovenija – Švajcarska i Francuska.

Kad je kompozicija stigla u Trst, prvi put u životu je ugledala plavetnilo divnog Jadranskog mora i luku sa mnoštvom predivnih brodova i jahti. Od ushićenja se rasplakala jer, do tada, more je videla samo na filmu. Kad su je carinici zapitali da li ima neku zabranjenu robu ili novac, ona im je nasmejana odgovorila: „Bonđorno, sinjore“ i mašući rukama, rekla „Nient-niente!“ Oni su veselo nastavili svoju kontrolu, a ona se odmah vratila prozoru i dalje uživala u predivnim palatama, a naročito izvanrednom ukusu i esteticu. Mnogo cveća, zelenila, freske, kipovi, crkve, boje, ni duga im nije ravna!

Bila je noć kada je voz stigao u Milano, stanica je bila blistavo osvetljena, ukrašena cvećem, a paralelno je stajao prazan voz, u kojem

su sedišta bila postavljena na različitim visinama i presvučena crvenim, belim, zatim narandžastim, zelenim bojama. Lili se osećala kao da je na drugoj planeti.

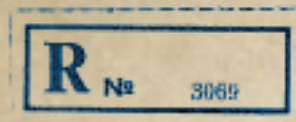
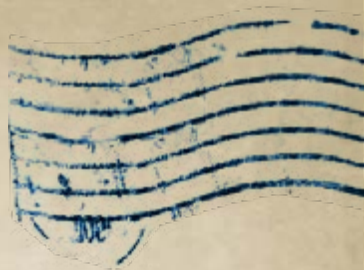
Pala je mračna noć, voz je jurio, ljuljuškao, i Lili se nekoliko sati uspavala. Probudila se kad su došli švajcarski carinici koji su na nemačkom jeziku propitivali putnike. Lili im je na tečnom nemačkom rekla: „Ich raise nach Pari“ – Ja putujem za Pariz. Bračni par je napustio voz i ona je ostala sama u kupeu.

Razdanilo se, malo se prošetala hodnikom i posle opet zauzela svoj položaj na ležaju i divila se visokim Alpima, planinama, šumama, vodopadima i beskrajnim zelenim pašnjacima, gde su postavljene žičane ograde sa slabom strujom i svuda pasu krave, ovce i predivni konji. Na ivicama šuma, pojavile su se srne i mnoštvo ptica. Seljani, koji sedeći u nekom malom kamiončiću, kose travu, a ona kroz neki točir pada u otvoreni prostor auta. Sve je blistavo čisto, nigde nikakvog otpada!

Lili je konačno rešila da prezalogaji i više nije mogla bez sna. Duboko je zaspala i brzo posle buđenja, oko 10-11 sati prepodne, voz je ulazio u stanicu, gde su je već dočekali rođaci. Put je trajao 24-26 sati.

Posle mirno prospavane noći, sledeći dan je bio u znaku priprema, ulepšavanja za svatove. Divno ukrašen hotelski restoran, hrana neobična: školjke-puževi, gljive, razne salate, sosovi, a posle – fantastične torte i kolači. Kad su gosti, uz veliki žagor, krenuli ka stolovima, Lili je pošla prema podijumu, gde su jedan mladić i tri devojke uz glasnu muziku iz džuboksa plesali. Pridružila im se u plesu. Oni su bili barem 20 godina mlađi, i na francuskom jeziku su joj objašnjavali da to ona ne može da pleše. Ali su se grdno iznenadili kad je Lili odgovorila: „Ž n parl franse“ i, zadigavši falanu suknju, zaigrala kan-kan. Oni su zapanjeno posmatrali i na kraju je izljubili i čestitali joj. Posle toga je sela za sto, ali, osim slatkiša, ništa nije mogla da pojede.

Svako čudo tri dana traje. Posle dvodnevnog odmaranja, rođake su krenule da joj pokažu Pariz. U jednom od najvećih muzeja na svetu, Luvru, nedeljom je slobodan ulaz. Tada se palata pretvara u mravinjak.

Najviše je sveta u prostoru gde je postavljena i ograđena, staklom zaštićena, Mona Liza Leonarda Da Vinčija. Zabranjeno je fotografisanje, ali to niko ne mari! Mnogo je Japanaca, Engleza i svih naroda sveta! Zvuci raznih jezika se sliju, pa samo slova čuješ. Tu su platna najvećih slikara sveta, David, Mone, Mikelandelo, skulptor i slikar, Gogen, i mnoštvo drugih, tu su u prirodnoj veličini kipovi Venere, Adama i drugih. Velikana, za godinu dana se ne bi moglo pogledati! Mermerne i kamene figure su toliko originalne, tek što ne progovore! Svaki dan su išli u obilazak, kod Trijumfalne kapije, na Ajfelovoj kuli, gde se sa visine vidi ceo Pariz. Oko pedeset ljudi ulazi u jedan lift.

Jedan dan su posvetili Luju XIV i njegovim palatama i parkovima, jezerima, divnim skuplturama. To je Versaj, jedna od najlepših atrakcija Pariza. Tu su i manje palate Marije Antoanete, gde je ona vodila svoj zabavni život.

Obišli su i Mon-Martr, stecište svih umetnika sveta i svih boja ljudskoga roda. To se rečima opisati ne može, samo doživeti.

Vreme su posvetili i poseti jedne od najvećih katedrali Notrdam. Na nepreglednom trgu sa cvećem, drvećem, klupama stoji i vrhunska građevina ljudskih ruku, sa vekovnim rezbarijama, frizovima, čudesnim stubovima, gde je sa zvonika, zbog ljubavi prema Esmeraldi, skočio Kvazimodo, deformisani patuljak. Nažalost, zdanje je bilo pod remontom i samo su spolja uspeli delimično da je vide.

Sledeća poseta bila je pozorište Foli Beržer. Od ulaza, kružno sa dve strane, mermerne stepenice, tepisi boje krvi, pričvršćeni zlatastim šipkama, vodili su na mansardu i sva sedišta su bila od zlatnog i crvenog somota. Program, defile lepotica, haljina, nakita, divnih glasova, arija, kao anđela; mesto lusterata visio je pravi ringišpil, koji je na kraju programa, vrteći se, svirao vašarsku zvonku muziku.

Stiglo vreme za polazak kući. Istim vozom, kupeom. Lili je zatekla čudan prizor. U desnom uglu sedela je krhka ženica, oko sedamdeset godina, u roze čipkanj haljini i rukavicama, a obod čipkanog šešira

skrivao je nos i usta. Pored nje je sedeo elegantan gospodin u crnom odelu. On je bio Englez, a ona bivša revijska igračica, Francuskinja, koja je celim putem samo ćutala. Sa leve strane, sedeo je mladić, Japanac. Lili je želela da razgovara, pa se našlo rešenje! Englez je znao nemački i on je sve prevodio svojoj francuskoj dami. Japanac je Lili pravio od papira cvet, žabice, leptire i tu je konverzacija prekinuta.

Lili i Englez su konstatovali da oboje vole plesnu muziku i tango. Tada je Lili sa Englezom zaplesala i na ruskom zapevala „Oči čarnije“... Japanac, čuvši ruske reči, progovori: „Zar Vi govorite ruski?“ Tad je začuđena Lili zapitala: „A otkud Vi govorite ruski?“ Japanac je tad ispričao da je pet meseci kao student boravio u Azerbejdžanu i malo savladao jezik. Tada se međusobna konverzacija nastavila na srpsko-rusko-nemačko-francusko i pomalo engleskom jeziku, i uz pesmu i zviždukanje su otplesali nekoliko tanga i valcera.

Voz je stigao do Venecije, grada na lagunama, moru i saputnici su ga napustili, a Lili je opet ostala sama u kupeu.

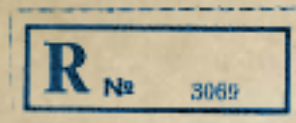
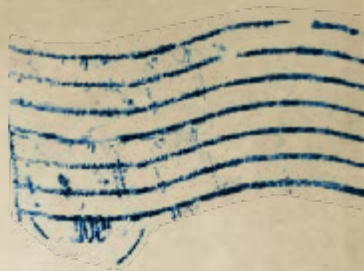
Spustio se sumrak, Lili je savladao umor, rešila je da spava. Samo je zbog carinske kontrole prekidala san, i tad je već bila na domaćem terenu. Stigavši u Beograd, pitala je na autobus, i za sat i po je stigla u Novi Sad.

Žurila je svom domu, puna doživljaja, nauke, lepote, novih poznanstava, sretna što su se neostvarni snovi ostvarili! Znajući strane jezike, otvorile su se tajanstvene kapije „sveta“!

Ponela je sa sobom uspomene za ceo život!

Bila je sretna što je doživela takvu avanturu, ali je u rodnoj zemlji ipak najlepše.

Olga Popov Gračko, 84 godine
penzionerka iz Novog Sada

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Priča puna utkanih utisaka, znanja, istorije i života. Predivno organizovana i lepo opisana ruta putovanja!“

USPOMENE, SEĆANJA...

U ovim godinama, pozelela sam da obidem stare krajeve naše nekadašnje lepe zemlje i da obnovim sećanja za koja me vezuju lepe uspomene. To se desilo sa mojim društvom „Izletnik“, koje organizuje put do Trebinja, Mostara, Herceg Novog, Risna, Kotora i Ostroga.

Sa nestrpljenjem i uzbuđenjem, posle mnogo godina, pun autobus članova društva krenuo je u „inostranstvo“. Posle prozivke i smeštaja na sedišta, naša draga Ket, koju zovemo „Princeza turizma“, podelila nam je mapu putovanja sa posebnom naznakom boje mesta koja posećujemo. Ovakav pristup i organizacija je za svaku pohvalu, a i mi smo navikli na njenu maštovitost i ozbiljnost kojom pristupa svakom poslu.

Krenuli smo u ponoć, 14. septembra 2009. godine, sa pesmom i dobrim raspoloženjem, ibarskom magistralom i prošli pored Lazarevca, Ljiga, Gornjeg Milanovca, Čačka, Užica, Mokre Gore, tako da smo u zoru već bili na granici sa Republikom Srpskom. Mesto Kotroman sa naše strane, a mesto Vardište sa njihove strane. Formalnosti su brzo obavljene udaranjem pečata u pasoše, krećemo prema Višegradu. Prolazimo pored manastira Dobrun, koji je osvetljen, tako da se na brdu vidi spomenik Karađorđa i beli, veliki krst koji deluje impresivno. Naš Vlada vozi izuzetno lepo i bezbedno po ovim krivinama u mraku, tako da nismo ni osetili kada smo stigli, u pet časova ujutru, u Višegrad.

U ranu zoru obilazimo grad, tražimo pekare sa vrućim burekom i krompirušom. U tome uspevamo, jer su vredni ljudi već pripremili svoje specijalitete i nas zadovoljili. Odlazimo na most Mehmed Paše Sokolovića, kojim je hodao naš nobelovac Ivo Andrić i dočekujemo rađanje novog dana uz žubor reke Drine. Prepuštamo se mašti, sećanjima koja naviru, uz poneku suzu, i uz dobro raspoloženje da smo baš u ovo vreme na pravom mestu.

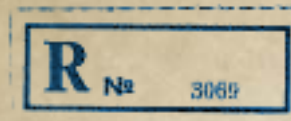
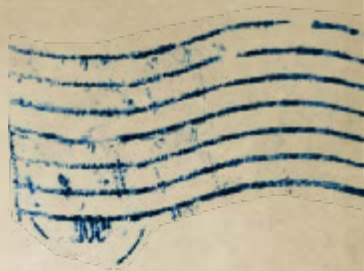
Nastavljamo put prema Tjentištu, prolazimo pored Foče, Goražda i obilazimo spomenik podignut izginulim borcima u II svetskom ratu. Spuštajući se sa planine, sunce je probilo oblake i obasjalo ove divne predele, Jelengore i Magliča. Ozon je učinio svoje i dao nam snage za dalje šetnje. Posetili smo muzej Hegedušić u kojem je u 12 celina prikazana borba „Tito na Ozrenu“. Hegedušić je oslikao događaje, a između celina, uklesana su imena preko 6.600 poginulih boraca. Projekat je uradio Ranko Radović u fresko blion tehnici i fresko sekka. Radovi su obavljeni 1971-74. godine. Na izlazu iz muzeja stoje stihovi Branka Miljkovića: „Da li će sloboda umeti da peva, kao što su sužnji pevali o njoj“. Bili smo iznenađeni koliko je ovaj muzej oskrnavljen raznim žvrljotinama preko slika i imena uklesanih, kao i nebriga oko same zgrade čiji krov prokišnjava. Teško onom narodu koji svoju istoriju ne poštuje.

Nastavljamo put kroz divne, šumovite predele Bosne, planine Vučevo i Bjelašnice i stižemo do Bileća i Bilećkog jezera. Tu nas je dočekaovodič, magistar arheologije, koji nas je uputio u srednjovekovni razvoj ovog kraja i pokazao nam veštačko Bilećko jezero. Nastalo je od reke ponornice Trebišnice 1966. godine. Stvaranjem ovog jezera, potopljene su crkva Sv. Nikole i manastir iz XIV veka posvećen Vavedenju presvete Bogorodice. Naime, manastir je premešten, kamen po kamen, zajedno sa freskama. Takođe su prenešeni i stećci, naročita vrsta nadgrobnih spomenika iz XIV i XV veka. Oni su u obliku sarkofaga, ploča, krstova, sa uklesanim imenima, figurama ptica itd.

Prema programu, popodne stižemo u ovaj lepi grad Trebinje, obasjan suncem, smeštamo se u hotel „Leotar“ na obali reke Trebišnjice, a uveče šetamo poznatim ulicama i uličicama, kao da učestvujemo u snimanju serije „Ranjeni orao“.

Izjutra smo svi bili spremni za polazak u Mostar. Na putu do Mostara, posetili smo rodnu kuću Sv. Vasilija Ostroškog, u selu Mrkonjići, gde je na njegovom imanju sagrađena crkva posvećena Sv. Arhangelu Mihajlu, kao i grob njegove majke Ane Jovanović.

Prolazimo pored sela Veličani, Jagodnja, Ljubinje i dolazimo do

mesta Stolac, sagrađenog 1375. godine za vreme Kotromanića. Vodič nam je skrenuo pažnju da je do Stoca, Republika Srpska, a od Stoca – Federacija Bosne i Hercegovine. Prolazimo pored Čapljine i stižemo do Počitelja, mesta otomanske arhitekture, sagrađenog u stenama stepenicama i kamenim ornamentima. Počitelj je zasjao u svoj svojoj lepoti i podsetio nas na ranije posete, pre desetine godina, kada smo tu uvek svraćali na putu za Dubrovnik. Ovde se više ne održavaju književne večeri pisaca i umetnika iz cele nekadašnje zemlje.

Na putu prema Mostaru, posetili smo i manastir Žitomislić, iz XV veka, posvećen Blagoveštenju presvete Bogorodice. Obnovljen je 1563. godine, od braće pravoslanih Srba, Miloradovića Hrabrena. Tokom svoje istorije, više puta je stradao, a 1941. godine, svih osam monaha je ubijeno i bačeno u Vidonjsku jamu. Godine 1991, patrijarh Pavle osveštao je kosturnicu stradalih monaha, a 1992. je ona spaljena do temelja, a monahinje su pobegle u Srbiju. Obnovljeni manastir, 2005. godine je osveštao patrijarh Pavle uz prisustvo princa Aleksandra, princeze Katarine i gospodina Tadića. Ovaj manastir je jedna od najznačajnijih duhovnih sredina Srba u Hercegovini.

Približavamo se Mostaru, idemo pored Neretve, tirkizno plave boje, naviru sećanja ranijih vremena, koja se ne mogu vratiti.

Prvo odlazimo u muzej u kući Svetozara Ćorovića (1875-1919), književnika, u kojoj se nalazi galerija, i na prvom spratu, soba i biblioteka Alekse Šantića (1868-1924). Nije sačuvano mnogo stvari, koje su nestale tokom poslednjeg rata, a i spomenik, koji se nalazio u parku, nedaleko od kuće, bio je srušen. Spomenik je obnovljen i ponovo postavljen na isto mesto. Sa zadovoljstvom smo uživali pored spomenika, slikali se sa lepim pogledom na most i bistru Neretvu tirkizne boje.

Nastavili smo šetnju po starom delu Mostara, posetili Bišćevića kuću iz 1635. godine, zatim Karađozbegovu džamiju iz XVI veka, zatim Mehmed Pašinu džamiju iz 1617. i stigli do čuvenog starog mosta, sagrađenog 1566. godine, srušenog u poslednjem ratu, a obnovljenog uz donaciju zapadnih sponzora.

Most više ne dočarava staro vreme, jer nije spolja u kamenim pločama, već u betonskim sivim zidinama, što umanjuje njegovu lepotu. Prešli smo preko mosta, slikali se, obilazili radnjice sa džidžama – suvenirima i tako umorni, jedva dočekali da dođemo do restorana „Tomato“ gde nas je čekao ručak iz tog podneblja: begova čorba, somuni, sarmice, punjena paprika, luk filovan, pire, baklava, sarajevsko pivce, voda kiseljaka sarajevski, i na kraju, kafica iz fildžana. Sve je bilo veoma ukusno.

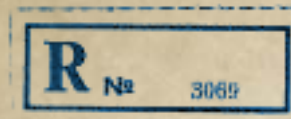
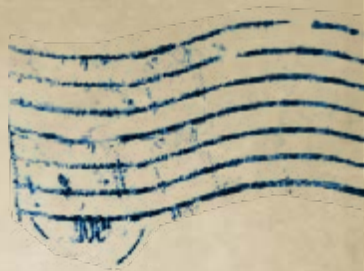
Posle ručka nastavili smo put prema mestu Blagaj, izvorištu reke Bune, gde je sagrađena stara derviška tekija, muslimanska bogomolja, sada nacionalni spomenik. Poštujući običaj, izuli smo obuću, a derviš nam je stavio maramu oko glava. Tako smo nesmetano obišli sve prostorije, pune tepiha i eksponata. Eto i to smo doživeli i nije nam „pala kruna s glave“. Treba poštovati sve vere i običaje i obogatiti svoje znanje.

Lično sam se radovala poseti ovih krajeva, naročito Mostaru, u koji sam često dolazila službeno (fabrika „Soko“), ali sam iz njega otišla nekako prazna i tužna, bez ikakvog osećanja, jer je duša grada negde nestala, a po njemu šetaju neki novi ljudi.

Sledećeg dana, obilazimo Trebinje i prvo odlazimo do Arslanagića mosta sada Petrovića most iz XVI veka (1575), najstarijeg u Hercegovini, koji je 1966-72. prenet na drugu lokaciju, iz Dobrićeva sa kilometar i po – dva udaljenosti. Most je izuzetno dobro očuvan. Obišli smo i muzej Hercegovine, osnovan 1952. godine, u kojem se nalazi šest stalnih postavki: Dučićeva zbirka, arheološka zbirka, etnografska postavka, gradska kuća, umetnička zbirka Atanasije Popović (1845-1943) i zbirka skulptura „Kameni cvet“, Radovana Ždrala.

Pošto se muzej nalazi u starom gradu Trebinja, obavezno smo posetili kuću, odnosno, kapiju, gde se snimala serija „Ranjeni orao“ i napravili lepe snimke. Obišli smo i spomenik Jovanu Dučiću, Njegošu, kralju Petru I, i spomen ploču Jelene Anžuske, supruge cara Uroša, koja je ovde provodila zime u svome dvoru.

Autobusom odlazimo do brda Crkvinai obilazimo crkvu Blagoveštenja

Hercegovačka Gračanica, koja je sagrađena 2000. godine, na mestu srednjevekovnih zadužbina kralja Milutina, crkve Sv. Mihaila. Manastir Hercegovačka Gračanica je zadužbina Branka i Radmile Tupanjac, donatora iz Amerike. U kripti crkve sahranjen je pesnik Jovan Dučić, koji je umro 7. aprila 1943. u Čikagu i posle 57 godina prenet u svoje Trebinje. Sa ovog brda se pruža veličanstven pogled na celo Trebinje sa okolinom, gde smo svi napravili izuzetne snimke. Svima nam se ispunila želja da posetimo grob našeg velikog pesnika i diplomate, Jovana Dučića.

Popodne, nastavljamo put pored reke ponornice Trebišnice i stižemo do manastira Tvrdoš, koji je posvećen uspenju presvete Bogorodice. Osnovani su ga car Konstantin i njegova majka Jelena, dok je u XIII i XIV veku bio zadužbina kralja Milutina. Najviše je stradao za vreme ratova između Mlečana i Turaka 1694. godine. Više puta je razaran i obnavljan. U XVII veku manastirom je upravljao mitropolit Sveti Vasilije Ostroški i Tvrdoški koji se „utkao u duhovni život srpskog naroda kao svetitelj i čudotvorac“. Manastir je obnovljen u prošlom veku, a živopis u crkvi je novijeg datuma 1999-2004. godine, izrađen od ikonopisaca iz Beograda. Izuzetne je lepote, okružen lepim konacima, zelenilom i cvećem.

Takođe smo posetili Crkvu Sv. Petra za koju arheolozi smatraju da je obnovljena u današnjem obliku 1906. godine na temeljima crkve iz XV veka i Crkvu Sv. Pavla koja je bila prvobitno samo krstionica a kasnije, u XV veku, pretvorena u crkvu. Na podu crkve, prekriveno debelim staklom, vidi se polukružna kamena krstionica i drugi delovi temelja – zida. Hramovi su više puta rušeni a 15. jula 2007. godine, episkop zahumsko-hercegovački i primorski iz manastira Tvrdoš, gospodin Grigorije osveštao je obnovljenu Crkvu Sv. Pavla. Sestrinstvo manastira vreme provodi u šivenju, vezu, kaligrafiji, ikonopisu i proizvodnji tamjana.

Posle ovako bogatog programa, puni utisaka, stižemo na granicu Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Mesto Zupci (BiH), mesto Sitnica (CG). Sutra nastavljamo put prema Boki Kotorskoj, Risnu, Perastu, Prčnju, Kotoru, Budvi, Ulcinju, Nikšiću, Ostrogu, kraja nema...

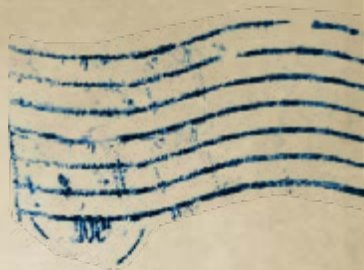
Nastaviće se...

Nadežda Trpković, Novi Beograd

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Priča ima jasnu i određenu strukturu, autentično prenosi autorkin doživljaj, informativna je i odiše ljubavlju prema putovanjima.“

„Iz svake reči se vidi da se put u Peking sa privremenim sletanjem u Karači duboko urezao u autorkino sećanja.“

PUTOVANJE U KINU – PRINUDNO SLETANJE U KARAČI

Očarana izgledom kineskog paviljona na Zagrebačkom velesajmu, kao i izloženim eksponatima, dobila sam želju da izbliza upoznam svet koji sa mnogo mašte i umeća od trešnjinog drveta pravi izuzetno lepe komode, poličice, muzičke kutije i mnoge druge stvari. Čuvena kineska svila, porcelan i keramika su godinama zaokupljali moju pažnju. Želela sam da upoznam kulturu i način života najbrojnijeg naroda na svetu. Ta želja mi se ispunila pre više od dvadeset godina.

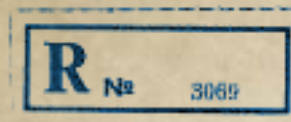
Na Daleki istok sam krenula sa grupom turista i pet muževljevih koleginica sa posla. Uz zagrljaj i poljupce, sa željom za miran let i srećan povratak, ispratili su me moji najmiliji, ćerka i muž. Na samom rastanku, muž mi je dobacio: „Nemoj da jedeš mnogo pirinča. Imaceš kineske oči.“

Nakon obavljenih formalnosti na aerodromu, poleteli smo oblacima u zagrljaj.

Putovanje je bilo prijatno. Moje saputnice su bile govorljive. Sa ženskim pričama i šalama, let do Pekinga učinio mi se kratak, iako sam na putu provela čitav dan. Naša jugoslovenska grupa od 25 putnika, smeštena je u tek otvorenom, luksuzno opremljenom hotelu u centru grada.

Prvi pogled sa trinaestog sprata ostavio me je bez daha. Mnoštvo ljudi na ulici, bicikli, rikše, autobusi i automobili. Svi se kreću, a ne čuje se ni jedna sirena nekog nestrpljivog vozača.

Za vreme boravka u ovom velikom i po mnogo čemu specifičnom gradu, vodič nam je bila lepa Kineskinja. Mlada dama je tečno govorila

francuski i naš jezik. Radi lakše komunikacije predložila nam je da joj se obraćamo sa „madam“.

Madam nam je sa ponosom pričala o svom gradu i o znamenitostima koje treba da posetimo.

Peking je glavni grad NR Kine. Ima oko 17 miliona stanovnika ako se uzme u obzir uže i šire područje grada. Ovaj grad je administrativni i privredni centar zemlje, centar nauke i obrazovanja. U ovom gradu se susreću istorija (rezidencije dinastija) i sadašnjost sa velikim zdanjima.

Kina ima karakterističnu arhitekturu i narod koji je u mnogo čemu jedinstven u svetu. Interesantno je stajati na ulici ili se polako voziti rikšom i posmatrati ljude. Ko bolje poznaje mentalitet ovog naroda može da vidi lepotu ljudske duše. Običan čovek u Kini osim svog jezika ne poznaje druge, ali se i pored toga lako sporazumeva sa strancima. Podare vam široki osmeh i sve vam odjednom postane jasno. Tad zablistaju beli, jaki zubi, a oči za trenutak liče na dve crte na okruglom licu sa jakom crnom kosom.

Kinezi su radan i disciplinovan narod. Skromno su odeveni kao da ne žive u domovini dobre svile. Ljudi su tako neposredni i jednostavni da je to prosto neverovatno. Ja više obraćam pažnju na ljudska osećanja, na bogatstvo duše nego na stvari koje nas okružuju, pa sam verovalno zbog toga impresionirana ponašanjem devojaka u fabrici vaza. U improvizovanoj fabričkoj hali, čiji krov prokišnjava, sede devojke za dugim stolom, oslikavaju velike i male vaze i pevaju. Za mene je to bio više nego neobičan prizor, a za njih skoro uobičajena slika. Devojke rade na normu i uopšte im ne smeta što krov prokišnjava i što im je u posetu došla grupa turista. One i dalje rade svoj posao i pevaju.

Možda se najveća snaga života ogleda baš u tome da veruješ u bolje sutra, a Kinezi u to, po svemu sudeći, veruju.

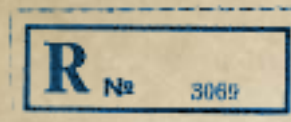
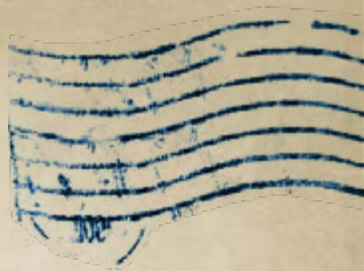
Pravo je zadovoljstvo šetati gradom i videli toliko različitosti. Pijace su pune rukotvorina raznih vrsta, suvenira, odevnih predmeta od prirodnih materijala, šivenih rukom.

Autobusom smo nekoliko sati obilazili grad. Stigli smo do nacionalnog restorana. Pre nego što smo uspeli da se približimo ulazu, ogromna dvokrilna crvena drvena vrata su se otvorila. Dva mlada momka koja su otvorila

vrata, sa osmehom na licu i blagim naklonom poželeti su nam dobrodošlicu. Smešteni smo za dva velika, svečano postavljena okrugla stola u centralnom delu restorana. Na prvi pogled, izgledalo je kao da ispred sebe imamo dve velike ikebane od činija i činijica punih ribljih specijaliteta, pirinča, raznih raznobojnih salata, neobičnih preliva i mnogo čega još. Bilo je tu i začina koje se mnogi od nas nisu osmelili da probaju. Crveni lusteri, cvetni aranžmani, raznobojne salvete, činijice-tanjiri, štapići-escajg, bili su posebna atrakcija. Dok smo mi sticali prva znanja kod upotrebe štapića, od nekuda se čula tiha muzika i divan sopran. Ambijent stvoren za otkrivanje različitosti i uživanje.

Do najvećeg zida na svetu stigli smo autobusom. U podnožju, prodavnica do prodavnice. Suveniri i majice sa slikom Kineskog zida nisu zadržali moju pažnju. Jedva sam čekala da kročim nogom na najveći zid na svetu. Sebi nisam mogla da razjasnim da li osećam radost zbog ispunjene davnašnje želje da se nađem ovde ili me je obuzelo divljenje za ovo što su ljudi golim rukama napravili. Verovatno i jedno i drugo. Zid koji je nekada služio za odbranu od nomadskih plemena, danas predstavlja veliku turističku atrakciju. Objekat počinje na zapadu, a završava se na istoku. Dug je preko osam hiljada kilometara a širok preko pet metara, tako da se i veće grupe turista lako mimoilaze. Na zidu postoje stražare koje su u vreme odbrane imale svoju svrhu, a danas su i one turistička atrakcija. Zidom dominira cigla, a vide se kamen i zemlja. Njegova gradnja, sa prekidima, trajala je do XVII veka.

U pohode velikom Kineskom zidu pošla je cela grupa. Penjući se, razgovor je utihnuo, svako je bio sa svojim mislima. Na prvoj pauzi, bilo nas je manje. Do stražare, stiglo je svega nas nekoliko. Imala sam osećaj da nikada nisam bila bliža nebu nego tad. Doživljeno uzbuđenje i zadovoljstvo na Kineskom zidu podsetilo me je na pogled sa Meteora u Grčkoj. Dan je bio pogodan za pešačenje. Međutim, ograničeni vremenom, posle kraćeg odmora, krenuli smo nazad. E, tu je tek počela avantura. Oštećene stepenice od cigle nisu velika smetnja kod penjanja, ali kod silaženja nisu baš zgodne. Uz maksimalnu pažnju, prava je umetnost naći pogodno mesto da staneš celim stopalom. Za povratak nam je trebalo mnogo više vremena nego za

penjanje, ali i to je bio doživljaj za sebe.

Udaljavajući se od Kineskog zida, nosim sa sobom najveće divljenje o veličini umeća i rada predaka najbrojnijeg naroda na svetu.

Da bismo došli do kapije Zabranjenog grada, prošetali smo čuvenim trgom Tjenanmen. Zabranjeni grad je kompleks carskih palata u kojima su živele i zemljom vladale dinastije Ming i Čing. Običnom stanovništvu, pa čak i nepozvanim plemićima, bio je zabranjen pristup svetim odajama Zabranjenog grada. Do revolucije 1911. godine, carevi su upravljali zemljom iz Zabranjenog grada.

Početkom XV veka, počela je izgradnja Zabranjenog grada i trajala je punih 14 godina. Na izgradnji je radilo oko 200.000 radnika. Grad je sagrađen od opeke, kamena, mermera, drveta, pločica i mnogih drugih materijala. Ukrašen je zlatom, bronzom, bakrom i beskrajno lepim bojama. Ogromna drvena stabla su dopremena tako što su plutala kanalom, a kamen su dovlačili konji ledenim putem.

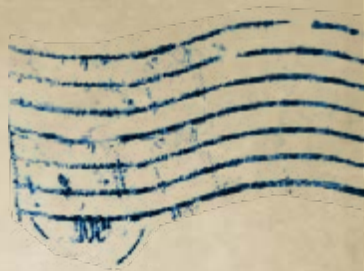
Palate, paviljoni, kapije, trgovi, terase, carski vrt, mostići i mnogi drugi objekti u ovom veličanstvenom kompleksu čine leđnu celinu. Sve deluje impozantno da se običnim rečima ne može opisati. Zabranjeni grad spada u najlepše i najbolje očuvane carske rezidencije u svetu. UNESCO ga je proglasio Svetskom kulturnom baštinom.

Hramovi predstavljaju jedinstvenu galeriju slikarstva i velikog umetničkog dostignuća. Zabranjeni grad spada u najlepša umetnička ostvarenja i jedinstveni muzej na svetu. U ovom gradu je sve postavljeno i obojeno tako da simboliše snagu carske vlasti.

Zavisno od svoje namene, veliki prostori (hale) imali su i svoje ime. Tako je „Hala vrhovne harmonije“ služila za ustoličenje cara i druge najvažnije carske ceremonije. Ovom halom dominiraju ogromni stubovi koji su ukrašeni raskošnim rezbarenim ornamentima.

Kako su zmajevi neizbežni u kineskoj tradiciji, zmaj ima centralno mesto u najvećoj hali. Pošto slonovi simbolišu mir, oni stražare nad prestolom.

Osim arhitekture, Zabranjeni grad očarava i divnim bojama koje kod kineskih careva imaju određeno značenje. Tako, na primer, krovovi glavnih zgrada vladara obojeni su zlatnožutom bojom, a krovovi hramova su plavi.

Osim što nas je zasipala istorijskim podacima, madam nam je mnogo pričala o lepom i originalnom umetničkom stilu koji je u Gradu vidljiv na svakom koraku.

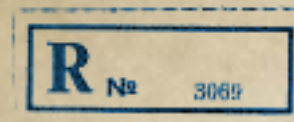
Slušajući madam i gledajući raskoš oko sebe, u jednom trenutku sam se osećala kao carica. Ni u snu nisam sanjala da Zabranjeni grad izgleda ovako veličanstveno, ali sam se nadala da ću se naći ovde i da ću sve na licu mesta videti. Želja mi se ispunila i sa sobom nosim nezaboravne utiske.

***

Pre polaska na ovaj veliki put nisam obraćala pažnju ni na kratkoročnu ni na dugoročnu prognozu vremena. Znala sam da se na put ide avionom i da su avionske nesreće relativno retke. Nisam ni razmišljala o mogućnosti da avion može naići na nevreme zbog koga može doći do komplikacija pa čak i do pada aviona. Ne, o tako nečem nisam ni mogla ni htela da razmišljam. Tek u povratku suočeni smo bili sa činjenicom da moramo prinudno sleteti. Rečeno nam je da je u pitanju kvar aviona.

Putnici su nekoliko puta bili zamoljeni da bez panike pripreme svoje lične stvari radi napuštanja aviona. Kako nemamo vize za zemlju u koju prinudno slećemo, putnici se moraju strogo pridržavati uputstva posade aviona. Rečeno je da ćemo let ubrzo nastaviti drugim avionom. Obaveštenje je iznenadilo i uznemirilo sve putnike. Strah od neizvesnosti počeo je da se uvlači u naše kosti.

Prizemljili smo se na aerodromu grada Karači u Pakistanu. Put od aviona do aerodromske zgrade bio je vrlo neprijatan. Prolazili smo kroz špalir naoružanih policajaca kao da smo najveći kriminalci na svetu. Policajci su imali hladan i strog pogled, valjda je to uobičajeno kada vam neko nepoznat i nepozvan dolazi sa neba. Smešteni smo u veliku prostoriju carinske zone aerodromske zgrade. Rečeno nam je da ćemo let nastaviti drugim avionom, da sačuvamo avionske karte jer broj sedišta i dalje važi

posto se radi o istom tipu aviona. Boravak u carinskoj zoni, bez mogućnosti napuštanja aerodromskog prostora protekao se na čitavih pola dana. Putnici su imali razne pretpostavke kako za razlog prinudnog sletanja, tako i za produženi neuslovni boravak u carinskom prostoru. Verovalo se da je u pitanju neki drugi razlog, a ne kvar motora kako nam je bilo rečeno od posade aviona.

Stiže nova informacija – danas nećemo nastaviti let!

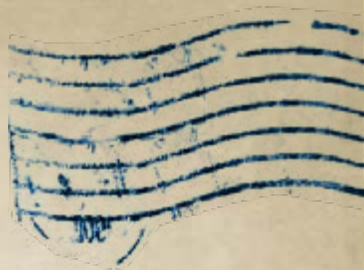
Saličnim prtljagom, smešteni smo u skromni hotel pri aerodromskoj zgradi. Koferi su i dalje bili daleko od nas. Bilo je za očekivati da ćemo u toku noći najviše pričati o razlozima prinudnog sletanja. U sobi sam bila sa damom koja kod kuće nije imala užu porodicu, pa vrujem da joj je zbog toga bilo lakše da se opusti i zagrlji mali jastuk na krevetu. Uz njen blagoslov, pre leganja, krenula sam u avanturu razgledanja hotela.

Moja radoznalost odvela me je do vrata na koja su ulazile zvanice u salu pripremljenu za doček važnog gosta sa pratnjom. Primetio me je lakej i, verujući da pripadam gostima, uputio me je ka postavljenom stolu.

Nisam imala vremena za razmišljanje i nikakve mogućnosti da se vratim ka vratima kroz koja sam upravo prošla. Kada sam se već našla u Sali, sela sam na mesto predviđeno za dame. Gosti su relativno brzo zauzeli svoja mesta. Svečano postavljeni sto je bio dug, prekriven finim belim stolnjakom. Celom dužinom stola već je bilo postavljeno posluženje. Koliko sam mogla da procenim, u sredini stola su bili najvažniji gosti. Posle kraćeg pozdravnog govora domaćina, svečana večera je počela i trajala je do kasno u noć. Trudila sam se da svojim postupcima ni na koji način ne poremetim sklad koji je vladao za stolom. Želela sam da se ne otkrije da na ovu večeru nisam pozvana. Pravila ponašanja učila sam na licu mesta. Na trenutak mi se činilo da sam od straha zaboravila da dišem, plašeći se da će neki od onih policajaca doći da me udalji iz sale. Da tog straha nije bilo, večera i cela ova avantura bi mi više prijala.

Za vreme svečane večere mnogo toga sam čula, ali nisam razumela. Iz onog što sam videla mnogo sam naučila. Primetila sam da su i gosti

i domaćini bili srednjeg rasta, markantnog izgleda. Na sebi su imali svetlu, svečanu odeću, tako da se ja svojim izgledom i odećom nisam mnogo razlikovala od njih. Verovatno zbog toga i nisam privlačila njihovu pažnju na sebe.

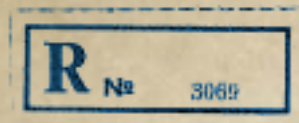
Pred jutro, kad su gosti počeli da se razilaze, potrudila sam se da prođem kroz ista ona vrata kako bih se vratila u sobu hotela. Za mene je ovo bio nesvakidašnji doživljaj. Međutim, kada sam se vratila u sobu, naišla sam na zabrinutost dame koju sam ostavila u krevetu. Ona se uplašila da mi se nije možda nešto neprijatno dogodilo i već je razmišljala da moj nestanak prijavi nadležnima. Kada sam se pojavila živa i zdrava, u Ljubičinih očima sam videla suze radosnice. To je bio prijatan trenutak i za nju i za mene.

Ubrzo je usledio poziv za ukrcavanje u avion i nastavak leta za Beograd.

U avionu smo zauzeli svako svoje mesto, prema brojevima sedišta koje smo imali od ranije. Kada sam u džepu sedišta ispred sebe našla svoju malu beležnicu iz Pekinga, shvatila sam da se ne vraćamo drugim, već istim avionom. Tad me je uhvatio neopisiv strah. Osetila sam slabost u nogama, ruke su mi se znojile. Osetila sam veliku nesigurnost. U tim trenucima, ceo život mi je prošao kroz glavu. Molila sam Boga da mi se slutnje ne ostvare, već da živa stignem u moj voljeni grad, da čvrsto zagrlim dve najdraže osobe, ćerku i muža, i da im kažem da ih najviše volim na svetu, što se na moju veliku radost i dogodilo.

Tek kada smo sleteli na Beogradski aerodrom, shvatila sam da su ovakva putovanja naporna i rizična, verovatno su zbog toga i nezaboravna. Iako je prošlo dosta vremena od putovanja u Kinu, još uvek su mi u svežem sećanju utisci sa tog puta.

Jovanka Dimitrijević, Beograd

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Prelepa priča o uzbuđenosti zbog putovanja, majčinskoj ljubavi, neizrecivim emocijama, zanimljivim mestima, novim iskustvima i prevaziđenim daljinama.“

VISINE I DALJINE

Oči su mi širom otvorene i osluškujem noć. Tiho je. Samo starinski zidni sat remeti tišinu. Tik-tak, tik-tak... Ogroman mesec je svetleo kao lampion, a zvezde razdragano titrale oko njega. Uporedo sa starim klatnom, čujem otkucaje svog srca. Nemir... Leptirići u stomaku, drhtavi i hitri... Po prvi put imam tremu zbog putovanja, pa već četvrti-peti put proveravam dokumenta, novac, prtljag...

Uzlećemo. Sitna kišica mi pojačava napetost. Međutim, posle nekoliko minuta leta, ukazao se ogroman komad vedrog neba i ispod mene reka. Krivudava, srebrna od sunčevog sjaja i plavog neba, oivičena je zelenom ravnicom. Sva napetost je nestala, predala sam se uživanju. Veličanstven pogled mi je oduzimao dah. Samo se čulo tiho brujanje motora. Već sledećeg trenutka smo se uzdigli iznad belih sunčanih oblaka. Oduševila sam se ovim prizorom, pa se prekrstih i zahvalih Bogu na datom trenutku. Oblaci su nabacani kao vata, pa mi se čini da avion klizi preko belog, mekog, toplog tepiha. Uživam u blještavom horizontu. Hoću da saberem sunčeve zrake u jedan snop. Detinjasto, znam. Fotografišem. Opet je vedro. Smenjuju se predeli ispod mene: planinski, šumoviti, ravničarski...

Senka aviona je sve veća. Ogromna zelena ravnica, sa uredno složenim parcelama pružila se ispred nas. Sve jasnije vidim urbana naselja, stadione, saobraćajnice... Reka Amstel lenjo preseca uspavanu ravnicu. Tek poneka vetrenjača se nazire u daljini, a nadala sam se da će ih biti više. Predelom dominira mnoštvo kanala koji presecaju grad sa bezbroj mostića. Smeštam u sećanje panoramu „Severne Venecije“. U

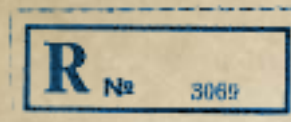
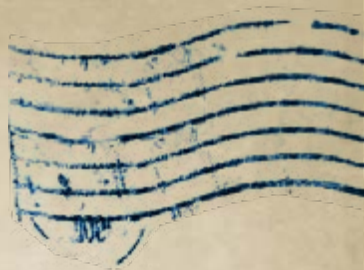
plavoj izmaglici, Holandija uranja u more.

Već tri sata sam na aerodromu u Amsterdamu. Radoznalo posmatram ljude oko sebe. Na jednom mestu, sve rase sveta: crnci, Kinezi, Indijci sa turbanima, Jevreji sa ogromnim zulufima... Mešaju se jezici različitih naroda: francuski, arapski, španski... Stiskam svoj srpski pasoš, jer sam i ja deo velikog sveta. Veoma sam ponosna. Mlada Bugarka na engleskom pita odakle sam, a ja joj, na svom jeziku, odgovaram da sam iz Srbije i pravim se važna. Pominje Egzit, Guču, Novaka Đokovića. Eto Srbije i u Amsterdamu, bre!

Ništa ne može da mi odvrati misli od susreta sa sinom koji me željno očekuje. Prošlo je mnogo godina od kada se nismo videli (osim preko Skajpa). Silno želim da ga dodirnem. Koliko je osetio puls Amerike? Da li je tuđina ostavila svoj pečat? Odneo je sa sobom srpsku zastavu i majcu sa himnom na leđima i grbom na grudima, kao relikvije. Knedla mi je u grlu, zaustavljena suza u oku, a srce mi lupa kao ludo... Ljubazne stjuardese nude okrepljenje i tako prekidaju tok misli.

Krivulja na ekranu ispred mene pokazuje putanju leta. Putujem ka severu Evrope. Smenjuju se oblaci i lepo vreme. Iznad Norveške nadlećemo visoke, snegom prekrivene planinske vrhove. Iz misli me je prenula slika ogromnog i beskrajnog okeana. Dan je vedar i jasno vidim raštrkana, sićušna ostrva. Beskrajno plavetnilo ponegde preseca bela morska pena.

Posle nekoliko sati, nadlećemo nekakvu čudnu zemlju boje čokolade, čini mi se bez viših vrhova, skoro ravnu (možda je to samo utisak sa visine od 11.000 metara), pod ledom i snegom sa širokim usecima u kopno. Ostrvca su dugačka i poređana kao prsti na ruci. U daljini primećujem ogroman smeđi krater, ovičen snegom i ledom. Shvatam da upravo nadlećemo južni deo Grenlanda. Nisam znala da ću putovati toliko visoko na sever zemljine kugle. Temperatura vazduha je ispod -60°C . Od zadovoljstva se sama sebi nekada osmehnem, pa me mladić do mene ljubopitivo gleda. Objašnjavam da prvi put letim u Ameriku. Hvala ti, Bože, što si mi omogućio ovu radost putovanja. Prepuna doživljenih slika,

tonem u lak san.

Probudila sam se iznad severnoameričkog kontinenta, tačnije – iznad Kanade. Opet osećam nemir i grč u grudima. Hrabrim se, još malo, strpi se, raduj se... Radost putovanja može da umori. Već sam preko sedam sati u ogromnom avionu sa skoro 400 putnika. Kad bih mogla sa nekim da podelim ovo uzbuđenje, bilo bi mi lakše. Ispod mene se nižu gradovi, šume, ravnice i avion počinje da se spušta. Nadlećemo ogromno Mičigensko jezero i radujem se. Napokon se prolama aplauz kao nagrada posadi za uspešno sletanje. Amerika – zemlja velika.

Sporim, nesigurnim hodom, iscrpljena od puta i doživljaja, vučem kofer sa darovima iz Srbije. Uzbuđeno posmatram prelepi, ogromni aerodrom „O' Her“ u Čikagu. Nekako sam sluđena. Da li od treme zbog nepoznatog, da li zbog susreta? Ne znam. Oko mene su ljudi sa svih strana sveta. Čujem i srpski jezik. Pogledom tražim dva najmilija plava oka, čoveka koga nisam videla i dodirnula devet i po godina. Mog mlađeg sina.

Sva sam zbunjena... Drhtim... Znojim se... Koraci su mi spori i teški... Sve teže dišem. Zastajem... Širom sam otvorila oči i prelećem pogledom preko ljudi. Gužva mi zaklanja vidik ka izlazu. Kad bih bila ptica, ja bih ga videla odozgo. Odužilo se ovo hodanje... Sve mi smeta, već sam pomalo i nervozna. Ma, pomerite se ljudi, ja žurim u zagrljaj svom sinu! Učinilo mi se da ga prepoznajem u onoj gomili, ali nisam sasvim sigurna... Pretrnula sam od te pomisli. Od silne želje, na trenutak mi se zamračilo pred očima.

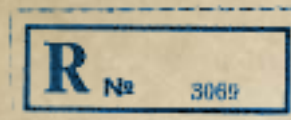
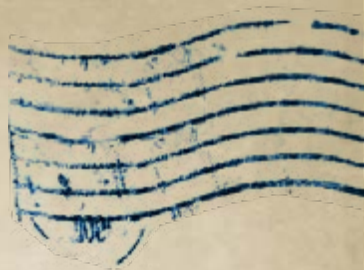
Međutim, on je ugledao mene i progurao se kroz masu da me zagrlj. Kao da je porastao, bila mi je prva pomisao. I tada sam osetila čvrst zagrljaj. Čulo se nekoliko sočnih, glasnih poljubaca. Prsti mi se zariše u njegova široka, mlada leđa i stisak nije popuštao. Milovala sam ga po licu, kao da ne verujem da je ovo stvarnost. Najednom sam izgubila tlo pod nogama, jer me je poneo do samog izlaza. Kao da sam na trenutak izgubila vazduh. Vulkan iz mojih grudi je oslobodio lavu suzbijanih osećanja i tek tada sam se osetila lakom kao perce. Suze

nam zaškriše u očima, ali nismo zaplakali. Nismo imali vremena zbog neizrecive, pomalo učmale, želje da budemo zajedno, pa makar na kraju sveta. Kada je sva napetost nestala, spopao nas je nezadrživ smeh, jer je glasno konstatovao: „Ih, bre, majko, pa ti si malo ostarila“. Nasmejan i odrastao, onako visok, stajao je preda mnom i svojim plavim očima upijao svaku moju boru. Nekoliko trenutaka smo se gledali i uranjali jedno drugome u oči, tražeći prave reči. Ali sem smeha i zagrljaja nismo znali ništa drugo da radimo. Rekoh već da i radost zna da umori.

U kolima je nastupila tišina. Mnogo je nataloženih i neizrečenih pitanja o kojim želimo da pričamo. Rekla bih nešto, ali se plašim da ne zaplačem od radosti. Ne želim da ga moje suze rastuže. Gutam pljuvačku. Razgledam okolinu. Ispred mene je ogroman autoput sa šest traka, veliki, skupi automobili. Rastinje duž puta je orezano, na nadvožnjacima korpe sa cvećem i ogromne svetleće reklame. Nigde otpadaka i to mi se sviđa

Krišom gledam dragi profil. Ozbiljan je, odrastao, ali sa istim poznatim sjajem u očima i jednom sitnom borom između. Uz uzdah, pitam jednostavno i teško pitanje: „Kako si?“ „Dobro sam, ne brini, sad smo zajedno“, odgovara i ja mu verujem. U malom stanu na periferiji (okruženom parkom sa fontanama i uređenim travnjacima) na vidnom mestu, nalaze se srpska zastava, majca sa himnom i grbom na grudima i, naravno, ikona naše Svetiteljke. Ponosna sam na njega.

Sledećeg dana smo krenuli u obilazak grada. Posle dobre šetnje, svratili smo na ručak u restoran „Beograd“. Srbi, eks-Jugosloveni, svi su prijatelji, za istim stolom. Nasmejana mladost, tamo daleko od Srbije. U Čikagu živi preko 500.000 ljudi sa ovih prostora i svi su „naši“. Ruku pod ruku, po izuzetno vedrom danu, šetali smo i mnogo pričali. Više puta mi je rekao da je srećan što sam doputovala. Bila sam veoma iznenađena kada sam, u centralnom delu ogromnog marketa, ugledala srpsku zastavu, najlepšu među svetskim, kako nadvisuje ostale, kao i naše proizvode na policama: čokolade, kafu, eurokrem, itd. Prepotentno sam pomislila: „Šta bi, bre, svet bez Srbije?“ Ogroman talas ponosa me je skroz prekrio, pa

sam to rekla kasirki na srpskom jeziku, na šta se ona nasmešila kao da me je razumela. Setih se one naše: „Govori srpski da te ceo svet razume“.

Vreme smo uglavnom provodili u dugim šetnjama, prepričavajući trenutke iz proteklih desetak godina. Posećivali smo različite delove grada, probali smo američku, kinesku, meksičku kuhinju, slikali se... Belci, Azijati, Afroamerikanci, Hispanoamerikanci, svi zajedno žive i rade. Ovo je grad, osnovan u 19. veku i jedan od 10 najuticajnijih gradova na svetu, sa preko 10 miliona stanovnika. Bila sam u delu grada, u kome su tridesetih godina prošlog veka, u vreme prohibicije, najpoznatiji stanovnici bili gangsteri: Al Kapone i Džoni Torio. Sačuvane su zgrade sa crvenom fasadnom ciglom, poznate iz starih američkih filmova. Išli smo u posete njegovim prijateljima. Naselja van centra grada su okružena parkovima, pa veverice slobodno pretrčavaju prostrana, travnata dvorišta. Amerikanci vode računa o svom životnom prostoru. Moj sin je sve činio, sa mnogo ljubavi i pažnje, da mi pokaže zašto je toliko godina ostao u Americi.

Oduvek mi je jedna želja bila da odem u čuveni dauntaun – centar Čikaga i da vidim te visoke građevine. Ogromne i ponosne, ove staklene grdosije su me gledale odozgo dok sam prolazila pored njih i ostavljale me bez daha. Delovale su toliko savršeno u svojoj arhitekturi, da su izazivale strahopoštovanje. Bio je neradni dan i sve je oko mene bilo u brzini, kao da ljudi žure da im ne pobegne život. Ovde se sporost i tromost ne uklapaju. Moć i bogatstvo, koji isijavaju iz ovih građevina, zadivljuju. Udoboljio je mojoj želji da zavirim u skupe butike „Luj Viton“, „Guči“, „Donald Tremp“ i ostala sam zapanjena visokim cenama. Čikago je, po svemu, usijana metropola, ali ga hlade vetrovi sa jezera Mičigen, pa ga zovu još i „Vetroviti grad“.

Iz dana u dan sam upoznavala život u ovom gradu. Jedan od događaja, koji ću pamtiti, jeste poseta vidikovcu na 96. spratu, drugog po visini nebodera koji se zove „Džon Henkok“. Uz preskupu kafu u restoranu, zajedno smo uživali u panorami grada, kupovali suvenire... U neposrednoj blizini se nalazi najviši neboder u Čikagu, koji ima 110

spratova i sa antenom je visok 519 metara – „Sirs Tauer“, koji je završen 1974. godine.

Nismo propustili nijedan trenutak da budemo zajedno. Sa puno žara smo, do duboko u noć, prepričavali uspomene od kuće i nove, zajednički preživljene trenutke. Vreme je brzo prolazilo. Kao svaka majka, bila sam sretna kada bih videla njegovo zadovoljstvo.

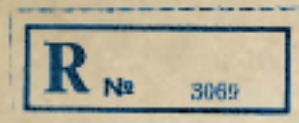
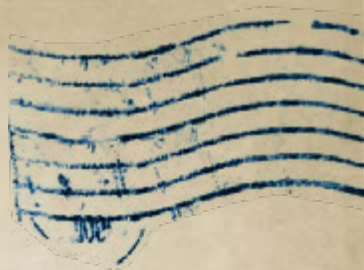
Znajući da je američka istorija mlada, zanimalo me je nešto da saznam o ovoj zemlji. Iz letka koji smo dobili na vidikovcu, saznala sam da su prvi stanovnici bili Indijanci. U 18. veku ustupili su ovo, nekada, močvarno zemljište SAD. Na trgu, u blizini Milenijum parka, nalazi se spomenik Indijancima.

Često smo, ruku pod ruku, šetali obalom Mičigenskog jezera koje, sa velikom plažom, bezbroj čamaca i skupih jahti, pruža izvanrednu sliku, a prostrani „Linkoln park“ sa golf terenima, stazama za bicikliste i dečijim igralištima je prava oaza za odmor i opuštanje od brzog života.

Dok ovo pišem, proživljavam već proživljeno, tamo je polovina mog srca. Druga polovina je ovde.

Sada znam da Amerika i nije tako daleko.

Sladana Ilić, Kragujevac,
Kutak za kvalitetnije starenje

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Dok sam čitala priču pred očima mi se odvijao veoma živopisan film sastavljen od opisanih scena sa Hvara, Visa, Beča...“

„Prelepa, nežna, osećajna, duboka, mistična i života puna priča.“

NIJE KRAJ

Priča da su im preci došli sa juga, ovamo na sever, bežeći, naravno, od Turaka, zvučala je Larisi fon Žitko neuverljivo. Na najstarijem groblju u njenom rodnom gradu vire samo krstovi na kojima se tek naziru imena, prezimena, godine, tih dalekih predaka s majčine strane.

Lara o tome ni sa kim nije progovorila, sumnju je gajila u sebi do neslučenih granica.

Dok su njene vršnjakinje šaputale o prvim tajnama, ona je danonoćno lupala glavu: odakle su (je)?!?

Dobro, možda ovi stvarno jesu došli sa juga, a šta je sa drugom stranom, očevom? Tu je sve počinjalo i završavalo se pričom, što je Larisinu maštu sve više rasplamsavalo: sa zapada verovatno pre otprilike 300 godina! A ovo „fon“? Nema sumnje, neko je poticao iz Austrougarske monarhije! Samo ni traga nekom dokumentu, bar nekom dragocenom predmetu, skupocenom prstenu, vrednoj umetničkoj slici, nasleđu dalekih, bogatih, uticajnih predaka.

Kuće, imanja, makar oduzeta, niko nije ni spomenuo.

Larini bližnji nisu krili zabrinutost zbog njene zatvorenosti, zabrinutosti, zamišljenosti, ali kada je upisala muzičku školu i posvetila se klaviru, odahnuli su. Nisu ni slutili kako se Lara borila sa demonima porekla.

Jedno pismo izazvalo je nagli i presudni preokret u Larinom životu.

Pisala joj je rođaka iz Australije!!! Znale su jedna za drugu, ona je bila majčina sestra od tetke, ali po godinama bliža Larisi i još po mnogo čemu važnom, što će se tek mnogo kasnije ispostaviti: Zlata. Prepiska je pokazala izuzetnu bliskost ove dve duše, hiljadama kilometara udaljenim. Zlatica je odrastala u strogo katoličkom duhu i pohađala klavir na Sidnejskom konzervatorijumu. U jednom od pisama, stigle su fotografije sa venčanja. Zlata se udala, rodila sina, pa kćerku, pa sina...

Lara fon Žitko, i dalje čudna, naročito za mladiće, nepristupačna i hladna devojka, upisala se na fakultet, završila ga, zaposlila se, udala.

Nikada nije prestala da u svojim maštanjima luta po prošlosti, tragajući za svojim precima.

Godine su je, za divno čudo, pored nesrećnog braka, činile i lepšom i blažom.

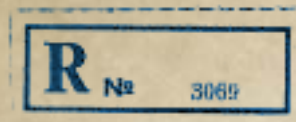
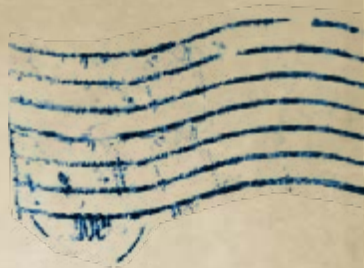
Između Australije i Evrope proticale su decenije, a časovnici u Larisinom domu, u zavisnosti od godišnjeg doba, razlikovali su se od osam do deset sati. Lara je znala da Zlata, bar mesečno jednom, telefonira sa njenom majkom, piše joj, i na tome se sve završavalo.

Kada je Larisa ostala siročić, imala je već ozbiljne godine, još radila, dugo bila već razvedena. Nije je iznenadilo pismo iz Sidneja, ali poziv da poseti svoju rođaku tako ju je uzdrmao da danima nije dolazila sebi. O tome putovanju nije uopšte razmišljala, niti je mogla, a nije ni želela: strah od letenja, nemaština...

A onda je stigao poziv da dođe u Vis, u kome Zlata i njen muž imaju kuću. Bilo je vremena za razmišljanje, tek je rano proleće; a oni stižu na Vis u maju, a Lara, čim počne godišnji, neka se pakuje i pravac na more.

Leto je bilo zestoko. „Petar Hektorović“, grdosija od trajekta, poput položene višespratnice, već u sumrak se vešto, tiho i po ko zna koji put, ušunjao u neveliku Višku luku.

Ni različitijih žena, ni bliskijih stvorenja!!!

Larisa fon Žitko i Zlata, (ime što joj pristaje), već od luke nisu mogle da začute ni tren. I večera i razgovor, do duboko u noć. Što bi jedna predložila, druga bi prihvatila za sutrašnji dan čiji su sati već otkucavali, već je sve bilo isplanirano. Lara se nikada nikome tako bezuslovno nije predala u ruke kao ovoj sitnoj, srdačnoj ženi, već starog, ali lepog lica, nasmejanih očiju, neverovatno sporih pokreta, ali žustrih reči, a duboke osećajnosti.

Viški dnevnik Lare fon Žitko

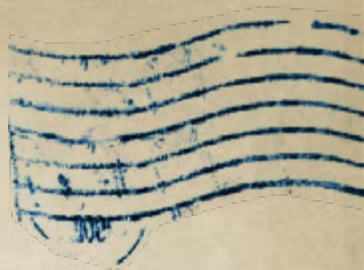
1.dan

Dva ribara čekaju na obali neveliku grupu. Barka je spremna za obilazak otoka. More luduje, baš u inat domaćinima, i gostima koji ne razumeju čudi prirode. Izlazak iz Viškog kanala prošao je nekako, ali izrazi lica ribara unosili su brigu za povratak. Ko se plaši, oni mole da izađe na kopno i vrati se automobilom. Gospođa fon Žitko, nepokolebljivo odlučuje: povratak morskim putem. Sve vreme plove na dovoljnoj udaljenosti od obale, a valovi udaraju svom silinom u pramac. Krcka paluba, ali povratak je pobeda straha.

2. dan

Zlata užurbano pravi plan, nema odustajanja, ni kiša ni sunce ni bura, nisu prepreka. Da gošća prvo vidi groblje, pa ćemo dalje! Tik uz samu obalu – groblje, u sredini – crkvice. Beli, veličanstveni nadgrobni spomenici brojnih familija sa otoka, sveže cveće, venci, neumorna posvećenost i briga i pažnja za pokojnike, pretke. Lara se prenu, kad na jednom upadljivom spomeniku ugleda ispisano velikim slovima „fon Žitko“ i obojenu oslikanu mermernu ploču! Nije više čula šta je Zlata pričala. Kada su stigli na uzvišicu, sunce je već pržilo, strme stepenice, žbunje puno trnja, miris bilja, i na steni, divna kuća. Zlatini rođaci! Kad su ti ljudi stigli da je na ovoj oštroj i nepristupačnoj steni izgrade, do detalja nameste, ukrase i prepuste se ovoj nestvarnoj lepoti!? Sa terase, moglo se nesmetano posmatrati nekoliko uvalica/plaža, usidrene barke, na sredini zaliva, dva mala kamena ostrvca. Ljubazni, opušteni, gostoljubivi...

Lara se usiljeno smeškala prisećajući se svoje vlažne, prašnjave mansarde na periferiji – doma svog. Ne, nije zavidela, samo je duboko uzdahnula pravdajući se društvu da ni okom ni uhom ne može da primi odjednom toliku količinu divlje lepote.

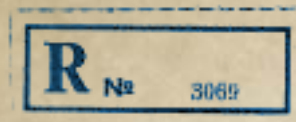

3. dan

U Zlatinom programu tog dana je bio na redu obilazak Titove špilje. Bog zna koliko stepenica! Lara ravničarka, herojski se izborila sa usponom; fizički napor nije doneo nekakvo naročito zadovoljstvo, a kamoli uzbuđenje. U svakom slučaju, Zlata je ispunila zacrtani plan. Uveče su svi bili umorni, a posle večere, Lara i Zlata su jedva čekale da ostanu same. Sve dublje su uranjale, razotkrivale jedna drugoj sopstvene živote, iskreno, bez ustezanja. Larisa je uživala naročito kada su pričale o muzici (bile su na dva večernja koncerta u letnjoj bašti). Zlata je bila jako muzikalna, imala je zvonak glas, i bez greške znala da otpeva bezbroj romansi, gradskih pesama; da ne poveruješ da je sa pet godina stigla u Australiju. Lara se i čudila i divila, a kada je jedne noći Zlatica zapevušila Debisijevu melodiju, nije krila oduševljenje. Već iznurene od dnevnih obilazaka, od noćnih razgovora (znale su čak da zapevaju u dva glasa), odlazile su na počinak, svaka u svoju sobu, obe načisto sa tim da priči nema kraja. Zlata je, kako je sama govorila, trenutno tonula u san, a Lara je znala jos dugo u noć, da oslonjena na prozor, bludi u nebo, pitajući se u čemu je smisao ovih događaja. Zar nisu to samo zrnca peska, kapi mora, jugo što uznemirava i škripa palube?... Nešto je Lara iščekivala, nešto je Zlata prećutkivala, ili je to bila samo Larina uobrazilja.

4. dan

Zlata je uživala u ulozi turističkog vodiča. Poseta Komiži, najvažnijem mestu na otoku, bila je isplanirana do detalja, a tek izlet na otok Biševo?!? Lara se jedva uzdržavala da uzbuđenje i oduševljenje primiri i utiša. Romantični jedrenjak, prepun razdraganih turista, plovio je svoju svakodnevnu letnju turu, a posada rutinski upravljala i smeškala se euforičnim putnicima kakvih se nagledala prohujalih dana, leta i godina... Kako je ušla u more, tog vrelog prepodneva, Larisa nije izlazila iz njega

satima, do ukrcavanja za povratak. More i ona, za treće(g) tu nije bilo mesta.

5. dan

„Kako je Bog ovom otoku podario neviđeno bogatstvo“, uzdahnula je Lara kada su se tog jutra uputili na vrh Visa u Velo Selo. Velika procesija oko crkve, vernici nose Gospin kip. Veliki praznik, Vela Gospa, 15. kolovoz. I more i borovina, i limun i maslina, i lovor i oleander, i vinogradi i stada ovaca... Lara ne krije divljenje prema vernicima, starim, bolesnim, deci; znojava lica, otežale noge, žeđ, umor, ali niko ne izlazi iz reda.

6. dan

Obe spavalice, tog jutra su se Zlata i Lara digle u ranu zoru, već oko 5 sati. Noć bez daška vetra, one neispavane, ipak su stigle na vreme da se ukrcaju na katamaran za Hvar. Na isturenom delu otoka, skriven među čempresima, franjevački samostan. Lara požuri, Zlata za njom. Veliki atrijum, u sredini, kameni antički bunar pokriven čeličnom rešetkom, osiguran teškim katancem. Na zidu plakat: u dvadeset časova, koncert mladog pijaniste i naveden program. Zaverenički se pogledaše, očima se dogovoriše. Ali dug i vreo dan je bio pred njima! U dvorištu samostana fotoaparati beleži usiljene poze pored velike amfore, u pozadini more... U muzeju, slika „Tajna večera“ preko celog zida... U obližnjem restoranu, u bašti, obilat doručak posle koga nastupa obamrlost i tromost, razgovor zamara i zamire. Od prvog ushićenja, njih dve obeshrabrene vremenom (tek je deset sati) prilaze rivi. Ni manje ni više, kapetan ih poziva da budu gošće na jahti koja upravo isplovlja prema Paklinskim otocima. Obe prsnuše u smeh i za čas se nađoše za kapetanovim stolom. On ih ljubazno nudi pićem i hranom. Lara i Zlata su site, dovoljan im je ovaj užitak, plovidba, kristalno more, stenoviti otočići sa zelenim kopicama, mirisi, zrikavci, raskoš, bogate, luksuzne (ne zna im se broja) jahte/vile, po uvalama kupači... Kapetan gasi motor; stapaju se sa modro-zelenim morem. Pijani, bučni gosti skaču sa broda u more da ohlade glave i stomake. Zlata i Lara ćute. Iz njihovih pogleda gube se jahte, raskoš, luksuz, ostaje gola, božanska lepota. Uveče, ne dišući, ne govoreći, slušale su u atrijumu zvuke i odjeke klavira, muziku Baha, Mocarta, Šopena... Čutke su utonule u

sedišta katamarana. Crno nebo sjedinjeno sa valovima i pun mesec. Zauvek će tu sliku Lara poneti u sebi i tek stavljaajući je na platno rasteretiti svoju ustreptalu dušu. Te noći, bar tako se Larisi učinilo, Zlata je bila na ivici iskušenja da joj poveri porodičnu tajnu. Nesrećna veza između te devojke i mladića zauvek je zavadila, udaljila i posvađala članove familije. Toliko samo je Zlata jedva izustila. Rastale su se tog leta tužnih očiju, dugo mašući, Lara sa broda, Zlata sa obale. Pisma su nastavila da lete s jednog kontinenta na drugi. Lara se ponovo prepustila čamotinji i kolotečini.

***

Bez imalo ustezanja ili bar očekivane uzdržanosti, Larisa je te godine odjurila u Viennu (Beč) na poziv čuvene pijanistkinje. Po Lari je to bio neki znak: na redu je sever! U stanu mlade pijanistkinje, u jednom od elitnijih becirkova, dva klavira, čavrljanje jedne sredovečne i jedne mlade žene, teklo je opušteno. Obišle su Prater, Šenbrun... Nije Larisa bila voljna razgledanju muzeja, spomenika... Kada su, tog dana, vozom stigle u Salzburg, provozale se u čamcu po mesečevom jezeru (Monsee), Larinom duševnom stanju pretila je ozbiljna opasnost. U „Mocarteumu“, Larisa je klonula.

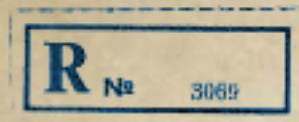
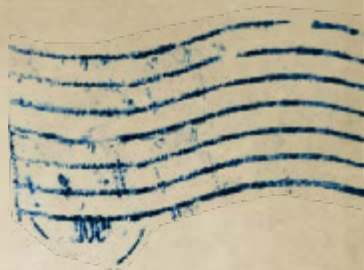
***

Na ogromno groblje u Beču, otišla je sama, hladnog 27. januara. U zajedničku grobnicu, položila je sliku „Pun mesec između Hvara i Visa“, Volfgangu za 260. rođendan.

***

Činilo se da je gospođa Fon Žitko odustala od traganja. Nikako! Nagnuta nad mapom, prstom je lutala po istoku; u poverenju, nadala se pozivu da poseti rođaku koja živi u jednoj zabitoj varošici na jugu.

Dragana Malešev, 68 godina
profesorka srpskog jezika i jugoslovenskih književnosti
u penziji, Novi Sad

Iz opisne ocene Komisije, izdvajamo:

„Hvale vredno putešestvije i autorkina odvažnost da se na njega uputi. Čitajući priču gotovo da sam mogla da osetim proticanje kilometara, dana, država, prizora, umora, ustreptalosti, radoznalosti, iščekivanja i lepote.“

SKANDINAVIJA

Preda mnom je prazan i beli list hartije. Radoznalo čeka da bude ispisan. Dvoumim se o kojem putovanju da pišem.

Lepo i uzbudljivo je bilo putovati po Evropi 2008. godine. Za četrnaest dana, prešla sam 6800 kilometara i 11 država. Cilj je bio da vidim skandinavske zemlje.

Krenula sam kolima 6. avgusta, u 4 sata ujutro, iz Beograda. Nakon nekoliko sati vožnje, stigla sam u Budimpeštu i odmah nastavila putem E 77 do Slovačke. Prespavala sam u malom, lepom pansionu nadomak mesta Ružomberok. Ujutro sam krenula za Poljsku. Pratili su me šume, skijaški tereni, hoteli u izgradnji i žičare. Stigla sam u 16 časova i u velikoj saobraćajnoj gužvi utrošila sat vremena. Odsela sam u novom motelu u Lođu. Topla atmosfera pomešana sa mnogo raznobojnog cveća prijala je mojim očima i duši.

Nakon prespavane noći, nastavila sam putovanje za Gdansk. Nakon dva sata vožnje, prešla sam most na reci Visla i ušla u lep grad Torun. Posle višesatnog putovanja, stigla sam u Gdansk i u luci se ukrcala na veliki brod „Skandinavija“. Ima četiri nivoa u utrobi broda i devet spratova iznad palube. Sunčan je avgustovski dan. Povetarac se igra površinom Baltičkog mora. Pored nas prolaze veliki i mali brodovi puni turista i stari jedenjaci, slični gusarskim. Gliseri jure ostavljajući za sobom bele penušave talase. Sa palube vidim, sa svoje leve strane, na kopnu, visoki, sivi spomenik od kamena koji nam dugo otpozdravlja, poput nekog večnog stražara. Belo—sivi galebovi lete, zanosno mašući krilima, a onda ateriraju poput malih aviona na svoju vodenu pistu. Čuje se ujednačeni rad motora što nagoveštava polazak broda. Čeka nas celonoćna plovida. Putnici sede na crvenim metalnim klupama bočno raspoređenim na palubi ili na drvenim

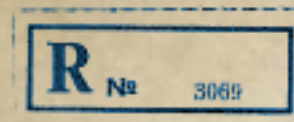
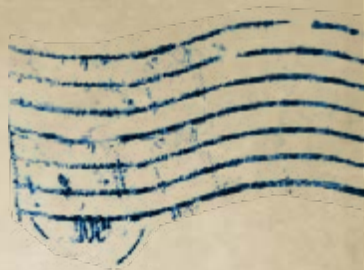
klupama u otvorenim restoranima. Većina njih pije pivo. Noć koja je pred nama može na tri načina da se provede. Jedan je da se prespava u malim četvorokrevetnim kabinama u kojima neprijatno hladi vazduh koji duva sa plafona. Drugi je način da šetate i obilazite bezbrojne prodavnice isprobavajući raznoliku kozmetiku i razgledajući raznu robu. Treći je da spavate na stolicama negde u zaklonjenom delu broda. Izabrala sam prvi način i pre ulaska u kabinu pogledala sam u pun mesec koji je moćno osvetljavao more oko nas i talase koje je brod ostavljao za sobom.

Sutradan u prepodnevima časovima, iskricali smo se u maloj luci, na teritoriji Švedske. Odatle je trebalo nekoliko sati vožnje do Upsale.

To je lepo uređeni gradić i univerzitetski centar. Katedrala gotskog stila, boje rđe i crnih piramidalnih vrhova, uzdizala se u centru mesta. Okolo su niske i male, dobro očuvane stare kuće. Ima jedna mala iz petnaestog veka. Ima mnogo uređenih parkića sa mnogo raznobojnog cveća. Mnogo je i malih mostova, jer kroz mesto teče reka Firisan. Tu se nalazi i mnogo starih debelih stabala drveća sa širokim krošnjama.

Odsela sam u stanu koleginice koja je tu bila zaposlena. Stambene zgrade su najviše četvorospratne i razbacane po utvrđenom redu u velikim parkovima, čistim i urednim. U njima se nalaze roštilji koje stanari koriste tokom vikenda. Nema velikog luksuza, a ljudi imaju sve što im je potrebno. Sve je čisto i pravila se poštuju.

Nakon jednodnevnog odmora, odlazim za Stokholm. Iznad grada je plavo nebo prekriveno belim i sivim oblacima, iz kojih svaki čas možete da očekujete nekakvu kišu, koju ubrzo smenjuje sunce. Vazduh je čist, nekako prozračan, neosetan, a sveprisutan. Stokholm je veliki i razudeni grad. Sve je nekako prostrano. Veliki parkovi za koje vam trebaju sati da ih obiđete. Na uređenim travnatim površinama sede domaćini i turisti, kao da su svi na pikniku. Skandinavci, vremešni i mladi, masovno voze bicikle i u lošim vremenskim uslovima sa obaveznom kacigama. U luci možete da vidite mnoge jedrilice, bele čamce i jedrenjake. Možete da ispratite ogromne brodove na prekookeansku plovidbu, ili manje, koji obilaze finska jezera.

Putnici koji se ukrcavaju su elegantno obučeni (bele pantalone i teget blejzeri sa obaveznom šeširima) i nekako putnički, dostojanstveni. Prtljag im je sveden na kvalitetan i ne suviše veliki kofer. Znači da mnogo putuju i ovladali su veštinom i kulturom putovanja.

Da biste videli stotine prelepih zdanja grada, pozorišta, opere, muzeje, kraljevu palatu, rezidencije, hotele i drugo, trebaju vam sati i dani neprekinog obilaska, što vožnje, a još više pešačenja. Ako želite da upoznate skrivene lepote Stokholma na vodi, redovne linije brodića satima voze oko bezbroj ostrvaca i uvala. Dan brzo prođe iako su u toku takozvane bele noći, kada i u 23 časa nazirete ostatke minulog dana.

Sledećeg dana krenula sam za Norvešku. U njoj živi i radi naša mlada emigracija: inženjeri, arhitekta, farmaceuti, lekari i stomatolozi. Norvežani su dugo bili siromašni, sve dok nije pronađena nafta. Danas kažu da su njihovi svi penzioneri bogati, jer je država pametno investirala sredstva Penzionog fonda. Slave Dan državnosti 17. maja i svaka kuća ima norvešku zastavu. Zimski sportovi su najpopularniji i skoro svi se bave nordijskim trčanjem. Disciplinovani su i nikad ne piju kad voze.

Planinskim putem se vozim ka granici Norveške. Dočekale su me grupe irvasa pogle na putu i pored puta. Šetaju slobodno kao da žele da pokažu da su oni domaćini. Neki se sunčaju na obali jezera Isteren. Zaključujem da se ne plaše ni ljudi ni vozila. Žive u prijateljskom zajedništvu. Put je besprekora, i česta su obaveštenja sa oznakom dozvoljene brzine. Policajce nigde ne vidim. Cilj nije kažnjavanje, već stalna podsećanja na dozvoljene brzine. Humano, zaključujem. Kraj puta manje je šuma, razređeni su četinari, a okolo – venac planina. Vazduh je reskiji. Kuće su male, jednostavne, crne ili crvene boje sa zelenim travnatim krovovima koji štite od hladnoće. Nigde nema ograde. U gradovima, visina im doseže do potkrovlja drugog sprata. Tokom putovanja saputnik mi je neprekidno tok neke reke koja se uliva u jezero, a onda iz jezera opet nastavlja reka i tako neprekidno. Vodom se pune kroz useke, koje su tokovi vode napravili stalnim topljenjem snega, sa vrhova planina. Sive planine su strme kosine, neke skoro vertikalne, sa malo vidljivim ostacima leda. Visina im je, uglavnom, od 1400 m do 1800 m.

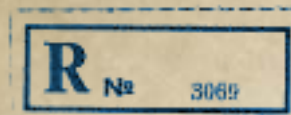
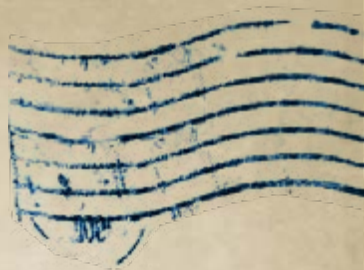
Oko 17 časova stižem u Trondhajm.

Banke i pošte im rade do 15 časova i 30 minuta. Novac jedino može da se menja na automatima ili gotovina, na centralnoj stanici koja je na obali. Inače, svaka skandinavska zemlja ima svoju krunu (npr. 1 švedska kruna je 9 din; finska kruna je 10 din).

Prespavala sam u malom mestu Lom, u motelu sa pogledom na restoran i reku sa malim mostom. A doručak njihov i danas pamtim. Razne vrste kavijara, lososa i druge ribe, sveže i kvalitetne, pakovane u jednodoznim tubama i na tanjirima. Različiti kvalitetni hlebovi, čajevi i ostala ponuđena hrana govori o njenom visokom kvalitetu, koji prati odgovarajuća cena.

Pošto su fjordovi sinonim za Norvešku, a ima ih bezbroj, biram najbliže da obiđem. U mestu Valdal ukrcavam se na brod i sa ostalim turistima plovim divnim plavim vodama prvog fjorda – Nordalsfjord. Zatim brod menja pravac u levo i ulazi u drugi fjord, Sunilvsfjord. Plovimo između planina, sa kojih se spuštaju mnogobrojni vodopadi. Širina našeg prolaza je promenljiva. Čas smo stešnjeni pa se čini da možemo da dodirnemo planinu, a onda se u trenutku proširi vidik. Nakon nekog vremena plovidbe, ulazimo u treći fjord Gajrangerfjord. Uz neprekidne promene prizora pred nama, stigli smo do odredišta, mesta Gajranger. Kakav je fascinantna pogled bio na fjord dok sam se pela iznad njega. To se ne može opisati. To može samo da se doživi. Na nekoj visini, nalazi se mali hotel na čijoj se terasi nalazi teleskop. Kroz njega možete da gledate fjord i uživate u njemu tokom dana, ili pod okriljem noći i zvezda, ako odlučite da tu prespavate.

Kolima nastavljam putovanje vijugavim putevima i prevojima, uz neprekidno penjanje i silaženje. Prati me žubor vode koja teče uzanim tokom ili se sliva u vidu vodopada. Na vrhovima okolnih planina, vidi se led. Najveća visina do koje sam dosegla bila je 1885 metara. A tamo, neveliko jezero u društvu malog hotela. Unutra je drveni, stilski nameštaj, prekriven krznom. Odaje toplinu i raskoš. Kiša počinje da pada i kroz mali hotelski prozor gledam kako se njene kapi ljube sa jezerom i nestaju u

njemu.

Sledeća destinacija je Oslo. Grad sa oko 500.000 stanovnika. U njemu se nalazi Vigeland park sa 212 skulptura od granita, bronzе i gvožđa. Kreirao ih je skulptor Gustav Vigeland, a izrađene su od 1907. do 1942. godine. Na samoj obali je novo futurističko zdanje Opere. Velika građevina od belog kamena i stakla. Na njenom krovu sedi publika koja nije platila ulaznicu i gleda na ogrmnom video bimu predstavu koja se događa unutra. U Oslu je zanimljiv i muzej u kome se nalaze tri vikinška broda iz paganskog doba. Interesantno je da su prvo postavljeni brodovi, a onda je muzej sagrađen oko i iznad njih. Videla sam i Holmenkolen, najstariju skakaonicu u Evropi. Kraljeva palata takođe zavređuje pažnju. Zidana je od 1824. do 1848. godine u vreme kralja Gustava IV koji je preminuo godinu dana pre završetka izgradnje. Sledeći kralj je krunisan 1849. godine. Do 1905. godine u njoj su stanovali kraljevi, a od tada služi za kraljeve goste i krunske ceremonijale. Inače, Palata je zidana u empiristilu i ima 173 sobe.

Sledeća destinacija bila mi je Danska. Pošto sam se bila vratila u Švedsku, za Kopenhagen sam krenula iz Malmea. Važno je da pomenem most kojim sam išla iznad i ispod Atlanskog okeana. Dugačak je 19 kilometara, a od toga je tunel dužine 5.300 metara koji je ispod okeana. Za Dance kažu da su nasrećniji narod Evrope. Imaju dobru vladu koja je predvidela ekonomsku krizu iz 2008. godine i preduzela odgovarajuće mere te stanovništvo nije osetilo velike posledice. Ta konstatacija našla je potvrdu u prizoru koji sam videla nakon dolaska u glavni grad. Na ulici, muzička fešta. Duga povorka mladića marširala je po taktu raznih duvačkih instrumenata, potpomognuti dobošima. Jedna grupa je obučena u bele pantalone i narandžaste sakoe, sa visokim crnim cilindrima na glavi. Sledeća grupa je bila u mornarskoj odeći, a treća u dvorskoj, sa sabljama u ruci. Onda je lepa balerina, u roze-beloj haljini od čipke, igrala na vrhovima prstiju. Pratio ju je baletan u belom. Bio je to lep susret sa Danskom. Na ulicama, u restoranima, prodavnicama i bifeima, sretala sam nasmejane i opuštene građane. Odavali su utisak ljudi koji su zadovoljni svojim životom.

Na povratku za Beograd svratila sam u Berlin. Grandiozan grad u kojem je sve veliko, široko i visoko. Pela sam se do drugog nivoa spomenika Pobednika (visok je 68 metara, ima pet nivoa 285 stepenika), i videla prizor u kojem sam se izgubila. Pet saobraćajnih puteva polaze od trga i prostiru se poput morske zvezde. Svaki ima po osam saobraćajnih traka. Između njih je neprekidno zelenilo, kao da sam u šumi, a ne u gradu. A onda, negde daleko, naziru se zgrade. Za upoznavanje ovog grada treba mnogo dana.

Put sam nastavila u smeru Praga. Manji je od Berlina i liči mi na jedan veliki muzej. Na njemu je ostao carski pečat minulih vremena. Nezaobilazni Karlov most, nudi mnoge doživljaje. Mnogo je ljudi i muzike. Na jednom kraju mosta, slepa pevačica peva operske arije, malo dalje, jedan bend svira džez, stariji gospodin svira vergle, a sredovečni par turista pleše.

Put me dalje vodi u Austriju. To je lepa i sređena država sa mnogo cveća koje vam želi dobrodošlicu ma gde da stignete. Na ulazu u naselje, pozdravljaju taljige prepune raznog cveća. Sa svih prozora kuća maše cveće, a sa stubova duž kolovoza gledaju pune, viseće saksije. Bad Klajnkirhen, banja i skijaški centar, mame svojom neodoljivom ponudom i izgledom. Odolevam izazovima i stižem u Sloveniju. Ona je za mene Evropa u malom. Ima sve viđeno: lepe planine, bistre reke, isceljujuće terme, poželjne skijaške terene, dobra vina, ukusnu hranu, mnogo cveća i toplu ljubaznost. E tu nisam odolela. Prespavala sam u lepom, malom hotelu, u Zreču, kupala se u njihovim termama i ručala na planini Rogla. I tako okrepljena mogla sam da se vratim, preko Hrvatske, voljenom Beogradu.

Ostala je jedna neuspunjena želja. Nisam videla Finsku. Ona me i sad čeka.

Autorka : Gorica Popov, Beograd

Kategorija:

NAJBOLJA PUTOPISNA PESMA

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Sažeto, a snažno, u slikama kroz duboko lična osećanja zabeleženi prizori, stapanje duše u slike kroz sećanja i podsećanje da miris najduže pamtimo.“

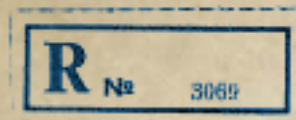
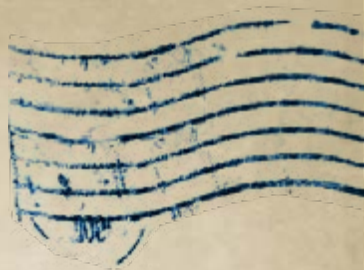
PRVI POGLED TRAGOM SVJEŽIM

Sinoć hodao sam posve sam
Obroncima nove gore do rjeke
Izbačen iz sedla svakodnevnice

Pogledom milujem brda
Obronke Klekovače
I Titove pećine do djedove ograde

Miris osjetim i ovog jutra
Oslonjen na ogradu koja se ruši
I život koji prolazi
Drvar spava

Autor: Veljko Bosnić, 60 godina
profesor sociologije, Svilajnac

Iz opisne ocene Komisije, izdvajamo:

„Hodočasnik sećanja, zavičaja kroz divnu pesmu. Stilski veoma lepo. Po svemu posebna putopisna pesma.“

HODOČASNIK GORE RAZVIGORNE

Još u hodu, budan sanjam,
Sam na Svetom Mestu Zbornom,
Senima se Svetlim klanjam,
Gorom Zaklet Razvigornom,
U Lepotu Zemlje Ove,
Ljubav Moja što se zove!

Sanak snevam, a gle, hodim,
Za vremenom tragam starim,
Razgovor dok s cvećem vodim,
Pepelom ja suze garim,
I jednu za drugom lijem,
Jednoj makar trag da skrijem!

Gazim nemo preko drače,
S nadom preko trnja ljutog,
Kroz ritove i vrtače,
Mesto klasja sad što žutog,
U sretanje mašu meni,
Nebom tmastim zasenjeni!

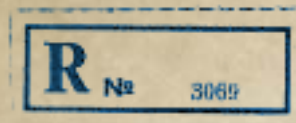
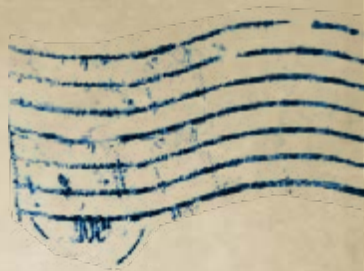
Na koga da pogled dignem,
Kad te želje čim se latim,
Vidim nemam gde da stignem,

Niti kome da se vratim,
Jer od svih me znaju snova,
Tek Krstače Pradedova!

Pred okom mi selo prazno,
Ni kera na pragu kome,
Lišće samo raznorazno,
U spokoju drema svome,
Tu gde Život Svoj Ja poče,
Uz Voljene ko siroče!

Došao sam trnjem gustim,
Domu Svome stazom mornom,
Na Prag ruže tek da spustim,
Onda Gorom Razvigornom,
Idem jer tu svaka sena,
Puna mi je Uspomena!

Veselin Gajdašević, 64 godine
književnik, Feketić

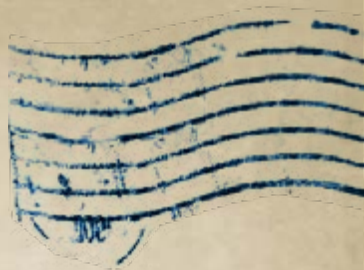

*Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:
„Jezgrovito, u dahu preneti osećanja i doživljaj
s puta na Maltu. Nežna i lepa pesma...”*

*„Divna, snažna i nadahnuti pesma... Sad poželeh da vidim i osetim
Maltu.”*

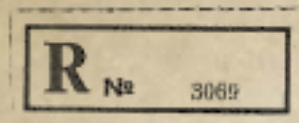
MORE NA MALTI

Stižem.
Svetlost se toči.
More huči.
Razmotava se
plavo predivo.
Malta je tek uspomena.
San je java.
Ova istina je
u meni sačuvana,
kao raskoš nepoznata.
Mir i igra bez kraja
svuda oko mene,
dokle moje oči dosežu.
Ima neba, ima sunca.

Prevarila me lepota.
Dokle mogu dogledati
sve se pripija uz mene.
Osećam kako su mi oči
čudom umivene.
Bože,
u kakvoj se slavi
rađa ovo sunce?
Šta bih još mogla reći,
mogla bih samo ćutati.

Verica Radenković Mitrović, Niš,
diplomirani psiholog u penziji

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Inspirativno napisano više putopisnih poema u jednoj. Veselo, originalno, poletno, puno duha. Što bi se narodski reklo: autor pesme je pozitivac.“

„Predivno, nežno, znalački osmišljeno i još lepše opisano putovanje kroz našu lepu zemlju.“

MOJ PUT

Moje rodno mesto
Sred ravnog Banata
Na te mislim često
Jer me čežnja hvata.

A đurđevak, kada vidim,
Peščare se odmah setim
Da zaplačem se ne stidim
I u Banat bi da letim.

Da l' postoji još dolina
Gde je stoka plandovala
Orila se od pulina
Dok su stada mirovala?

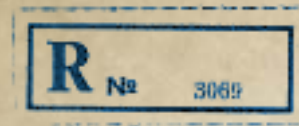
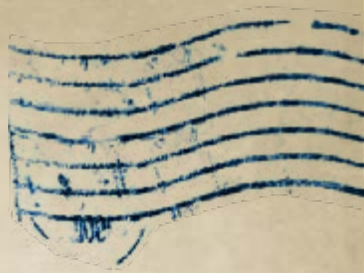
Bela Crkva biser pravi
Na obronku je urvina
Jezera se njena plave
Tako je od davnina.

Svetkovina ima dosta
I izložbe raznog cveća
Jabuka za svakog gosta
Da ga prati sreća.

Jezera su išarana
Malom flotom sandolina
I svetinom svakolikom
Gledati je to milina.

A kobilje kad procveta
Vrapčeva se čuje graja
Vesnici su svakog leta
Čuju se do sela Gaja.

Tu na bregu, kraj Dunavca
Kovinska se varoš širi
Kad ugleda kog neznanca,
Radoznali Lala viri.

Turisti se leti množe
Koji vole da ribare
Svaki Lala im pomaže
Da stignu do Crne bare.

Svake noći se vesele
U hotelu „Vojvodina“
Dočekujuć' zore bele
Pijani od rujnog vina.

Bela lađa seče Dunav
A na lađi ja.
Ispuni se želja moja
Za vremena sva.

Smederevo, ti naša starino,
Tebe krasi Đurđeva palata
U tebi se toči dobro vino
U pehare od čistoga zlata.

Mnogi su te, grade, opevali
Pod krošnjama stare drenovine
U tuđini o tebi snevali

I sve tvoje lepe svetkovine.

Čuvena je tvoja berba grožđa

Baš u jesen kada lišće žuti

I livnica onog čistog gvožđa

Nekad živa, a sad k'o da ćuti.

Vesela se čuje pesma

Sa plantaže Godomina

I na piće radi česma

Sve u slavu dobrog vina.

Kad zaduva vetar sa Dunava,

Grudobran ti bedem od davnina

Da ti bude najbolja odbrana

Gradila te prokleta Jerina.

A uveče, kad noć pada,

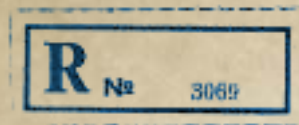
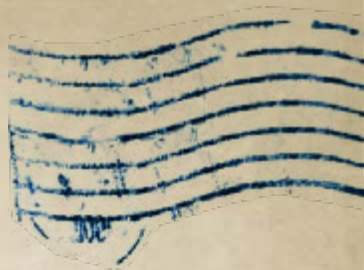
Nadaleko pogled puca

Udaljena svetla Beograda

Jača su od jarkog sunca.

Zadremale kule stare

Kalemegdan večno zove

Dve crkve i zvonare

Što im zvona lepo zvone.

Ružica je malo više

I gotskog je ona stila

Mnogo puta je robiše

I svima je oprostila.

Malo niže, ukopana

Sveta Petka Paraskeva

Njoj dolazi svakog dana

Ko duševnog mira nema.

Rimski bunar i Kapija

Karla Velikoga

Sahat kula, sat izbija

Zvuka umilnoga.

Tu je zgrada Zvezdarnice

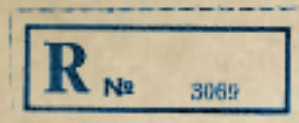
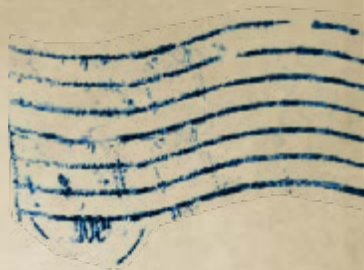
Put nebesa gleda ona

I osmatra te varnice

Što ih ima vasiona.

Tu je turbe za Murata

Na tvrđavi sagrađeno
Večna mu je to palata
Tako mu je presuđeno.

I Pobednik lepo stoji
I ka Ceru pokazuje
Cer planina je visoka
Srbiji je k'o dva oka.

Poligon je hrabrog Stepe
Slavom ga je ovenčao
Jer dušmani i sad strepe
Na znanje im Stepa dao.

Na Tekerišu, beleg stoji
Slavnih Srba kosturnica
Srbin se nikada ne boji
I ne zna šta je odstupnica.

A preko je Zemun dragi
Mnogi mi te hvale
Gardoš ti je kula
A i Dunav plavi.

Tu je Lido plaža
Ostrvo kod ušća
Prekriveno šumom
Od vrbovog pruća.

Kada leto tu užari
Ja se lepo pružim
I setim se moga dede
Da sećanjem dug odužim.

Na međuvođu vodenica
Mlela je za čet'ri sela
Najlepša je projanica
Sa toplim se mlekom jela.

Moj deda je mlinar bio
Voja, starina čestita,
Na kolo je vodu navodio
I mleo je svakom ko ga pita.

Kad se čuju čeketala
Tad se mese bele proje
Uspomena meni osta
Na srećno detinjstvo moje.

Iz Sirdije kada pođem
Sokačićem preko sela,
Na Prokića brdo dođem

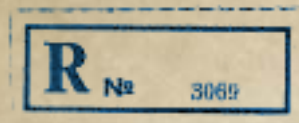
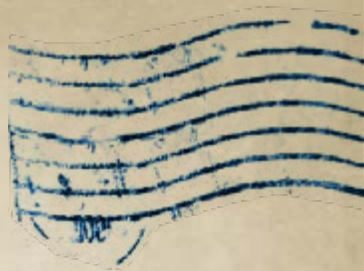
Gde vidi se varoš cela.

Pod Prokića brdom celim
Varošica ima fina
Da je vidim žarko želim
Ime joj je Osečina.

Jadar reka krivudavo teče
Kroz vrbake tako od davnina
Bučno šumi kada padne več
Svud okolo kada je tišina.

I Valjevo mi je milo
Ispod drevnog Medvednika
Svagda si mi lepo bilo
I sada si moja dika.

Sa pećine kad pogledam,
Kako Gradac tiho teče

Toj lepoti ja se predam
Kada letnje pada več.

Svome domu tad se vraćam
Moje srce srećno kliće
Dobro doš'o oče, mužu
Porodica moja viče.

Pavle Simić, Boljevci – Zemun

Iz opisne ocene članova Komisije, izdvajamo:

„Zanimljiv stil pisanja kao i pristup temi. U pravu je autor, listopad zvuci lepse tj. romantičnije od oktobra.“

„Bolan prikaz jednog momenta s puta. Upečatljiva pesma o nepravdi i na ličnom i na mnogo širem planu, napisano i kroz unutrašnji dijalog, i kroz razgovor sa samom nepravdom koju simbolizuju kondukter i karta.“

PUTOPIS

Pružam kondukteru novčanicu

Pijani Vajfert skida sa brkova penu od piva.

Kondukter mi vraća rukovet Mokranjca i Vukovu ćirilicu.

Cena i kusur.

poklapa se

Putujem za ŠID vukovarskim „Čazmatransom“

Kondukter ispisuje 4. oktobar 2015.

Lepši je listopad od oktobra.

Proveravam u rokovniku.

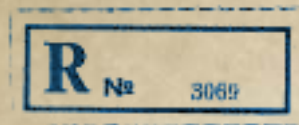
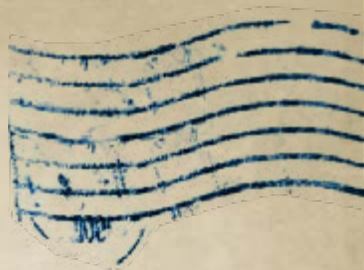
poklapa se

Čitam skupo plaćen papirić.

Jednosmerna karta za relaciju BEOGRAD-VUKOVAR-25 %

Pitam konduktera odmah,

Pre no što mi okrenu leđa

„Zašto umesto Šid piše Vukovar -25%?“

Pripremljen odgovor:

„Do Vukovara biste platili 25 % više.“

Studen su dani novembra.

poklapa se

Po njihovim pravilima igre

Ja sam u prostoru stranih operatera

u bus roaming-u.

Bespomoćno seme maslačka u vrtlogu oluje.

Pitam konduktera drugi i poslednji put:

„Da li biste Vi u autobusu kosovskih tablica
Relaciju NIŠ-VRANJE ispisali NIŠ-PRIŠTINA -50%

ili tome slično?“

Ćuti, beži od mojih reči.

U grlu mi čemer. Božur u srcu.

I to se poklapa.

Iz autobusa gledam dokle smo stigli.

Kiša...

Dan, a sumrak.

Vladimir M. Aracki, 70 godina
prosvetni radnik u penziji, Sremčica

U hladnoj Topoli tada sam bila,
vino si imenom Tajna sam pila.

„NISU BITNE GODINE VAŠEG ŽIVOTA, BITNO JE
KAKAV ŽIVOT ŽIVITE U GODINAMA KOJE IMATE.“

Obišla sam ceo svet sa uživanjem.
To je nešto neponovljivo.

AmitY
snaga prijateljstva